

సామంత్యమునందును సామంత్యమునందును

కావ్య కం సుమాదా?

శ్రీ వేంకట పార్థ కృష్ణ ర కవల

ద్వితీయ సంపుటి

కవిత్వమునందును

శ్రీ
విశ్వనాథ

ఆంధ్ర ప్రచారిణి లిమిటెడ్
రాజమహేంద్రవరము

సామంత్యమునందును సామంత్యమునందును

2658

2658

గౌరవ సంపాదకులు :

శ్రీ చూడూరి వేదవేదాంగ శాస్త్రి

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి

గౌరవ సహాయ సంపాదకుడు :

శ్రీ జనమంచి కామేశ్వర రావు

సంపాదకుడు :

శ్రీ బాలాంబుల సత్యనారాయణ రావు

సర్వ స్వామ్య సంకలితము
ద్వితీయ ముద్రణము ౧౯౪౩

భుజన రంజనీ ముద్రాశాల
రాజమహేంద్రవరము

ఆ ను క్ర మ ణీ క

ప్రథమభాగము

ప్రార్థనము	...	శ్లోక	1
తెలుగుకల్ప	2
తెన్నెలపాట	4
జంగాయత్రాలు	6
ఏకాంతసేవ	7
గుండరప్రకృతి	10
తాండవప్రకృతి	11
కృత్తికారము	12
అగ్నిపరీక్ష	15
నర్మదము	20
ఉత్కంఠ	28
ఆత్మప్రబోధము	27
సద్బ్రీచి	32
కవిద్యము	33
విమనుభవింతువు?	36
మాకచిత	37
శ్రీశ్రీ	41
జీవప్రబోధము	44
శ్వాంతామూర్తివిలాసము	53
సీతామృతము	59
ప్రేమసాక్షాత్కారము	67
దైత్యగాళ్ళము			71

శేను	85
శ్రీమంథము	87
వసంత శ్రీమంథము	88
వసంతాంత శ్రీమంథము	90
వర్ష శ్రీమంథము	92
అశ్రుమాల	97
ప్రేమగాయకుడు	99
శ్రీరాజా రామమోహన స్మృతి	101
భావకీర్తనము	102
గ్రీష్మము	103
భవానుభవము	107
ఆంధ్రభూమి	110
ఏ మందు ?	112
వందమాధి నందనము	114
అపూర్వత్యాగము-కంతి	117
సంజీవనము	120
షట్పది	130
పరామర్శము	132
శర శక్తి-మారి	133
శివశక్తి	136
సమాలోచనము	137
ప్రభవ	138
చర్తమానము	141
చేతుడు	141
భారతపురుషుడు	142

జనార్దనా!	144
చాటుపదము	145
శ్రీరామరాజనీతి	149
అశీర్వాదము	"
కానుక	150
శ్రీరామరాజనీతి	151
పుష్పసాటకము	156
ప్రణయపత్రికలు	198

ద్వితీయభాగము

సంకల్పము	1
అర్చనము	"
పూజాపుష్పము	2
ఫలమ్రుతి	20
రాజ్యలక్ష్మి	21
అనుక్రమణిక	22
మాంత్రికాశీర్వాదము	27
క్షీరపాకరమధనము	40
ఆవేశానికి	"
కౌవలగుత్తరము	58
చిత్రకథానుభావహాసీ	77
కథాప్రారంభము	80
అగ్రభాగము	"
మూర్త్యభాగము	95
ఉత్తరభాగము	112
అగ్రోత్తరభాగము	145

ఉత్తరోత్తరభాగము	164
పూర్వోత్తరాగ్రము	171
పశ్చిమాగ్రము	178
గద్యపద్యము	178

తృతీయభాగము

రత్నహారము	1
అవతారిక	9
భావనంకిర్తనము	29
అవతారిక	"
సేవాంజలి	133
శ్రీ నూక్తి సుధానిధి	157
శ్రుతివీధి	"
ప్రణయతరంగము	"
సందేశతరంగము	181
పోత్సాహతరంగము	165
ప్రార్థనాతరంగము	170
అవేశతరంగము	175
నిరాశాతరంగము	180
విచారతరంగము	184
వేసు—తాడు	190

రెండు మాటలు

1924 సంవత్సరములో 'కౌవ్యకుసుమావళి' రెండు భాగములుగా ప్రచురింపబడినది. అసాటికి శ్రీ శేషటపార్యశీర్ష్యరకపులు రచించిన ఖండకౌవ్యములు 108 మాత్ర మందు గలవు. ఈ రెండు సంపుటములలో నవియు కాక నేటివఱకును నేకవిద్యయును రచించిన ఖండకృతు లన్నియు చేర్చితిమి.

వీలగునంతవఱకు రచనకాంత్రమమునుబట్టి వరుసగా నాయా కృతులను ముద్రించితిమి. వీరి నాటిక లన్నియు ఇందు భాగాంతము లందు పొందుపఱచినాము. కథనకౌవ్యము లన్నియు నొక్కచో నేకరించివాము. భక్తిరసపూరితము లగుకృతుల నన్నిటిని కుదిని ఒక్కచో చేర్చితిమి. అందు 'భావసంకీర్తనము' అను పద్యావళి వీరి క్రొత్త కావక.

ఈమహాకవుల వృద్ధిపూర్వినస్కృత సమయమున ఈ 'కౌవ్యకుసుమావళి' ప్రకటింప మాకు సర్వవిధముల తోడ్పడిన విశ్రుతందఱకు మాకృతజ్ఞతాపూర్వక మండనములు.

బాలాకృష్ణ నత్తభారాయణ రావు
సంపాదకుడు.

కావ్యకుసుమావళి

ప్రథమ భాగము

స్వార్థ నము

అనుభవవేద్యమై, స్రవణయ
హాసనముజ్వలమై, జగజ్జనా
వసమయి, శోభనంబగు భ
వత్సకుమారమనోజ్ఞమూర్తి మా
కనుగవనిల్చి, భక్తజన
కల్పక! కృష్ణ! త్వదీయలోకమో
హనమురళీరవామృతర
సాయన మా ముఖపీఠః సుర్యవే!

* *

గొల్లవడంతులుకొ, బసులు,
గోవులు సేమురళీస్వనంబులకొ
బల్లవితాత్మలై యచల
భక్తిరసైక్యముఁ గాంచి, తొల్లిసీ
చల్లని వ్రేలికాగొడుగు
చక్కటిఁ జేరి సుఖంపగల్గిరో
నల్లని సామి! యామురళి
నాడము మాకు ననుగ్రహింపవే!

తెలుగు తల్లి

తెలుగు మాటల పంచదారల
 తీపు గాంచిన తెలుగుతల్లీ!
 తెలుగు పాటల తేనెతేటల
 దెనల నించిన తెలుగుతల్లీ!
 తెలుగు బాపల తెలుగు రాజుల
 తెలివి దెచ్చిన తెలుగుతల్లీ!
 తెలుగు బేరుల తెలుగుకాశీపుల
 కలిమి గూర్చిన తెలుగుతల్లీ!
 తెలుగు బిడ్డల నెల్లపనులను
 దిద్ది తీర్చిన తెలుగుతల్లీ!
 తెలుగు తేజము దిక్కుదిక్కుల
 నిలుప నేర్చిన తెలుగుతల్లీ!
 “దేశభాషలఁ దెలుగు లెన్న”ను
 తీర్పు గాంచిన తెలుగుతల్లీ!
 దేశదేశములందు ప్రాభవ
 నీ స్త్రీ జూపిన తెలుగుతల్లీ!
 కమ్మదొరలకు ఘనపదమ్ములు
 కాన్కఁ జేసిన తెలుగుతల్లీ!
 వెలమదొరలకు విక్రమంబులు
 విందు చేసిన తెలుగుతల్లీ!

శైశవాఽపి సాలగంధం
 రేసు శైత్తిన తెలుగుతల్లీ!
 పంటకాపుల ప్రాభవంబున
 భాగ్య మందిన తెలుగుతల్లీ!
 సావనములగు జీవనదులకుఁ
 దావు లొనగిన తెలుగుతల్లీ!
 పంటపొలములఁ బాడిపశువులఁ
 బ్రబలి యుండెడి తెలుగుతల్లీ!
 మేటికవులకుఁ బోటుమగలకుఁ
 గోట లిచ్చిన తెలుగుతల్లీ!
 మూడు కొండల కొట లోపల
 మూర్తి గాంచిన తెలుగుతల్లీ!
 నృణ్యనతులకు భక్తవరులకుఁ
 బుట్టినిల్లగు తెలుగుతల్లీ!
 ఎందు చూచినఁ దోచు నీకీదె
 పందనము మా తెలుగుతల్లీ!

వెన్నెల పాట

కొండకోనలఁ గావిపూవుల
 కోవగట్టిన లేతవెన్నెల
 తలిరుగొమ్మల చిగురుపైఁటలఁ
 దళుకు లద్దిన పూతవెన్నెల
 చందమామను గోరి తెచ్చెదమా—
 చెంగావికోరల

శారదాసతి కారతిచ్చెదమా!
 కడలితరంగల నురుగుముసుగులఁ
 గలఁకఁదేర్చిన తళుకు వెన్నెల
 పువ్వుగొమ్మల పులకరింతల
 నవ్వులాడిన కులుకు వెన్నెల
 చందమామను గోరి తెచ్చెదమా—
 చెంగావికోరల

శారదాసతి కారతిచ్చెదమా!
 —పల్లతావులఁ బాలగుమ్మలఁ
 జిల్లులాడిన నిండువెన్నెల
 మిన్నమన్నలఁ దస్సివన్నెల
 మేడ గట్టిన పండువెన్నెల
 చందమామను గోరి తెచ్చెదమా—

దేవావిరోధం

శారదానతి కారతచ్చేకమా!

కన్నెఱుంగని తన్నెఱుంగని

కలువకన్నెల నలపుపాటల

మీదెఱుంగని వాదెఱుంగని

మెఱుంగు జక్కల పొలపుపాటల

చందమామను జేరి వేడుదమా—

బంగారుమురళిని

శారదానతి గోరి పాడుదమా!

సిగ్గెఱుంగని యెగ్గెఱుంగని

చిన్ని పువ్వుల తేనెపాటల

విడువెఱుంగని విసువెఱుంగని

విన్నువాకల తేటపాటల

చందమామను జేరి వేడుదమా—

బంగారుమురళిని

శారదానతి గోరి పాడుదమా!

తెరువెఱుంగని బరువెఱుంగని

తెల్లమబ్బుల లాలిపాటల

నెఱువెఱుంగని నెమరెఱుంగని

నెలపులుగుల జోలపాటల

చందమామను జేరి వేడుదమా—

బంగారుమురళిని

శారదానతి గోరి పాడుదమా!

బం గారు పూలు

పొందుగా నొకనాఁడు పుట్టిన స్టుండి
 విన్నతయుగలీల వెలువరించినది
 ఎలిమిత్ నేబదేం జ్ఞాదిగినట్లుండి
 బహుయుగంబుల వయఃపటిమ గాంచినది
 ఏలేట నొక బిడ్డ నెత్తినట్లుండి
 కడుపెడు బిడ్డలఁ గాంచి పెంచినది
 తల్లిదండ్రులతల్లి తనయులతల్లి
 యుల భారతజాతి నలరించుతల్లి
 శలదాత్రి యారల్లి పాదపూజలకు
 భక్తితోఁ దేరమ్మ! బంగారుపూలు!
 తలతోఁకభేదాల తలతిక్కలెల్ల
 సమీబుది శోధించి పడలఁ ద్రోసినది,
 కొలఁదిగొప్పతనాల కొఱకొఱలెల్ల
 సమదృష్టిఁ జూపించి సమయఁ జేసినది,
 కుడియెడవంకల కొట్లాట లెల్ల
 చదుమనె వారించి నాంది వ్రేసినది
 కోటికన్నుల కొక్కగుఱి చూపుదేవి
 కోటికోటుల కొక్కగొడుగై న దేవి
 ప్రణతాత్మ యాదేవి పాదపూజలకు
 భక్తితోఁ దేరమ్మ! బంగారుపూలు!

మూగకోరికలకు నమూనూ గూర్చి
మూలమంత్రములతో మూడలించినది,
మోక్షగన్నుల మర్తమునుగులుచీసి
విజ్ఞానసీమల వెలయఁ జేసినది,
భావదౌర్బల్యవిభ్రాంతిఁ బోకార్చి
యాత్మగౌరవవివేకాక్షిఁ గూర్చినది,
సుమహి తేచ్చాశక్తి సుజ్ఞానశక్తి
సర్వార్థసంపన్న సత్త్వియాశక్తి
ఒవలమూర్తి యాశక్తిపాదపూజలకు
భక్తితోఁ దేరమ్మ! బంగారుపూలు!

ఏ కాం త నే వ

పసరుముగ్గుకు గంధ పరిపాక మబ్బెఁ
బూపపిండెకు ఫలాభాగంబు గలిగె
నలునంత కంటిలో నావంటి గోల
నిత్య సుందరమూర్తి నినుఁ జూడఁ గలిగె.

చెట్టును గింజలోఁ జేర్చిన చేయి
నా చేతులనుబట్టి నడశించు చుండ
బొగ్గులో రత్నంబుఁ బొదిగిన మూర్తి
నా మూర్తిలోనుండి నడయాడు చుండ

సమస్తాః బ్రహ్మాండ మహాన శక్తి
 నా శక్తిలోనిండి నలువొండు చుండ
 నేనేమి యెఱుగక యిన్నాళ్ల దాక
 విశ్వమంతట నిన్ను వెదకులాడితిని
 నెల చెంతనుండి వెన్నెల చెంతనుండి
 యుష్మాతపంబులో నుడికి పోయితిని
 చలువ పందిటనుండి స్వామితో నుండి
 విరహానలంబులో వేగి పోయితిని
 ఆనందమున దుఃఖ మనుభవించుటకు
 నా నాథ! యీ భ్రాంతి నా కేలగలిగె?

పరిమళ రజముతోఁ బ్రసవ రసంబు
 గ్రీష్మాతపంబులోఁ గెరలుటఁ జూచి
 ప్రణయరాగంబుతో భ్రమరసంగీత
 మననిఁ ఘోషంబులో నడఁగుటఁ జూచి
 జీవధనంబుతోఁ జిన్నార నొక
 — మున్నీటి తరంగలో మునుగుటఁ జూచి
 చివురాకుతోడి సంజీవనీలతక
 దావానలంబుతోఁ దగులుటఁ జూచి
 విమల శేజంబుతో వెన్నెల రేక
 చీకటి మునుగుటోఁ జిక్కుటఁ జూచి

తలపోసి తలపోసి తత్త్వ మూహించి
భౌతికసౌఖ్యవిభ్రాంతులు డించి
నా మనోనాథ! నీ నామామృతంబు
నేవించుకొంటే నే జీవించి యుంటి.

3

ఈ పల్వలంబింకి యీనాటికై న
నీలమేఘంబుతో నింగి నల్లాడి
తపియించి, మధురామృతస్వరూపమున
సమృత్తాభిఁ జేరిన దంతియే చాలు
కరుణాఋవులతోడి కన్నీటి చివకు
లిరిగొండ చరియల నింకిన చోట
వానంద వల్లిక లలరిన నేమి
హాలాహలజ్వాల లడరిన నేమి
నానాథ! నీమూర్తి నా కన్నులందె
యంకితంబై యుండె నంతియే చాలు

సుం ద ర వ్ర కృ తి

మవ్వంపు మొలకలు మలకలఁ బడుఁ గాక
తలిరుటాకులు వన్నె దఱుఁగుఁ గాక!
అందంపు నునుమొగ్గ లావులించును గాక
పూవుగుత్తులు తెల్లపోవుఁ గాక!
కమ్మని తెమ్మెగల్ కడఁగోపరిలుఁ గాక
యామని మార్మోగంబగున్లు గాక!
బిప్పలొల్కెడి చుక్క లొక్కలాగఁగుఁ గాక
పున్నమసెల చిన్నబోవుఁ గాక!

ఏది యెట్టులెన నెప్పటి కప్పుడే
వింత చక్కఁదనము, వింత హూయలు
వింత చవులు వెలయ విలసిల్లు ప్రకృతి క
పంధ్యమధురగతికి వందనములు!

తా గ ద వ ప్ర క్త తి

జలచ మ్మర మేఘ బులకలెత్తెడి వేళ
 పడిగుబ్బలులఁ గంప మడిగు వేళ,
 నిండువెన్నెల చీర నిగ్గుదేతెడు వేళ
 బీతెండలెర జరుచాఱు వేళ?

గటికచీకటిగొప్ప కాఱుగమ్మెడు వేళ
 వేగునందులఁ దెల్పినిరియు వెళ,
 గడకారు నెమ్మొము కళలుమాతెడు వేళ
 దొలికారు వినినవ్వు లొలుకు వేళ,

సరిగ నేవేళ కావేళ సరనమధుర
 సతతనూశనగతి చమత్కృతులు నూపి
 నవనవారంభతాండవానందపార
 వశ్యమునఁ దేలు ప్రకృతికి వందనములు.

తృణీకారము

శ్రీరాముని దేవేదన్
వీరవనిత, లోకమాత, వెఱవక చెనకం
గోరి రఘువీరశరదు
ర్వారాగ్ని న్నగ్గనేల రావణతృణమా!
మణిహేమప్రభలన్ వెలార్పగల సా
మర్థ్యంబు నీ కబ్బినక
మణులే నిన్ను వరించి మింఁచగల సా
మ్రాజ్యంబు సేకూరిన
నృణికి న్నికును గల్గు హస్తమశ
కాంతంబైన షార్థక్యమున్
దృణమా! యెవ్వ రెఱుంగ రిట్టియెడ నీ
ధృష్టత్వ మీకేటికిక.
నిను నీయంతటి జీవిగానెఱిగి నీ
నిత్యప్రమోదై కజీ
వనము న్నిత్యరసాస్పదంబుగ నొన
ర్పం జూచుకొమ్మి! తృణం
బను మాటం దలపోయ కీపగిది మోహ
భ్రాంతిచే బచ్చ ప
చ్చన్మనంసారము పాడు సేసికొను దు
స్సంకల్పముల్ చెల్లునే?

ఊచివైచిన నైన గొప్ప వచ్చు యుండఁ
 గలయఁ గ్రమ్మగఁ జాలు కడిమి యున్న
 ముంచివైచిన నైన మొవ్వు నొన్నక యుండఁ
 దలమొత్తికొనఁ జాలు బలిమి యున్నఁ
 జిదిమివైచిన నైన జెలుపు గండక యుండఁ
 జిగురు వెట్టగఁ జాలు చేవ యున్నఁ
 జెఱికివైచిన నైన వరుగువాఱక యుండఁ
 గాలు నిల్వగఁ జాలు కడక యున్న
 నసిగలిగి యున్నఁ, బసిమీరము మిసిమి యున్న
 వసుమతీధారణమునఁ బెంపెనఁగి యున్న
 నవనతిం గాంచు తృణమవే యవుదు గాని
 యా సమున్నత మేరు వెట్లవుదు వీవు?
 కఱకు దేఱిన వాఁడీ కప్పుల కొడవంటి
 తలకోతఁ బడకుండ దాఁగఁ గలవె?
 పదను దేఱిన గట్టి పట్టెంపుఁ దవుగోల
 రావులఁ బడకుండ నోవఁ గలవె?
 మొక్కదేఱిన నూదిమొననూపు కఱుగోల
 తొలుపులఁ బడకుండ నిలువఁ గలవె?
 మలుపుదేఱిన కోట ములుపంటి నిడిగోల
 భారినీ బడకుండ బ్రతుకగలవె?
 నీ బ్రతుకు నీవు చూచికో నేర కిట్లు
 లలితవాసంతికాలవాలమునఁ జేరి

యలముకొనఁ జూచె దిది యేటి యాస నీకు?
 దుడుకు నేతల కొడఁబడి చెడకె తృణమ!
 ధ్యానింపనేల ధాత్రీనందనానక్తిఁ
 గులశాశనము దెచ్చికొనఁగ నేల?
 కోరంగనేల కేదారకన్యాలీల
 దుంపనాశనముగాఁ ద్రుంగ నేల?
 కామింపనేల యీరామలతాత్వనిఁ
 గూఁతటి ప్రేళ్లతోఁ గ్రుంగ నేల?
 ఆసింపనేల సీతానన్నిధానంబు
 మూల విచ్ఛేదమైపోవ నేల?
 గడ్డిపోచ! నీకింత పోఁగాల మేల?
 మరగి చెడిపోక నా బుద్ధి తెరువుఁ బట్టి
 డొంకలను బట్టి తుమ్మబీడులనుబట్టి
 పశువులను గాచికొని యైన బ్రదుకరాదె!

అన్ని పరీక్ష

శ్రీకరాలోకులు త్తమశ్లోకులు లగుచు
 సార్థకాగ్ని పరీక్షలో జయముఁ గన్న
 కీర్తిమూర్తుల నక్షరాకృతిగఁ జేయు
 ధీరకవిలేఖినికి నమస్కార శతము.
 సములలో నుత్తమత్వము నుస్థిరంబుగాఁ
 గాంచి లోకముమెచ్చుఁ గన్న వారు,
 ధర్మపద్ధతి నసిధారావ్రతంబుగాఁ
 గాంచి యచ్చపుఁద్రోవఁ గన్న వారు,
 ఒడలు జీవముఁ బరార్థోపయుక్తంబుగాఁ
 గాంచి పున్నెపుఁబంటఁ గన్న వారు,
 సంపద్విపత్తుల సత్యమే యూతగాఁ
 గాంచి శాంతిపదంబుఁ గన్న వారు,
 చన్నవారయ్యు జగతిలో నున్నవారు
 కాలకాలాంతరముల మేల్గన్నవారు
 ఘోసఘనులైన వారెప్పుడేనొకప్పు
 డుజ్జ్వలాగ్నిపరీక్షలో నున్నవారే.
 తరుగువాఱిన బొగ్గు పజ్జిమే యగుఁగాక
 యగ్నిపరీక్షయం దవతరించి,
 వట్టువాఱిన పొగ వనదమే యగుఁగాక,
 యగ్నిపరీక్షయం దాఱితేఱి,

గరుసువాతినమట్టి కనకమే యగుఁగాక
 యగ్ని పరీక్షయం దడుగువెట్టి,
 అసలువాతిన రసం బమృతమే యగుఁగాక
 యగ్ని పరీక్షయం దాఁగినిలిచి,
 గౌరవమె యున్న నెంతయో ఘనతయున్నఁ
 గలిమియే యున్న నెంతయో బలిమియున్న
 సార్థకాగ్ని పరీక్షలో జయము గనక
 మర్త్యుఁ డేనాఁటికై న నమర్త్యుడగునె?
 సిరిఁగో బుట్టిన నేమి, మోహనకళా
 శ్రీకుండలో గానేమి, నుం
 దరఁజేఱించితుండైన నేమి, విబుధా
 ధారుండు గానేమి, బం
 ధురవృత్తంబును గన్న రాజకులచం
 ద్రుండైన నేమి, విన
 శ్వరకీర్తిం గనుఁజెల్లు సావకపరీ
 త్నాసిద్ధి గాకున్నచోక
 కనకావలంబైనఁ గరఁగి నీరగుఁ గాని
 తలఁగునే నిశ్చల ధైర్యలక్ష్మీ,
 వారాకరందైన వట్టిబీడగుఁ గాని
 ప్రిదులు నే విపుల గాంభీర్య మహిమ,
 గ్రహరాజమణియైన గతితప్పి చనుఁ గాని
 సడలునే నిర్మల సత్యదీక్ష,

హ్నమండలంబై న నసిచెడి పడుఁగాని
బాటునే సత్త్రియా సహసశక్తి,
పుణ్యపాప నుభానుభి భోగరోగ
మిత్రశత్రు శుభాశుభ మిళితమైన
జగతి నగ్నిపరీక్షలోఁ దగులుచేళ
మమత విడఁబోరు, పడఁబోరు మానఘనులు.

చల్లగా వినవచ్చు సత్యసంగీతముల్
కల్యాణవిజయ శంఖముల లోనఁ,
బ్రియముగాఁ గనవచ్చుఁ బ్రేమరత్నంబులు
ఘనమంగళారాత్రికముల లోనఁ

దనివిగాఁ గొనవచ్చు దానకంఠములు
ప్రవిమలోదాత్ర పాత్రముల లోనఁ
హాయిగాఁ దినవచ్చు నమృతఫలంబులు
పావనభాగ్య కల్పముల లోన

అగ్నిసాక్షి కముగ నాత్మనర్వన్దంబు
విశ్వహితము గోరి వేల్చు నట్టి
యజ్ఞదీక్షఁ గొన్న యఖిలపావనమూర్తు
లున్నచోట జయము గన్నచోట.

కనకధరాధరేంద్ర మొక
గవ్యయుఁ గాదు; సురేంద్రలోకవం
దనవనవై భవం బొక తృ
ణంబును గాదు; ప్రకృష్టభోగజ్ఞ

వన మొక లెక్కగాదు; భవ
 పావనపావక సత్పరీక్షలో
 ననితరలోకలభ్యవిజ
 యాభ్యుదయంబులు గోరువారికిన్
 ఘోరదుస్సహ ఘనాసార మైననునరే
 సిద్ధచారణ పుష్పనేచనంబె,
 దారుణజ్వాలా సమీర మైననునరే
 సారభాచల మందమారుతంబె,
 గ్రీష్మప్రచండతాపొష్ణ మైననునరే
 సితచంద్రచంద్రికా శీతలంబె,
 భీషణాశని వినిష్టోష మైననునరే
 భేచరీమధురసంకీర్తనంబె,
 వాంఛనీయ స్వధర్మ నిర్వాహమునకుఁ
 బావనాగ్నిపరీక్షలోఁ బాలు గొన్న
 యచలదీక్షాపరుల కడ్వయాత్మకులకు
 భీకర శ్రీకరంబు లేకాకరములె!
 లకలంకచరితుల నాపన్నులుగఁ జేయఁ
 బూని విశ్వామిత్రులైనసేమి
 సావనవ్రతుల దుష్పథదూషితులఁ జేయ
 నెంచి రాక్షసవృత్తిఁ గాంచసేమి
 సద్ధర్మనిరతులఁ జలచిత్తులుగఁ జేయఁ
 దలంచి దయ్యపుయాపుఁ దాల్చసేమి

విస్మయపూర్వకములు : రెండో కవచము : జీవ
 యత్నించి యుగండు లై చనెను
 తప్తమిథ్యానివాదమర్హస్థ పాన
 నాచ్యుతాగ్ని పరీక్ష లోనైన ఘనుల
 సత్యనిర్మలచరితంబు శాస్త్రతముగ
 సవని వెలయుంచువాగు బంధువులెకాఁ!
 కలుషము లొందలేవు, మమ
 కారము లందఁగలేవు, దుఃఖనం
 కలితక రాశభాతికవి
 కారము లూహఁగలేవు, నిష్కవం
 చలవిషయప్రలోభగుణ
 జాలము లావఁగలేవు వీరులై
 యలఘుపదంబు జూఱఁగొన
 నగ్ని పరీక్షలఁ జేరుధీరులన్.
 ఆనందనందనోద్యానంబు నందైన
 నంతానపత్రముల్ సంస్కరించి,
 మానసకాసార మధ్యంబు నందైన
 స్వరాజ్య సూత్రముల్ సంతరించి,
 సత్కళానంపూర్ణ శశిబింబ మందైన
 సిద్ధామృత రసంబు నేకరించి,
 చారురోహిత శత్రుచాపంబు నందైన
 నదమలవర్ణముల్ సుగ్రహించి,

సార్థకాగ్నిపరీక్షలో జయముగన్న
 విశ్వనుతకీర్తులకుఁ గీర్తివిజయపత్ర
 సత్కృతులఁగూర్చి వెలయుంచు శాశ్వతముగ
 సత్కవిబ్రహ్మ మంగళాశాసనములు!

నిర్వేదము

పావనగుణకులశీలము
 లేవంకకుఁ బోయె, శాంత మెటుననె, బ్రహ్మ
 శ్రీవిలసితునకుఁ జండా
 లావేశం బేలకలిగె నశ్వత్థామా!
 అకటా! భూభవనప్రళయమగుదో
 నాచార్య వంశాభిమా
 నికముంబోలి జనించి శారవమునన్
 దేజంబునన్ మించియున్
 నకలాత్రానగతిన్ వెలుంగక విష
 జ్వాలాకరాశోద్ధత
 ప్రకృతిం గాంచితి, దోషదూషితులు నో
 త్రఖ్యాతిఁ బాటింతురే.

నలు దెగుటయైన, నరకా
 నలకీలలఁ బడుటయైన నాకు భరంసే!
 తలమానికమే లెగి, నిం
 దల' పాలగుకంటఁ బాపతాపము కంటఁబెక్.
 ధర్మపుత్రాదులు దాయాదులే నాకు
 సహజస్వధర్మమే శాస్త్రవంబు,
 వీరవిహారముల్ విహితంబులే నాకు
 సమ్మతాచారమే సంగరంబు,
 నిష్ఠురారంభముల్ నియమంబులే నాకు
 ననుగతాభ్యాసమే యాగ్రహంబు,
 భయదాస్త్రశస్త్రముల్ పరతత్త్వములే నాకు
 హితకరోద్యోగమే హింసనంబు,
 అతిథిసత్కారమో, దేవతార్చనంబో,
 బ్రహ్మచింతనమో, వేదభాషణంబో,
 స్వర్ణమో, మోక్షమో, లోకసంగ్రహంబో,
 పరవినాశనకృతియేల బ్రాహ్మణునకు?
 సురభిశమ్మదుల ప్రసూనంబనై పుట్టి
 కుటిలకంటకవృత్తిఁ గూలినాఁడ,
 లలితమోహనకలాలాపంబనై పుట్టి
 తుచ్ఛవాయసవృత్తిఁ దూలినాఁడ,
 దివ్యనిర్మలరత్న దీపంబనై పుట్టి
 దాపపాపకవృత్తిఁ దాల్చినాఁడ,

నురుచిరనవసుధాకిరణంబునై వుట్టి
 గరళదంశనవృత్తిఁ గాంచినాఁడ,
 సౌమనస్యమెడలె, సాధువాదమువోయె,
 గౌరవంబుగ్రుంగెఁ, గళనశించె,
 బ్రతికిమరణబాధ పాలైతి నాకింక
 నాకమేడ, ఘోరనరకమేడ!
 చూపులుఁ జూపులు జోడించి శూరులై
 కలన నన్నెదిరించి నిలిచినారె
 కరములుఁ గరములు గదియించి ధీరులై
 దురమున నాకాలు ద్రోశ్శీనారె
 బిరుదులు బిరుదులు మొఱుఱించి వీరులై
 బవరాస ననుఁగొంచె పఱిచినారె
 కత్తులుఁ గత్తులు హత్తిరించి క్రూరులై
 యేడ్డెఱ ననునొవ్వ నేసినారె
 కయ్యమేలేక నిద్దురఁ గన్నవారి
 గొంతుకలు గొల్లుమనఁ దెగఁ గోసినాఁడ
 జ్ఞానమేలేని, దయలేని, శంకలేని
 పరమచండాలుడనుగాని బ్రాహ్మణుడనె?
 కన్నుల నెన్నో పీనుఁగు
 లున్నట్టలె, చెవుల మూలు లున్నట్టలె, యహ
 చున్నది; మఱిచెడు చున్నది,
 యెన్నో రోగబాధ కే నేడ్తు శివా!

మమనీరాతప్తస్తి జః
 పాలకుమారులఁ బట్టి యాడలల్
 ఖరకరవాలధారకెఱ
 గా నొసరించెడువేళఁ గ్రిందుమీఁ
 డెఱుగక సంచరించి తుద
 కీట్లు పరాభవతాపపాపదు
 ర్భరపరితాపదుఃఖముల
 పాల్పడితిక జెడితిక జగంబునన్.
 కుటిలమార్గముఁ బట్టి కులముగూల్పుటె గాని
 గురుకీర్తి నిల్పుకో నెఱుగనైతి
 భండనంబునఁ జేరి భంగమందుటె గాని
 సవ్యసాచి నెదుర్పఁ జాలనైతి
 బిరుదుమాటలు సెప్పి పెనఁగులాడుటె గాని
 రారాజు మెప్పింపనేరనైతి,
 క్రూరశృత్యఘనర్చి గొంతులూడ్చుటె గాని
 వీరగౌరవ మంద నేర నైతి,
 సత్యశౌచదయాధర్మశమదవశాది
 సత్క్రియానంతరికి జలాంజలి యొసంగి
 భవవినిష్క్రూతిలేని పాపము గడించి
 హరహరా! యెంత దుష్క్రియా పరుడనైతి!
 కావిదోవతఁ జించి కాసెనోక బిగించి
 చెలరేగి కులవృత్తిఁ జెఱిచిగొంటి

ధర్మశాస్త్రము మాని దారుణాస్త్రముఁ బూని
 సేవమెక్కి పాపంబుఁ జేసికొంటి
 యజ్ఞవాసము రోసి యట్టహాసము సేసి
 తెగసాగి తలవంపుఁ దెచ్చికొంటి
 స్వస్తిపాక్యము వీడి నమరగీతముఁ బాడి
 కై పెక్కి జీవంబుఁ గలఁచికొంటి
 విశ్వవిహితమైన విప్రధర్మముఁ దూల్చి
 గోష్ఠమైన రాజకులముఁ గూల్చి
 చెడ్డపేరుమోసి జీవచ్ఛవంబనై
 పరిభవమునఁ బడియు బ్రతికియుంటి.
 కలుషదూషితముగాఁ గలఁగిపోయెనె గోత్ర
 పావనంబైన నాజీవనంబు
 క్రూరదుర్మతముగా మాఱిపోయెనె ధర్మ
 సాధనంబైన నాబోధనంబు
 దుఃఖదుర్భరముగా దొరలిపోయెనె సాధు
 కీర్తనంబైన నావర్తనంబు
 ప్రళయభీకరముగాఁ బ్రబలిపోయెనె ప్రేమ
 దౌహృదంబైన నాపౌహృదంబు
 భూమిదేవుడేడ భీమాహవంబేడ
 హేయబుద్ధియేడ హింసయేడ
 అసురబుద్ధిఁజేసి యుష్వర్గమార్గంబు
 మూసికొంటి నింద మోసికొంటి.

అఘమర్షణస్నాన మైపోయెనే సాధు
 జనకోష్ఠ రక్తవాహినుల లోనె
 ఔషాసనక్రమం బైపోయెనే తీవ్ర
 ముఖరాస్త్రుజని తాగ్నిశిఖల లోనె
 ఆరాధనవిధాన మైపోయెనే క్రూర
 మారణ మంత్రకర్మముల లోనె
 ఆనందనర్తనం బైపోయెనే మిత్ర
 శవపూర్ణరణనివేశముల లోనె
 భూసురత్వమెల్ల బుగ్గిపాలై పోయె,
 సాధుశీలమెల్ల నమసిపోయెఁ
 జాపులేనిబ్రదుకు నంకటమైపోయె,
 శివశివా! యిఁకేమి నేయువాడ!

ఉ త్క ర

నిలువెల్లఁ గన్నైనఁ దిలకింపఁ గలనేమొ
వెతదీర నీలీల విశ్వమూర్తి!

పలుకెల్ల శ్రుతియైనఁ బాడంగఁ గలనేమొ
ప్రియమార నీకీర్తి ప్రేమమూర్తి!

పొడవెల్లఁ బాలుపై నఁ బోలంగఁ గలనేమొ
తనివార నీహేలఁ దత్త్వమూర్తి!

గతియెల్ల సతమైనఁ గలయంగఁ గలనేమొ
యలరార నీమూర్తి నాత్మమూర్తి!

నిన్నుఁ జూచు కన్నె నీమెచ్చు పాటయే

నీయెడందగూర్చు సోయగంబె

నీవు నేనుగాఁగ నెగఁజెడిభాగ్యమే

నా కొసంగుమయ్య లోకనాథ!

శ్రీ వృత్త బోధము

సర్వసముద్రపు, భారా
 భిర్వోదేకమునఁ బ్రకృతిగాఁగమున సుఖాం
 తర్విన్మృతుడవు, మాజులు
 సర్వజ్ఞుడ వీ వఖండశక్తుడవు కవి!
 నింగికి నిచ్చెనల్ నిర్మింపఁగల శక్తి
 నీటిలో నాడల నెమకుశక్తి
 ఎండమావుల నీరునిండింపఁగల శక్తి
 గగనపుష్పింబులఁ గాంచుశక్తి
 గాలిలో మేడలఁ గట్టింపఁగల శక్తి,
 నీవుల చార్మాఱుచేయుశక్తి
 భావసంతతికి రూపముఁ గూర్పఁగల శక్తి
 సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి సేయుశక్తి,
 ప్రకృతితత్త్వములను బరికింపఁగల శక్తి
 ప్రకృతి మరఁగఁజేయు ప్రాథశక్తి
 సర్వశక్తులను బ్రసాదింపఁగలశక్తి
 కవిత నీకుఁగలదుగా కవీంద్ర!
 తృణము మేరువుగాఁగఁ దృణముగా మేరువుఁ
 జిత్రించి గారడుల్ చేసి చేసి
 తిట్టు దీవనగాఁగఁ దిట్టుగాదీవనఁ
 ట్రించి చిడుముడుల్ పెట్టి పెట్టి

కల్ల నిజంబుగాఁ గల్లగాఁగ నిజంబుఁ
 బచరించి చీకాళ్లు పటిచి పటిచి
 గుణము దోషంబుగా గుణముగా దోషంబు
 వెలయించి తబ్బిబ్బుఁ గొలిపి కొలిపి
 మాయలాడ్డిప్రకృతి మరఁగి చెర్లాటల
 నెట్టు లాడుకొన్న నేమిగాని,
 పాడి తప్పనీకు పరతత్త్వబోధలఁ
 బేరు నిలిపికొనఁగఁ గోరి తేని.

బ్రహ్మనూత్రంబుతోఁ బడేవుసానిహారంగు
 పొంబట్టు లంగాకుఁ బొందు చేసి
 గడసాని పారాణికాశ్శతో వైష్ణవు
 పరగనామాలకు రంగు వైచి
 ముసలిగడ్డంబుతోఁ బసిబాల చిన్నారి
 చెక్కుటద్దాలకుఁ జెలిమిఁ గూర్చి
 వ్యోమంత్రములతో వైరిదుర్జయవీర
 శైవదీక్షితునకుఁ జదువు సెప్పి
 ఇచ్చవచ్చినట్టు లెన్ని యో ప్రకృతులఁ
 గూర్చి మార్చి పాడుకొనుము గాని
 పాడితప్పనీకు పరతత్త్వబోధలఁ
 బేరు నిలుపుకొనఁగఁ గోరి తేని.

ప్రకృతి బాహ్యప్రలాసమొ విలాసమొ కాంచి
 కుతిదీఱగాఁ బాడుకొను నొకండు,

ప్రకృతి యంతర్వికారమొ వికాసమొ కాంచి
 చెల రేగి నృత్యంబు నలుపు నొకడు,
 ప్రకృతిలో లీనుడై భావనాధీనుడై
 హాయిగా గానంబు నేయు నొకడు,
 ప్రకృతికి భిన్నుడై ప్రక్రియాపన్నుడై
 యవశుడై తెయితక్క లాడు నొకడు,
 వెట్టి వేవిధముల వెలువడునట్టులే
 కవిత కోటిగతులఁ గ్రాలుచుండు
 నన్ను బోలలేదు నాజాతివాడని
 తోడివాని నెగు లాడనేల?
 సరసంపుఁ బదముల నవరింపఁ జనుగాని
 నిద్దంపుఁ గృతుల నిందింపనేల?
 మట్టద్రుమలివిలాసముఁ జూపదగుఁగాని
 కల్యాణికి వ్రేలు గఱవనేల?
 ఆటవెలందుల నలరింప నగుఁగాని
 తేటగీతులఁ దప్పఁ దీయనేల?
 వనమయూరములీల మనుట యొప్పుగుఁగాని
 మత్త కోకిల వంక లొత్త నేల?
 గాయకునకు నీకుఁ గలదొక్కటియె తిక్క
 బ్రదుకుఁ దెలుపు కొఱకొ పరువు కొఱకొ
 సత్యగౌరవములఁ జంపి గాయకహళి
 గాడతండు నుకవి గావు నీవు.

పలువిచ్చినంతనే పలుకాయెఁగా యంచు
 నాచిత్యమును వీడనాడ కయ్య!
 కలమూఁచినంతనే గతిగల్గెఁగా యంచు
 సారవ్యమున మేరమీఱ కయ్య!
 తలద్రిప్పినంతనే తలపాయెఁగా యంచుఁ
 జెలువంపుగతి వాయఁజేయ కయ్య!
 కనుగొల్పినంతనే కళదోఁచెగా యంచు
 లలితంపుజిగి సాఁగలాగ కయ్య
 బాసవచ్చునంచుఁ బలుకనేర్తు న టంచు
 రసము విఱుగుదాఁకఁ (ప్రకృతి నచ్చినదాఁకఁ
 దీఁగ లాగిలాగి త్రెంప కయ్య!
 నిమ్మనంబునకు నొక్క నెఱవన్నెఁ దులకించు
 ప్రకృతియే నీప్రియురాలు—నిజము
 గడియలో నెన్నియో కల్పనలో పుట్టించు
 ప్రజ్ఞయే నీయాతపట్టు—నిజము
 అవలీల జగమెల్ల నవశంబుఁ గావించు
 పాటయే నీస్వభావంబు—నిజము
 నులుపుగా బ్రహ్మాండవలయంబు నెలమించు
 కవితయే నీజీవగట్టు—నిజము
 నీవు నీవుగాఁగ నిలిచి నీమర్యాదఁ
 గూడ జగతినిలుపుకొనుము గాని

పేష్కె ను వత్త వైచివనమర్చు
సభముబట్టి నిట్టిపడిన ముచ్చా!
కవిగీత మూతగా గంచినల్ప సేవు
వికహానిమునకే బెడరు తేలు?

ప్రకృతిప్రబంధంబు వాడియాడిన నీవు
సరసబంధమునకే జంకు తేలు?

పార్వతీపరమేశ పరభావాతి నీవు
ప్రకృతిపూరుషులకే భ్రమయు కలు?

ధ్వనిజీవమైన యుపన్యాసకుడ నీవు
పలుకుపొందికలకే యులుకు తేలు?

ప్రణయరసముగొలిపి ప్రకృతిని నలపించి
పరవశతను గూర్చుపాట బాడి
ఎన్నోయాటలాడు నీవిట్లు లేకాంత
సేవ నింత వడఁగిపోవు తేలు?

కవివై పాడుచు నీమది
దవలినగతి బోదుగాక తగవువిడిచి న
త్యవి కవితల వివరించెడు
సవసరములగూడఁ గవిత లల్లకుము కవి!

ప ద్మి ని

చిఱునవ్వు నవ్వితే చెంగల్వరాయడే
 అమృతంబు నీయింట నడుగరాడే!
 పిక్కింత చూచితే చుక్కలరాయడే
 వలరుచుల్ నీకంట విలువరాడే!
 తలయెత్త గలిగితే తెలిజెక్కరాయడే
 కలిమిమై నీవెంట గొలువరాడే!
 చనవీయ దలచితే చలువలరాయడే!
 తావుల నీజంట దనియరాడే!

పలుకు వినవుగాని, పట్టు వీడవుగాని
 ఒక్క యినునె వలచియుంటి గాని
 పద్మినీ! యొకింత భావింప గలిగితే
 కొనరి జగము జట్టిగొనవ టమ్మ!

క వి డ్ప య ము

తీర్పుచో మీ విభూతిత్రిపుండ్రము మీదఁ
 దోచునే కమ్మ కన్నారి రేఖ
 కట్టుచో మీ మేని కసకాంబరము మీద
 జాటునే పులితోలు చీర యెఱుగు
 పూనుచో మీ శేషభుజగహరము మీదఁ
 బాలుచునే చిగురారు పూల పేరు
 కదలుచో మీ యున్న భగవాహనము మీద
 మెఱయునే వృషరాజ వర పతాక
 శైవ వైష్ణవ మతభేద సరణి వీడి
 యద్వయానంద రసరసాయనము మీర
 లొక్క దొన్నెనే నేవించు చున్నవారె!
 రాజశేఖరకవిరాజ రాజులార!
 పరిపాక పరిమళ ప్రసవమంజరులతోఁ
 దులకించె మీ జాతి విలసనము
 వరవైభవార్థ సౌవర్ణ సంపదలతోఁ
 గళదేతె మీ పద గౌరవము
 మధురస్వభావ సస్మృతిమయ ద్యుతులతో
 నుతి కెక్కి మీ యలంకృతి గుణము
 సరస్వతసన్న బంధుర చంద్రకళలతోఁ
 గడ లొత్తె మీ రీతి కాశలము

వైవ వైష్ణవ గాథావశాంతభావ
పావనోజ్జ్వల దివ్య ప్రబంధ లీలఁ
బ్రకృతి కంఠానఁ బాడిన ప్రభువులార!
రాజశేఖరకవిరాజ రాజులార!

మెలుపారు నభినవోత్సలముల నొక కొన్ని
చెలువొందు వనమంజరులను గూర్చి
రుచిమించు వికచాంబురుహముల నొక కొన్ని
కమనీయ మగు చంపకములఁ జేర్చి
సోమించు సురలతాసుమముల నొక కొన్ని
కొమరొందు మధుమాధవములఁ వీర్చి
సరసంపు మృదుసుకేసరముల నొక కొన్ని
రమణీయ మగు నాగరము లమర్చి
నద్గుణకళావిభాసులై సరసవృత్త
మాలికల భారతీజేవి నేలికొన్న
కృతుల రసమంజరీ సమన్వితములు మీరు
రాజశేఖరకవిరాజ రాజులార!

రసమయోత్తుంగ తరంగాభిషంగ వి
డంబీకృతార్థ శబ్దాంబరములు
పృథుల వృత్తాచ్ఛగంభీప్రచార గ
ర్భీకృతధారాసరిద్వరములు
క్షణదంతరంగప్రసన్నాతాదర్శబిం
బీకృత భావక్షపాకరములు

పురివేలగాననొడలి నమఃశ్శ్రీనివాసాయ

వీర్యవైభవైరశ్శ్రీరమములు

స్థిరవిభవశంకరీకృత శ్రీధరములు

సమహిత శ్రీధరీకృత శంకరములు

శావకీన ప్రబంధ రత్నాకరములు

రాజశేఖరకవిరాజ రాజులార!

రజత కుట్మీల గర్భంబులో వైకుంఠ

దివ్యధామము శిల్పు తెఱచు వారు

తిరుమలదేవ మందిరములో ఒంగమ

మల్లికార్జున సేవ మరగు వారు

భవ్యకుమారసంభవలీలలో విష్ణు

చిత్తసారము ప్రపంచించు వారు

శ్రీకృష్ణ దేవ విశిష్ట తేజంబులో

చోడేశ్వరుని మూర్తిఁ జూచు వారు

హరిహరసనాములు సమానులైన వారు

కవిత కిద్దరి నద్దరిఁ గన్న వారు

కాక మీ కీర్తిమూర్తులఁ గాంచఁ గలరె?

రాజశేఖరకవిరాజ రాజులార!

ఏ మ ను భ వి ం తు వు ?

అమృతమెల్ల హరించి యా సోమనాథుండు
వట్టి భాండమె దిగఁ బెట్టి నాఁడు
వలపులెల్ల హరించి వాయుగంధర్వుండు
వట్టి వృంతమె దిగఁ బెట్టి నాఁడు
మహిమయెల్ల హరించి మవనాగ్నియావుండు
వట్టి కోనయె దిగఁ బెట్టి నాఁడు
కళలనెల్ల హరించి కాలభైరవమూర్తి
వట్టి గూటి నె దిగఁబెట్టి నాఁడు

భావభవుఁ డెందొ తన పంచ బాణములను
కట్టగాఁ గట్టుకొని పాతిపెట్టి నాఁడు
హలికా! హలికా! వట్టియాన గాక
ఏమనుభవింతు వీ రుద్రభూమి లోన?

నూ క ప త

శ్రీవారికిఁ గాళిందీ

శ్రీవారికి విష్ణువదకు శేషయనిలయ

శ్రీవారి కెరఁగి మత్కవి

తా వారికిఁ గూర్తు విమలతావిస్ఫుర్తిన్.

వాల్మీకి భాస్క రాహ్వయ గాయకుల చేత

మ్రోగించె నేదేవి ముక్తివీణ

వ్యాసవాక్యానన పరవదాన్యుల చేతఁ

బూరించె నేదేవి భుక్తి పాత్ర

బాదరాయణపోతభద్ర నావికులచే

బట్టించె నేదేవి భుక్తి సౌక

బాణసూర్యప్రతిభా చిత్రకరులచే

రచియించె నేదేవి రక్తివల్లి

ఆదికవులకు మున్నె తా సవతరించి

జ్ఞానదాసవిజ్ఞానప్రదాన యగుచు

నిత్య నంకీర్తనంబుల నేడు నాఁడుఁ

దసరు నాదేవి మాకవితాకుమారి!

చనవిచ్చి పలికెనా చదువుసోమరు లైన

భారతీకాంతులై తీరవలయు

మనసిచ్చి మనలెనా పునుకమేవరు లైన
 సిరమంగళాంగులై తీరవలయు
 కనువిచ్చి చూచెనా కదుపుఁ గాఁపరు లైన
 శ్రీరమారమణులై తీరవలయు
 తనువిచ్చి తనిపెనా తబిసితక్కరులై న
 స్వారాజ్యవిభవులై తీరవలయు
 తనకు వాయిలై మేయిలై యనఁగనేల?
 తనకు శివమిలై దివమిలై యనఁగనేల?
 తెలిసి జగమిలై యని చెప్పి తీరవలయు
 శ్రీకుమారియె మా కవితాకుమారి!
 గండపెండెర మన్న ఘనత సేయదు గాని
 కవిచంద్రుఁడే వంశకర్త యనును
 వందిమాగధు లన్న వంశ సేయదు గాని
 సత్యపాలుఁడె మతాచార్యుఁ డనును
 రణకిణాంకము లన్న గణన సేయదు గాని
 శౌర్యధుర్యుఁడె కులస్వామి యనును
 దానకంకణ మన్నఁ దలఁపు సేయదు గాని
 త్యాగమూర్తియె సహాధ్యాయి యనును
 సాధుమణి యన్న మెచ్చుకొఁ జనదు గాని
 ధర్మరక్షకుఁడే తన దైవ మనును
 ప్రకృతి పురుష స్వభావ తత్త్వములు గన్న
 భావమణిపేటి మా కవితావధూటి!

ఎండమావుల పీనుకై నేర్చుట కాదు
 హృదయేశ్వరున కర్పణ మీయఁ నేర్చు
 ఆకాశకుసుమంబు లండ నేర్చుట కాదు
 జీవితేశ్వరు పూజ నేయ నేర్చు
 నిండువెన్నెలవల్న నేయ నేర్చుట కాదు
 చిత్రేశు మేనఁ గై నేయనేర్చు
 గాలిలో మేడలఁ గట్ట నేర్చుట కాదు
 ప్రాణేశు కొల్లు గూర్పుంగ నేర్చు
 శూన్యమున నంక మెన్న నేర్చుటయె కాదు
 విశ్వవిభు నందు నిల్చి నేవిన నేర్చు
 నేర్చు నేర్చునఁ బ్రకృతి మన్నించుచోటి!
 తలఁపుఁబువుఁడేటి మా కవితావహూతి!
 సునుసోగతీఁగల నొక్క మీటఁగ లేదు
 జీవంబు దేటికే చేతరించు?
 పవడంపుఁజవురుల బారుమెట్టఁగ లేదు
 ప్రాణంబు దేటికే పట్టు దప్పు?
 విరివూపుగుత్తుల విరియఁ జిమ్మఁగలేదు
 భావంబు దేటికే పరువు లెత్తు?
 కవురంపుఁ బలుకులఁ గలయఁ గ్రుమ్మఁగ. లేదు
 హృదయంబు దేటికే కడలఁ బాటు?
 పలుక విదియేమి ప్రకృతి! నేఁ బలుక కున్నఁ.
 బలుకరింతువె? పరమేశ! భ్రాంతికాళి?

పలుకు మని నవ్వు పరమేశుప్రకృతిలీల
నూకవిత పాడుచున్నది-మాపు తేపు.

౨

అలరుటమ్ములె కాని హవణింపదెంత దు
ర్లభమైన విజయాభిలాషయున్న,
మెఱుఁగుటమ్ములె కాని ధరియింప దెంత తీ
వరమైన సౌందర్యవాంఛయున్న,
జలువవల్దులె కాని నవరింప దెంత ము
మ్మరమైన విభవాభిమానమున్న,
గమ్మవిందులె కాని కాంక్షింపదెంత ము
ఖ్యంబై న సత్పదార్థాశయున్న

నెంతటి నిరంకుశ ప్రభావేచ్ఛయున్న
వలపుఁదెమ్మెరతెరల వెన్నెలబయళ్ళు
జలువచప్రాలఁ బువ్వుతోటలనెకాని
కేళి సల్పదు మాకవితాలతాంగి.

ఎలదేటిపాటలను జి

ల్కలపలుకులఁ గోకిలముల కలనాదములన్
విలిచిన మాకవితకుఁ గ్రొ
త్తులుగా వనశిష్టరాగతాళస్వనముల్

ఏవలేమన్ననరే, మనోమమనురాసి, యెల్ల,
కాలంబు నూ
కవితానుందరి న్మాత్మయావసము నాకాంక్షిం
చునేకాని, గా
రవప్రత్తంబుల, వేషభావలఁ, బదార్థభావ
సంసిద్ధులక
లవలోపంబు సహింపబోదు నవహేలా
మోదలీలాత్మయె.

శ్రీ క !

క్షీరాబ్ధి దాగుటే క్షేమంబు గాబోలు
ననుఁ బాలపాపను దనుపకుండ,
పాముపైఁ దూగుటే భద్రంబు గాబోలు
ననుఁ బౌషజాతిని మనుపకుండ,
ఖగముపై నేగుటే మంగమంబు గాబోలు
నన్ను సీచపక్షిని బనుపకుండ,
ఆకుపై నూగుటే యభయంబు గాబోలు
ననుఁ జిన్నపూపను నినుపకుండ,
మిన్నడుగువారి నాగుటే మేలు వోలు
నన్నడుగు వంకఁ బేర్చగా నెన్న కుండ

గుండె సిరిచెలి కేగుచే గుట్టు వోలు
 నండఁ గనలేని ననుఁ బ్రోవకుండ శ్రీశ!
 కను విప్పకుండఁగాఁ గాఁపుపెట్టితిఁ గాని
 తలఁపులోఁ దిలకింపఁ దప్పనైతి,
 ఛావి ద్రిప్పకుండఁగా సెలవు పెట్టితిఁ గాని
 మదిలోన నాలింప మాన నైతి,
 పల్లె త్తకుండఁగాఁ బట్టుఁ బట్టితిఁ గాని
 మనసులోఁ బలికింప మాన నైతి,
 కై మోడ్చకుండఁగా గట్టుఁ గట్టితిఁ గాని
 యెడఁదలోఁ బూజింప విడువ నైతి
 పంథగించిన నా మనోభ్రాంతి నైన
 వెలుపలను లోపలను నీవె కలసి మెలసి
 వెలసి యున్నావు, నిన్నెట్లు వేటొనర్తుఁ
 గని విని నుతించి సేవింతుఁగాక శ్రీశ!
 నిన్ను సేవించిన నిడుదకై దోయితో
 నితర సంసేవ సేయింతు వయ్య!
 నిన్ను నుతించిన నిర్మలదననతో
 నితర సన్నతుల సేయింతు వయ్య!
 నిన్ను దర్శించిన నిండుఁదోయితో
 నితర దర్శనము సేయింతువయ్య
 నిన్నుఁ బల్కెఱు మెచ్చుకొన్న చిత్తంబుతో
 నితర ప్రశంస సేయింతువయ్య!

పూలు వాడవు, నీవు నీము పుట్టి నా
 గాఁ జెడలవు, గుణములు తరలి పోవు,
 పద్మభవచంద్ర! నీ సాగచంద్రిములనె
 శొలువ నెంచితి నన్నేలుకొనుము శ్రీశ!
 శ్రీ లడిగితి నా భుక్తికిఁ
 బా లడిగితి నా యభీష్టపదభక్తికి నీ
 మే లడిగితి నా ముక్తికిఁ
 గీ లడిగితి నా కతాలగింపము శ్రీశా!
 కథనదువు వాడ నీవట!
 కథలోపలి సకలభూమియు నీవట, యా
 కథ వినెడివాడ వీవట,
 కథ మెచ్చునఁ బల్కుగ నేను కర్తనె చెపుమా!
 ఏ నేమి పలుకఁబోయిచ
 కానంగల విపు ముందె, కానని వెల్లక
 గానంగల నీ శక్తికిఁ
 గానువుఁ గానేని పలుకఁ గలనే శ్రీశా!
 ఆగమనై గమోక్తిజతురాన్యఁడనా
 పరమార్థతత్త్వవి
 ద్యాగమసూక్తిబంచపదసాఖ్యఁడనా
 నిగమాదిమంత్రశా
 స్తోగమవాఙ్మయోక్తిని సహస్రముఖా
 ఖ్యఁడనా కథాయథా

ధాగమనూక్తి కున్ముఖుడవై నను
మెచ్చెదు గాక శ్రీపతి!

జీవప్రబోధము:

○

దేవపదము వీడి దేవతలకుఁ జిక్కి-
దేహగేహములకు మోహ పడుచు
నిన్ను నీవెఱుంగఁ కెన్నాఁడు లీ రీతి
నూఁగులాడు చుందు వోయి జీవ!

*

*

చెలువలు రవణాలు ఛేరు చున్న కొలంది
కన్నె కై వల్యమై యున్న నీకు,
పొగడిక లిచ్చకాల్ పొదలు చున్న కొలంది
వీనులే వై కుంతమైన నీకు
అభిమతార్థఫలంబు లందుచున్న కొలంది
నానయే కై లాసమైన నీకు
భోగవిలాసముల్ సాగుచున్న కొలంది
నొడలే స్వారాజ్యమై యున్న నీకు
బ్రదుకె శాశ్వతమని భ్రాంతి వడెడు నీకు
దుఃఖమే జీవితంబయ్యె దుట్ట తుదకు

నయ్యహార నిచ్చు కై న వేసి
తెలిసికొను మోయి నీ సన్మతిని నీ!

* *

ఉంకించి ఘనసిపై నుమియంగఁ బోయి నీ
మొగముపైఁ బడెనంచు ముడుగుటేల
కదిసి జగత్ప్రాణు ఖరికింపఁ బోయి నీ
మొయి గాయపడెనంచు మిడుకు టేల
వడ్డెఱఁ బావకు నెగనూడఁ బోయి నీ
మూతి గాలినదంచు మూల్గు టేల
ఉడుటుస వాహిని కెదురీదఁబోయి నీ
పుట్టి ముగ్ధనటంచుఁ బొగులు టేల
మదనముగ్ధతినడఁచి నిన్నెదిరి గనక
అతలకుతలాలఁ బడి యడియానలఁ బడి
మనసుపడి చేసికొన్న కర్మముఁ ఫలము
జీవుఁడా! కట్టి కుడుపక సోవదోయి!

* *

మాయచూపులు చూచి మరులు కొందువు గాని
మున్ను నీ కిట్టి కన్నున్న యదియె,
మాయమాటల నాడి మనకు కొల్పెద గాని
మున్ను నీ కిట్టి నోరున్న యదియె,
మాయచేతలు చేసి మహిమఁ జూపెద గాని
మున్ను నీ కిట్టి నేర్పున్న యదియె,

మాయవేసాల్ నైచి మసలు చుండెడు గాని
 మున్ను నీ కిట్టి తీరున్న యదియె
 పట్టి చూడంగ నామరూపాలు లేని
 నిర్గుణుడ వయ్యు నున్న వన్నియును నానె
 యన్నిటికి నేనె యని రజ్జులాడు కొనెద
 వొక్కపరి తేటిచూచుకోవోయి! జీవ!

౨

జీవప్రబోధ నామక
 భావానంద ప్రబంధబంధుర భాషా
 ప్రావీణ్యము వెలయించిన
 దేవిక, జగదంబ భారతిని నేవెంతుక.

*

*

అంటఁగారాని మ్హాయాంచలం బంటి
 పిన్నవై పెద్దవై ప్రేమభావమున
 పాల నోటనె పెద్ద పల్లకులు పలికి
 పాలపాపలఁ గాంచి, ప్రకృతి మోహించి
 నాచెలి, నాబిడ్డ, నాప్రాణ మను
 విశ్వకుటుంబంబు వింతగఁ బెంచు
 ఆశానుబంధపాశా ర్తికిఁ జిక్కి చి
 ఆద్యంతశూన్యండవై యున్ననీవు
 తుదియేది మొదలేది తోచకున్నావు
 తుదిదాఁక బోదువా దోసంబు లేదు

మొదటికే జనుమ మోసము జేచు
 లదిగాక యిదిగాక యంతరాళమున
 దుడమొకలెఱిగి ప్రస్తుతి గాతురేన
 నడిమింటి చిక్కులు నాటనే తీరు.
 జేవుడా నీలోన జక్కుకొన్నది!
 జేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నది!

*

*

కొడుకుల సంపద గూర్చియే చింత
 కూతుండ్ర సుఖమును గూర్చియే చింత
 యిల్లాలి పెత్తనం బెంచియే చింత
 మనుమల కమ్మని మాటకే చింత
 తనవారి కనియిట్లు తలపోత లాయె
 తనముందుగతీ గూర్చి తలపలే దాయె
 తనకనిత్యం బైన ధనరాశి కొఱకు
 తనకనిష్టంబైన తగులంబు కొఱకు
 తను గానివాని జత్తంబున వలచి
 తనకదియే ధన్యతమ మని తలచి
 ఆత్మాను బంధంబు లన్నియు మఱచి
 మోహాను బంధమేమో నిజం బనుచు
 తనకుమాలిన యట్టి ధర్మంబు కొఱకు
 పరమార్థ మెఱుంగక పరువు లెల్లెదవు.

జేవుడా నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర!
దేవుడా యనిపించు తెలివియున్నదిర!

*

*

వింటివే యేశాశ్రువిధులలో నైనఁ
గాలంబు వెనుకకుఁ గాఁచిన యట్లు
కంటివే యేలోక కథలలో నైన
వాహిని వెనుకకు వచ్చిన యట్లు
కాలంబు నీగట్టు కదిలి పోయినది
వాహిని నీవంక వదలి పోయినది
నీకన్న వారికి నిలుకడ లేదు.
నిలుకడఁ గనియున్న నీ జీవనమునఁ
గన్నవారికి నీకుఁ గలియని యపుడు
నీ యాత్మగతికిఁ జింతించుట మాని
వారికై నీకన్నవారికై యిట్లు
కన్నీరు విడుచుట కళవళపడుట
తగులంబు గూర్చిన తటమట గాదె
మోహంబు పేర్చిన ముఛ్ఛట గాదె!
జేవుడా నీలోనఁ జిక్కుకొన్నదిర
దేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

*

*

జీవితంబే తనచేతఁ బెట్టితివి
మూలంబు వానికే మూటఁ గట్టితివి

స్వేదనీ యేషుః పుష్కలముః కాఽ
 పెంచ లేదని యేషుః పుష్కలముః జాచి
 యిల్లెల్లః దనదని యేల యేషుః పుష్కలముః
 ఇహమెల్లః దనదని యేల యేషుః పుష్కలముః
 ఇదియే సత్యంబని యేల యేషుః పుష్కలముః
 ఇదియే నిత్యంబని యేల యేషుః పుష్కలముః
 తనశక్తిః గానక తలమట గాక
 తనముక్తిః గానక తలమోత గాక
 యిహలోక సామ్రాజ్య మెడిసిన వేళ
 సరలోక యాత్రకై పరుగిడు వేళ
 సత్యమై తన వెంట జాయరాః గలదె?
 నిత్యమై తనయుండు నీవెంటః బడునా?
 దేవుడా నీలోనః జిక్కుకొన్నదిర!
 దేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

*

*

చిమ్మచీకటిలోనః జిక్కిన నీకు
 మిగులుదు పురువేమి మేలుచే కూర్పు?
 టొలియేటిలోః బడిపోయిన నీకు
 శీఘ్రత్యంబేమి సేమంబుః గూర్పు?
 కార్చిచ్చులోః బడికందిన నీకుః
 బల్బలం బేపాటి భద్రంబుః గూర్పు?

?

సుడిగాప్పులోఁ బడి స్రుక్కిన నీకుఁ
 దిరిగెడి యాకేమి తేకువఁ గూర్చు?
 జ్ఞానసాధనల కంజలి జలం బిచ్చి
 మాయా ప్రకృతిఁ జిక్కి మమతలోఁ జొక్కి
 సంసారమెల్ల నై జంజైన దనుచుఁ
 బామరత్వంబునఁ బ్రాకు లాడెదవు
 పరమాత్మవయ్యు సుపాధి భేదమున
 వగచు చున్నావు జీవభ్రాంతి నిట్లు
 జీవుఁడా! నీలోనఁజిక్కు కొన్నదిర!
 దేవుఁడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

*

*

త్రావియుఁ దన తృష్ణ తఱుంగని యప్పు
 డమృతవిభ్రాంతి లోనందంగ నేల?
 పలికియుఁ దనమది వట్టని యపుడు
 సత్యకల్పభ్రాంతిఁ జరియింప నేల?
 ఎఱిగియుఁ దనమోహ మెడలని యపుడు
 సుప్రబోధభ్రాంతిఁ జూడంగ నేల?
 కలసియు నైక్యంబుఁ గాంచని యపుడు
 మోక్షవిభ్రాంతిలో మునుంగంగ నేల?
 అది యమరత్వమే - యది బ్రహ్మ పదమే
 అది జ్ఞాననిలయమే - యది ముక్తి తెరువె?

భువనములో శాసించు భువనోద్ధరమునకు
 బ్రహ్మచారిగఁబుడఁ జూడఁ మనఁగొ
 తా నెవ్వరికిఁ గాక, తనకేయ గాక
 వసియించు తనకు విశ్వభ్రాంతి రహిత!
 జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కు కొన్నదిక!
 దేవుడా! యనిపించు తెలివి యున్నదిక!

*

*

అగువు బ్రహ్మాండమై యలముతో న్నుపుడు
 అగువులో బ్రహ్మాండ మడలి యున్నపుడు
 అగువుగా నీవుండు చది నిజం బైన
 సంతట నీవుండువడుట సత్యంబై
 పిన్నకుఁ జిన్నవై పెంపొంద నావు
 పెద్దకుఁ బెద్దవై పేరు గన్నావు
 మానాభిమానాల ముఱుగని నాఁడు
 కష్టసుఖంబులఁ గలఁగని నాఁడు
 వెలుగు చీకటులకు వెఱవని నాఁడు
 జీవవిశ్వభ్రాంతిఁ జెందని నాఁడు
 తగులంబు నీకేల తాటోటు గాని
 మోహంబు నీకేల మోమోటు గాని
 ప్రకృతిఁ బాలింపఁగాఁ బలికితి వేమొ!
 మాయ నేలింపఁగా మఱచితి వేమొ!

జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కు కొన్నదిర!
దేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

*

*

జ్ఞానభాస్కరకిరణ ప్రసారమున
మోహనీహారాంబు ముగ్ధుల ముడిపి
సత్యబోధానంద చంద్రోదయమున
మాయాంధకారంబు మాయంగఁ జేసి
ఆత్మతత్వానుభవాధార నౌక
సంసార గంభీర జలనిధి దాటి
అన్యదుర్లభపరమార్థమై యొప్పు
నిత్యసత్యబ్రహ్మనిలయమై యొప్పు
నీవురాణానంద నిలయంబుఁ జొచ్చి
ధ్యానయోగారూఢ తత్త్వంబుఁ గాంచి
పరునకుఁ బరుడవై బ్రహ్మానుభూమి
విజ్ఞాన మూర్తివై వెలుగుదు గాక!
ఏకైకమూర్తివై యెనగుదు గాక!
ఘనయోగముద్రలోఁ గను ఘోర్ము గాక!
జీవుడా! నీలోనఁ జిక్కు కొన్నదిర!
దేవుడా యనిపించు తెలివి యున్నదిర!

ఛాయా మూర్తి నిలాసము

ప్రకృతి పురుష స్వభావైకసాదసముస
ఛాయయేమూర్తి మూర్తియేఛాయ యగుచుఁ
దెఱుపు మఱుపులఁ దేల్చి సంధించి పలుకు
వాదకర్తల కెందు నాపండసములు.

*

*

మూర్తి:

కను విప్పి చూడఁగంటిని
మనస్సె సది కదలి మెదలి మాటాడంగ
నను మేలుకొలిపి రెవ్వరు?
ఘనయోగాకూఢనిద్రఁ గాంచినచానికా.

ఒంటిన్నై యుండు యెఱుంగుచు, నొసలు వచ్చి
పలుకలేరని యెఱుంగుదుఁ, బిలుచుచుంటిఁ
గూడి మనలంగవలెనని కోరుచుంటిఁ
బలుకరే! రారె! యెవరున్న భ్రాంతి గాక!

ఛాయ:

ఓయని పలుకుదు నిదె నీ
ఛాయను, నామూర్తి! భ్రాంతి చనునయ్య ననున్
నీమాజ్ఞావర్తిని, నీ
ప్రేయసి, నీపాదదారి, బ్రీతిం గనుమా!

మూర్తి:

ఛాయా! ప్రేమసి! చెపుమా!

నాయెడ లటు జల్లుమనఁగ నాకోర్కులతో

నాయుల్ల ముల్లసిల్లఁగ

సాయపడినయిట్టి మంత్రసానివి నీవా!

గర్భనరకమో న్వర్గమో కాని యెఱుంగ,

అంధకారమో తేజమో యది యెఱుంగ,

ఉద్ధృతజ్ఞానమో జ్ఞానమో యెఱుంగ,

చెప్పలేని యవస్థఁ గాంచితిని నాఁడు.

మాయానుయగోళంబునఁ

‘గాయము గనరాక బిందుకళలో’ డిందన్

వాఁయెఱుంగనిగతి నుండితి

ఛాయా యానాటి కెందు చనితివి చెపుమా!

ఛాయ:

లీలామూర్తివి నాకున్

జాలిం బడ నేల! శ్రొత్తనరాసారమే! నీ

కోలిం బాములువడఁగా

నేలా! యది మనవిలాస మెఱుంగవె మూర్తి!

మూర్తి:

నిండు వెలుగునఁ జూచితి నీవు లేవు,

నిండుచీకటిఁ గాంచితి నీవు లేవు,

ప్రథమభాగము

వెలుగు బీకటిసందుల కెడకికూడ
నాఁడు నాఁఁఁదాయ! నిన్నుఁ గానంగవైతి.

నాఁఁదాయ:

నిండువెలుగు దలంపఁగా నీవు గావె
నిండుచీకటి గణియింప నేను గానె
వెలుగుబీకటి మనమైనవిధముఁ జెలిసి
నాఁఁడు నామూర్తి! వేతె'కానంగ నేల!

మూర్తి:

నిన్ను వేటువేసి నే నిర్వంగందునే
అకులతకు మూల మదియె కాదె,
భ్రాంతిలతకు ద్వంద్వఫలసిద్ధి యది కాదె
అనియె నీదులీల యగును గావె.

నాఁఁదాయ:

లేదు పాపపుణ్యంబులలీల నాకు
లేదు సుఖదుఃఖపరిణామలీల నాకు
లేదు కీర్త్యపకీర్తులలీల నాకు
నీయదుగులీల యొక్కట నియతి నాకు.

మూర్తి:

నాశోడునీడఁగా నడయాడుదువు గాని
యేకోరికయుఁగూడ నీకు లేదు,
నే జేయుపనుల నన్నిటా గూడుదువు గాని
యేకర్జమునుగూడ నీకు లేదు,

నాయున్న తిక్కొలంది నాక మంటుమ గాని
యే కొలయునుగూడ నీకు లేదు,
నే బడలి పరుండ మై బట్టుదువు గాని
యేకప్తమునుగూడ నీకు లేదు
నిజము నాచాయ! యేదియు నీకు లేదు,
లోకమున లేని దేదియు నాకు లేదు,
అన్ని యున్నవి నీ పున్నయపుడే నాకు,
కలది యేదియు లేదు నాకంటె నీకు.

ఛాయ:

ఆదర్శమూర్తి! నాకు
నీదీపన యేటిక్రొత్త, నిత్యాశ్రయన
మోద మనాదిగ నిచ్చిన
నాదైవమ వీవు గావునక నేవింతున్.

మూర్తి:

మున్నాడి మెనవనొల్లవు
నన్నెడసి, యొకప్పుడేని నాపానువుపై
వెన్నొంపవు మున్నుగ నా
కన్న సతీరత్న మీవు గావే ఛాయా!

ఛాయ:

నిత్య పురుషమూర్తి! నిను
బత్యనురూపమున బడసి బ్రహ్మాండముగా
సత్యాఖ్యు బొందగంటిని
సత్యమునకుఁ జాయ నైతి సౌభాగ్యమునకా.

మూర్తి:

సుమమున సౌరభమ్ములు

క్రమమున నాలోన నిండి, కాలపవనవి

భ్రమమున వెనుకను ముందును

సమయ మెఱిగి నుచునుచుచతురస్ర ఛాయా!

ఛాయ:

నీలో నుండుదుః గానీ

నాలో నీ వుంటివే! సనాతన సమ్మన్

గాలానువృత్తిఁ బెట్టిన

ఛాలిరుడవు నీవు గానె శాశ్వతమూర్తి!

మూర్తి:

నా కన్నదాన వయ్యును,

నాకన్నలపాప వయ్యు, నాయడుగులనే

మొకొన్న ఛామ వయ్యును

నాకు సనాతన వదెట్లు సమ్ముదుః జాయా!

ఛాయ:

సకలలోకావసరభుమూర్తివి నీవు

నీ యొంటియద్దంపుజాయ నేను,

విశ్వసమ్మోహన విష్ణుమూర్తివి నీవు

నీయెడఁ గల నీరిచాయ నేను

అక్షరాగమ చతురాస్యమూర్తివి నీవు
 నీయొప్పిదపుఁ బల్కుఁజాయ నేను,
 భవ్యతేజోమయ భానుమూర్తివి నీవు
 నీయడుగులఁ బట్టు చాయ నేను,
 మూలరూప పరబ్రహ్మమూర్తి వీవు,
 మూలహేతుమాయానంతమూర్తి నేను,
 నను ననాతనఁ, బ్రకృతి, ననంత లీల
 నీక! నీయనంతచ్ఛాయ నేలికొనుము.
 మూర్తి:

కంఠిలోఁ బాపపు గావె నాచాయ!
 వెర వేది నిన్నింక వేటుసేయంగ;
 ఛాయ:

ఇంఠిలో దీపంబ వీవె నామూర్తి!
 వీ లేది నిన్నింక వీడి యుండంగ;
 మూర్తి:

కష్టప్రపంచంబు గడచన్న దాఁక
 నాతోడ నుండుమా నాచాయ నీవు;
 ఛాయ:

సృష్టికి విశ్రాంతి చేకూరుదాఁక
 నను వీడఁబోకుమా నామూర్తి నీవు;

మూర్తి:

అద్వైతమానందభాగ్యము కల్గునాఁగ
సమగ గొల్పుచుండుమా నాచాయ నీవు;

ఛాయ:

అమర బ్రహ్మనంద ముద్వీననాఁగ
నానీవ అందుమా నామూర్తి నీవు;

ఛాయ: ఓ అద్వైతాత!

మూర్తి: ఓ అగ్రదూపినీ!

ఛాయ: వందనము.

మూర్తి: శుభాభినందనములు.

ఛాయ: ఓ యనంతమూర్తి!

మూర్తి: ఓ యనంతస్వామి!

ఛాయ: నిత్యజయము నీకు.

మూర్తి: నిత్యశుభము.

జీవాన్మతము

జ్ఞాన మక్షరసౌఖ్య నిధాన మగుట

ఆ నిధాన మానంద నిదాన మగుట

అదియె విశ్వజీవాన్మత మగుటఁ దెలిసి

అనుభవించు నా యన్మతరసాయనంబు!

అది యున్న దటంచు నభిమాన ముంతునా
 యేమూల యేశ్రోవ యెఱుగ వచ్చు?
 అంత మున్న దటంచు నంగీకరింతునా
 యేచోట కేనాటి కేగ వచ్చు?
 మధ్య మున్న దటంచు మనసుంచుకొందునా
 యీ మొండితనమున కేమి వచ్చు?
 ఆదిమధ్యాంతశూన్యత నిజం బందునా
 నా యున్ని నేమని నమ్మ వచ్చు?

తుది మొదలు లేని శంకలతోఁ బనేమి?
 నేను లేదనుకొను తెల్వి నిల్పు నాఁడె
 నేను జీవుఁడ నను భ్రాంతి మాను నాఁడె
 అన్నియును దీఱుఁ బరమాత్మ నై న నాఁడె.

భావానందస్ఫూర్తిన్
 సేవాసందాసురూప చిన్మయ స్ఫూర్తిన్
 భావింతును సేవింతును
 జీవానం దామృతంబు సిద్ధించుటకై.

అది సారము సౌఖ్యంబున,
 కది గుఱి సాధనకుఁ, దృష్ట కది తృప్తి, పదం
 బది యంతరంగ లీలకు
 నదియే యానంద షుష్కత మని సేవింతున్.

అనందుని, పీఠా
 చాచును, తత్త్వవ్యాసాదులు, ప్రే
 మానందుని, నిత్యు
 క్కానందుని గొల్తు సమధవామృతమూర్తి.

విశ్వకోశ ప్రతంబుల నిప్పి నిప్పి
 నెలుపలను లోపలను గూడ వెనకి నెడకి
 సిద్ధసారామృత రసంబు జీవరసము
 నాని యాని నే దానిలో మేలు మజ్జితం.

సాగరగంధీర జలసంగమము లందు
 "సమశామన" ఘోషాంబు లందు,
 మధుగుణ హార మందగుచుదానిలము లందు
 సునశుంత కరాణము లందు,
 నిర్మలనిర్విణి నినాదము లందు
 పనశైలకందర స్వనము లందు,
 మణిమయవల్లకీ మంజునాదము లందు
 శిశుగణావృక్ష భాషితము లందు,

ప్రణయమిధుచానురాగ భాషణము లందు
 విశ్వవిజ్ఞాన సంగీత విరుల కళలె
 నాద బిందు చిదానంద'నవ్య కళలె
 ఆలకించుచు నుండు గర్భామృతముగ.

జగిసాంపుఁ గూర్పు కెంజిగేరుటాకుల లోన
 నమదకోకిల కూజితముల లోన,
 దావిమోవులు విచ్చు పూవుగుత్తుల లోన
 భ్రమరఝుంకార నాదముల లోన,
 నెలపూతనించు నీరెండ నంజల లోన
 వరగోకుల్లాంధా రవముల లోన,
 జలువలందించు శ్రొన్నెల వెన్నెలల లోన,
 బ్రమద చకోర స్మృతముల లోన,

గన్నులార జీవకల్యాణ కర మైన
 జ్ఞానదానమూర్తి గాన రండు
 వీనులార సకల విశ్వసారం బైన
 జ్ఞాన గాన రసము నాన రండు.

నాదంబోంకారముగా
 వేదం బీ విశ్వరూప విజ్ఞానముగా
 వాక్యము రసభావముగా
 నాదియు సంతంబుఁ గలిపి యామోదింతున్.

తలఁపు లోనఁ బెంచు తాఁబేటిఁ గనుఁ గొందు,
 చూపులోనఁ బెంచు చేఁపఁ గుందు,
 పొదిగి సంతఁ బెంచు పులుఁగును దొకింతు,
 త్రిగుణ సృష్టిఁ గాంతఁ ద్రికరణముల.

చందురు చవి గనుఁ గొందుక
చందురు చందున్న కందు చవి గాదందుక
చందురు కల తెలివందున్
చందు పరబ్రహ్మ, కందు జగ మని కందుక.

చందు మనం బొక్కటి యా
సందునె కల తెల్సి జ్ఞానమందునె నిర్వా
నందం బందునె యమృతం
బందునె బ్రహ్మనుభూతి యందునె యెఱుకన్.

గిరిరాజా! భవదీయ భూరిగుణ
హృద్భాగ్యంబె పుణ్యంబు, సా
గరరాజా! భవదీయ సారగుణ సాం
గత్యంబె సిత్యంబు, కం
ధరరాజా! భవదీయ కానగుణ స
న్మానంబె జ్ఞానంబు నాఁ
బరమాత్మనుభవ హృత్తలంబు రుచియింపఁ,
గంటి మీ సత్కృష్ణ.

రాతరియున్ బవల్ దురభ
రాని మహాన్న తినంది, గోత్రసం
జాతగురువ్రత స్తి గని,
సంయమమున్ దిని గాంచి, వాతశీ

తాతవబాధలం గన వ
హాస్యవరేణ్య! తలంప నీవె కా
దాతవు నేతవువ్ స్థితివి
ధాతవు మా కవిరాజహంసవున్ .

చుట్టిన చీడటిం దెరలఁ
జూచి, కరంబులు సాచి తూరుపుం
గట్టినఁ దోచిలోకములఁ
గాంచు ప్రభాకరు లీల నెమ్మదిం
జుట్టిన మోహపుండెరలఁ
జుట్టలు ముట్టి దహించి, తత్త్వపుం
గట్టున జ్ఞానభాస్కరతఁ
గైకొని కాంచెద నాత్మలోకమున్ .
'ఓయవజ్జిత! నా త్రోవకోసరిల్లు,
దురమేగుము తృష్ణ! నీ దారిగాదు,
దురభిమానమా! యిని నీవుత్రొక్క రాదు,
నిష్ఠురత! రాకు నీకిందు నీడ లేదు.

సంసార విప్లవంబులు
సంసారాపర్తభయదర్శుంఘానిలముల్
సంసారఘోరసాగర
హింసావృత్తములు పొంద విఁక నన్నెందున్

తన కింత విశ్వసౌందర్యానుభవ మేల

తన యక్షిగోళ చిత్రమునఁ గాక!

తన కింత విశ్వగీతనుభానుభవ మేల

తన రఙ్గరంధ్రయంత్రమునఁ గాక!

తన కింత విశ్వామృత నుభానుభవ మేల

తన రసరాగ పాత్రమునఁ గాక!

తనకింత విశ్వగంధనుభానుభవ మేల

తన ఘ్రాణ మూల సూత్రమునఁ గాక!

తనకు నింతటి విశ్వతాప్తర్య మేల

తన మనోభాంతియాపమాత్రమునఁ గాక!

తనకు మన సేల! ప్రకృతితంత్రమునఁ గాక!

ప్రకృతి తన కేల! యాత్మ కర్మమునఁ గాక!

నెలఁ ద్రొక్కకుండ నెన్నెల చిక్కకుండఁ గ్రొం

జలున లానెడి నెలపులుగు లీల

పువు గందకుండఁ బుప్పొడి చిందకుండఁ గ్రొం

దేనె లానెడి యెలదేటి లీల,

మబ్బెక్కకుండ గుమ్మలు సుక్కకుండఁ గ్రొం

జనుకు లానెడి వానచిలుక లీల,

మది నోవకుండ నెమ్మది వోవకుండఁ గ్రొం

జనపులానెడి సాధుజనుని లీల,

ప్రకృతిఁ బాలించి, ప్రణయ స్వభావ మొవి,
పరము నాలించి, తత్త్వ ప్రభావ ముంచి,
ఆరగింతు నానందరసాయనంబు,
అనుభవించు మజ్జాన సిద్ధామృతంబు.

నిర్లక్ష్యవిశ్వసాధన
నిర్లిప్త నిష్పత్తనియతినే జ్ఞానసుధా
వార్లహరి నానఁ గంటిని
దుర్లభయోగానుభూతి దొరకొనఁ గంటిన్

జ్ఞానార్జవమునఁ ద్రిప్పదు
నానౌకను, దివ్యలక్ష్యనక్షత్రకళా
ధీన మగు యోగపథమున
నానందామృత పదంబు నందుట కొఱియె.

విషయ చింత లడఁచి విమల మార్గముఁ గంటి,
కోక మడఁచి సుఖము చూఱఁ గొంటి,
జీవచింత లడఁచి సిద్ధామృతముఁ గొంటి,
ప్రకృతి నడఁచి బ్రహ్మపదవిఁ గంటి.

నే నెవ్వడ ననుకొనఁగా
నే నా జీవుడను గాను నీజ మనుకొనఁగా
నేనే లేదనుకొనఁగా
నానందబ్రహ్మమైతి సమృతం బైతిన్.

చిగురు పొట్టలోలో, బొమ్మల మొగ్గనై
 మూఁక తొమ్మెలలో లేకు లెత్తి,
 పూవుఁ జప్పరములోఁ బూదేనె సోననై
 వలపుఁ గాటువలలో వజ్రద నెట్టి,
 తీవ యుయ్యాలలోఁ దెలియోర చంపనై
 నంసార వాటిలో సారెఁ బంచి,
 పండ్లకు గిండిలో ఫలరసాయనమునై
 ప్రజ్ఞానసింధులలోఁ బాఱఁ బోసి,
 కేవలాన్య క్తగతి నహంకృతులు నేర్చి,
 ఇహ మెఱుంగ నేర్చి, పరము సూహించ నేర్చి,
 నిర్వ్యత్య సుఖానంద నియతి నేర్చి,
 నిమితి తత్త్వాన్వృతయు నేరింపఁ గంటి.

ప్రేమ సాక్షాత్కాతము

ప్రార్థనంబు గాదు పరిధేవనము గాదు
 ప్రస్తుతియును గాదు ప్రణాతి గాదు
 ఆనలెల్ల విడిచి యాత్మార్పణము నేయు
 నోమొకండె చాలుఁ బ్రేమ నిధికి.
 ఏవుణ్యమహిమచే నీనాటి పూజలో
 విరివిరుర్ వలపులు విడిచి నవియ్యె?

వభాగ్యగరిమచే నీనాటి విందులో
 నూడిదల్ క్రొంజపుల్ నూపి నవియ్యో?
 వశుభప్రాప్తిచే నీనాటి నేవలో?
 జేతలుఁ చిత్తంబుఁ జేరి నవియ్యో?
 ఏయోగ సిద్ధిచే నీనాటి పాటలో?
 బలుకులు తలఁపులఁ దెలిపి నవియ్యో?
 ఏమి నాయదృష్ట మీనాటి కీవేళ
 నా తపఃఫలంబు చేతి కందె
 నా భవంబు వెలసె నాప్రాణ నాధుని
 నుప్రసన్నమూర్తిఁ జూడఁ గంటి.

చూపులఁ గనులాడి సోన లోడుటె కాని
 కడకాలి గోరైనఁ గాంచితి వఁటె
 పిలుపుల గొంతెండి బీట వాటుటె కాని
 హా యను పలుకైన నందితి వఁటె
 తలఁపుల నెదగ్రుంగి తల్లడిల్లుటె కాని
 తలవాకిటికి నైన దరిసితి వఁటె
 ఆసల నునురాగి యటమట్టిల్లుటె కాని.
 పదరజఃకణమైనఁ బడసితి వఁటె
 అనుచు నెచ్చెలు లాడిపోసిన దినములు
 జరిగి దుస్స్వప్నములఁ బోలి సురిగి పోవఁ
 దనకుఁ దావచ్చు శుభముహూర్తంబుఁ బోలి
 స్వామి నామ్రోల నేడు సాక్షాత్కరించె.

తోలిలా! నీమీస కూసిన నేమి నా
 వైసత్యానంబు గప్ప కింక
 సయ్యరా! నీవెంత పైకొన్న నేమి నా
 స్థితరచిత్తంబు సెవర దింక
 వెన్నెలా! నీవెంత విడిసిన నేమి నా
 వరత్నసాధంబు గరగ దింక
 నెచ్చెలీ! నీవెంత నెట్టిన నేమి నా
 పత్యవిశ్వాసంబు నడక దింక

భాగ్యసశమున నేటి కెప్పుడో నేను
 బ్రాహ్మిను కింకీ పాపనై, ప్రభువి చేతి
 చిలుకనై, నామిహూదోటు దులసివైతి
 నింక సెవరెట్టులున్న నాకేమి భయమో?

తన హజారముఁ జేరి తట్టిన యంతనే
 దయచేసి మెల్లగాఁ దలుపు దెలిచె
 నవరళాశ్రులఁ గన్నుఁ గవఁ దేల్చి సంతనే
 సదమలాకృతి నెట్ట యెదుట నిలిపెఁ
 బ్రియము మీఱఁగఁ బల్కరించిన యంతనే
 మనసు జల్లనిపించు మాట లాడెఁ
 దమి దీర నేవింపఁ దలపోసి సంభనే
 వర వై భవంబెల్ల వశము నేసెఁ

శేషుగోరఁ బూజి నేరకు శాస్త్రు కొనెడు
తాను సొకటియై యేగ్గఱైన యప్పు
జేను చాంఛెయఁ దగిన దింకేమి గలదె?
ప్రేమ నతఁడీయఁ దగిన దింకేమి గలదె?

కల్యాణమయుఁ డింత కన్నుంచి నంతనే
చక్కచి వారిలో లెక్క నైతి
కరుణాకరుం డింత దరఁ జేర్చి నంతనే
కొలిచిన వారిలో గొప్ప నైతి
మహాసేయగుణుఁ డింత మదిఁ గూర్చి నంతనే
నమ్మిన వారిలో నాగె నైతి
మదనమోహనుఁ డింత మన్నించినంతనే
ప్రేమించు వారిలో బెడనైతి
నన్నుఁ గలి ప్రేమకొనువారి వన్నె దఱుగ
ఞ్చల్లె బాలిగొనువారి కన్ను లారఁ
బ్రాణవదముగ నెంచినక బలుకరించు
నాత్మవిధుఁ జేరి నేధన్య నైతి నమ్మ!

యో గా స్త్ర ము

శ్రీలకు సతి, వర్ణ కళా

శ్రీలకుఁ గృతి, త్యాగ యాగ సిద్ధానుభవ

శ్రీలకు నుజ్జాసస్థితి;

మూలముగా గొన్న శక్తిమూర్తుల దలతున్.

కవి :

ఆశ్చర్య మాశ్చర్య మడె పట్టపగటనే

కనఁబడె మింట బంగారు మక్క,

చూడఁగాఁ జూడఁగాఁ జక్కగాఁ గోఁపదు,

భూమికి దిగు చందమామ యేమొ!

చందమామా యది? బాళువా యిట్టిగా

నగసదు చున్నది దిగిన కొలఁది!

శుద్ధ నువ్వప్రశోభితమైన తు

రంగము వలె విచిత్రముగఁ గాన

వచ్చుచున్నది, యిది వేల్పు వారువంబో!

ప్రాద్దుదోర తేరి సప్తాశ్వముల నొకడు

బెదరి యిట్లేగుదెంచు చున్నదియొ యేమొ!

విభ్రమాద్భుతగతు లెందు విందు సేయ.

జాతి సువర్ణ సంచయము
 చక్కని యచ్చునఁ బోసినట్లుగా
 నే తలఁతున్ నుమాప మట
 నిల్చిన హల్లన వచ్చు భారతీ
 జాతి హయంబు గాని పెఱ
 జాతిది గాదని తోచు చుండె, నీ
 భూతల మందు దీని సరి
 పోల్పఁగఁ జాలిన యశ్వమున్నదే!
 దీని వెనుక నొక్క మానిత తేజుండు
 గూడ నుండె, రక్షకుండు యేమొ!
 దివ్యమూర్తి నిందుఁ దిలకింపఁగాఁ గంటి
 నొందఁ గంటిఁ గన్ను లున్న ఫలము.
 భోగియై యుండునా! వక్రమూర్తి గాదు,
 రాగియై యుండునా! వికారంబు లేదు,
 యోగియై యుండునా! మేని యొప్పు వోదు,
 తెలియ నెవ్వరై యుండు నీ దివ్యమూర్తి?
 తెప్ప వేయవు ననుఁ జూచు టిచ్చ నేమొ?
 చరణ మ్ముపవు నేల నాచార మేమొ!
 నిన్నుఁ గని యల వేల్పుగా నేఁ దలంతు
 శుభగమూర్తి! వదింపు నీ చొప్పదేమొ!

మూర్తి :

ఎదిరి నెఱిగి పలుకు టెంతయు లేన్, కా
దేని యూరకుంటయే సయంబు!

త్రోవఁ గంటఁ బడిన దొడ్డవాడవు, మరిచి
యవు గదన్న! చెప్పు మెవఁడ వన్న?

కవి :

ఎవఁడనొ నన్ను నేనె వెల
యించుకొవం జన దైనఁ జెప్పు వా
లేవరును లేని నాఁడు వచి
యించుట దోనము గాదు, ధాత్రివైఁ
గవి నయి కొన్ని నాభులు ను
ఖితిఁ గాంచిన వాడనౌట, నా
ర్యవర! ననుం గృహపరత
నట్లె వచింతువు; తెల్పు నీకతన్.

మూర్తి :

విద్యాధరులకు బంధుడ,
విద్యాధికులై యెసంగు విబుధుల కెల్లన్
నద్యోభృత్యుడఁ, బెద్దలు
నిద్యార్థి 'యటండ్రు నన్ను, విబుధవరేశ్వర!

సలువకు శిష్యుడనీ, గమన
 నాభుని దాసుడ, రాజశేఖ రా
 మలపదచింతనా రతుడ,
 మన్ననమై విబుధేంద్రు దూతనై
 యెలమిఁ జరించువాడ నిటు
 లీ సవనాశ్వము వెంటనంటి, ధీ
 బలులును రాజయోగులగు
 పార్థివచంద్రులఁ గాంచువేడుకన్.

కవి :

విన వలతు దేవదూతా!

యనఘం బగు సవన మెచట నగు? దానికి నే
 ఘనమూర్తి యజ్ఞ యగు? దా
 న నగు ఫలముఁ గ్రతువు వేరు నాకుఁ దెలుప వే!

దేవదూత :

ఆంధ్రపీఠభూమి నది నెఱవేఱును,
 లమలకీర్తి యజ్ఞ యాంధ్రమూర్తి,
 యోగయాగ మిది, నియోగించి సురరాజు
 యాగహయము వెంట నంపె నన్ను

నింటివిగా కప్పించి! పృథ్వి
 నిం గల చంద్రుని పేరు మున్ను చా
 మింట మెలంగు చంద్రునకు
 మేలుగఁ బక్షిశత్రు మోక్షి, య
 న్నింటనుమున్ను గావెడలి
 నిర్మల కీర్తులనర్పింతులన్
 గంటి, నురేంద్రుఁ జూడదివి
 కిం జనియుండిన యట్టి వార్తలన్.

కవి :

వింటయె కాదా చంద్రుని,
 గంటి నతని కరనిదానఘనదానసుధన్
 మంటి నసనేల కవిపే
 రంటిన వారెల్ల బ్రదుకరా తత్కరుణన్
 అభినవాంధ్రకర్ణుఁ డతఁడు దానంబున,
 నభినవాంధ్రభోజుఁ డతఁడు విద్య,
 నభినవాంధ్రకృష్ణుఁ డతఁడు ప్రాభవమునఁ
 జంద్ర నాముఁ డతఁడు సాంద్రకీర్తి
 ప్రాంచదాంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథ నిలయ
 నుస్థిరస్థాపకుండు భాసురయశుండు
 మాతృభాషాభిమాని యన్మత్ప్రియుండు
 ధీన్నవాడఁడె! యట నుఖ మున్న వాడె!

లలితనన్దుణ గుణాలంకృతుం డగు వాఁడు
 కమనీయతర కీర్తిఁ గన్న వాఁడు,
 సంతతానందప్రశాంత చిత్తము వాఁడు
 ధర్మానురూప వర్తనము వాఁడు,
 నిత్యసత్యవ్రత నియతిఁ గాంచిన వాఁడు
 హితమితమధుర భాషితము వాఁడు,
 ప్రవిమోహార స్వభావంబు గల వాఁడు
 భవ్యసౌభాగ్య వైభవము వాఁడు

దీనజనముల మొఱి వినలేని వాఁడు
 లేని వారల వెతఁ జూడ లేని వాఁడు
 సర్వజన రంజనము సేయఁ జాలు వాఁడు
 ఉన్న వాఁడట! యట సుఖ మున్న వాఁడ!

ఆంధ్రదేశప్రభుత్వాప్తి యశఃకీర్తు
 లందిన డాతని యన్య యంబు,
 బసివీరెడ్డి యనంగఁ బ్రథితాత్ముఁ డగు భూరి
 విభవాధ్యుఁ డాతని పెద్ద తండ్రి,
 దైవతాలయ పురస్థాపకుఁ డైన చి
 న్నయరెడ్డి యోతని యనుఁగుఁ దండ్రి,
 శ్రీనరసింహప్రభాధ్య చిన బుచ్చమాంబిక
 కడుపు చల్లఁగ పానిఁ గన్న తల్లి,

యతః కోహారి సంతోషయః పరాధి
 ప్నానూచంద్రుడై పుట్టి ప్రసాదించి
 దేవగే నానాయు ప్నానూచంద్రుడై పుట్టి
 నన్న వాడంట! యట సుఖ నున్న వాడే?
 దేవదూత :

ఉన్నాఁ డమరేంద్రుని పురి
 నున్నాఁ డాతం దువేద్యుఁ డొక్కో యుగం
 నున్నాఁడు నిత్యసుఖమై
 యున్నాఁ డానంద సందనోత్సుక లీలక

హరిహరహరణ్యగర్భుల
 పురపరముల కరిగి వారిఁ బూజించి, నిరం
 తర గురుబోధల మెలఁగును,
 సరసాంబాప్రియుఁ డతఁడు నాక పురమునక

అమరగురుని యొద్ద నాత్మ తత్త్వమును
 నిర్జరేంద్రు నొద్ద నిగ్రహంబు
 శచికుమారు నొద్ద సౌహార్ద భావంబు
 తఱచి మెచ్చి కలసి తిరుగు నతఁడు.

స్వర్గ మందుండి ముఱవఁడు జన్మభూమి
 ముఖపు నాలించి ముఱవఁడు మాతృభాష
 దీవిజకవిఁ బొంది ముఱవఁడు తెలుఁగు కవులఁ
 దెలియ దా మహానీయుని దీక్ష యేమో!

తన భాషాసంతానముఁ

దన భాషాకామరూపదైవతనురభిన్

దన భాషాచింతామణి

ననయముఁ దలపోయుఁ దా సురాలయుఁ డయ్యుక్.

కవి :

అమృతకరనురేంద్రుఁ డతని వీక్షామృత

మంద కుండఁ బోయినట్టి నాఁడె

యాంధ్రనిలయ నందనారామమున కేమొ

యాకురాలు గాలమయ్యె నకట!

పుల్ల విరిగి యెండి పోయె సంతానంబు

కామధేను వేమొ గాజునాటె

బొగుదేటి కగిపోయెఁ జింతామణి

చేతి గాలి కా విశేష మేమొ!

దేవదూత :

ఇకమీఁద నిది విను మెల్ల సంశయములుఁ

దీక్షుఁ గవ్వంబులు తీటిపోవు,

నొక నాఁడు త్రిదశేంద్రు నొద్దకు భగవానుఁ

డైన శుక్రుఁడు వచ్చి యభిమతార్థ

సంభాషణంబుల జరపి యాతని పూజ

లంది క్రమ్మటి పురి కరుగు వాఁడు,

గురునర్థి దర్శించి సరసగోష్ఠి మెలంగి
యా ప్రక్కనున్న మహానుభావుఁ
జంద్రుఁ గని వాని వృత్తాంత మింద్ర గురుని
వలన సర్వంబు నెఱిగి దివ్యప్రభావుఁ
డతనిఁ గృపఁ జూచి యోచించి యాక్షణంబు
యాగహయ మొందుఁ బట్టించి యనియె నిట్లు.

అభిమతము తీటు వత్స! గుర్వానుమతిని
యోగ యాగంబు సేయుమి యాగహయము
మాతృదేశంబు దిరిగి పమ్మతము మీఱఁ
జేరు నిను; నిది కల్యాణసిద్ధి గూర్చు.

అని యాగహయముఁ దోకొని
యనిమిష గురుతోడఁ జంద్రు వమరాధిపు నొ
ద్ద నునిచి భార్గవుఁ డతనికి
వినిపించి శ్రుభమనిపించి పెండియు ననియెన్.

శ్రుభముహూర్త యయ్యె సురగురువరునాజ్ఞ
మంత్రసిద్ధి యయ్యె హూమకాజ్ఞ
అర్థసిద్ధి యయ్యె సమరాధిపుని యాజ్ఞ
యాగహయము విడుపు మయ్యె వత్స!

అనుచుఁ జంద్రు చేత నామోదకరముగా
వినుత యాగహయము విడువఁ జేసి

మెనుక నన్నుఁ జూచి విద్యార్థి రమ్మని
యఖిలవేది శుక్రుఁ డనియె నిట్లు.

రావయ్యా! విద్యార్థివి,
పోవయ్యా! హయము వెంట పుణాత్మనకం
దీవయ్యా! సత్కిర్తులఁ
దేవయ్యా! విజయసిద్ధిఁ ద్రిదశేంద్రునకున్.

అచ్చు పరంబై చెల్లుచు,
హెచ్చు న వర్ణముల నెనఁగి యేబది యాత్రై
నచ్చిన పదములఁ దిరుగుచు,
వచ్చు హయము నుకపు లెల్ల వల్లింపంగాకా.

ఇది మార్గ మాంధ్రమున కని
యిది భారతపద మేటంచు నిది వర్ణకళా
స్పద మగు పదమగు నంచును
విదితము గావించు యోగ విద్యాశ్వంజే.
చను మని కావ్యుడు పలుకఁగఁ
జను నని గురుఁ డానతీయ సర్వసుపర్వల్
ఘనమని నుతింప నిందుని
యనుమతిఁ జందుని ప్రియంబు నంది వెడలితిగా.

కవి :

హయము సమస్తదేశముల
యందుఁ జరించునుగాక, యోగని

డ్యయు మఱి యాగవిద్యయు స్వ
 ధర్మపథంబునఁ గాంచి ధీమతై
 నయవిమలై శుభాస్తులయి
 నవ్యసనాతన రీతు లెంది, యా
 హయమును జూచి పట్టఁగల
 యట్టి మహాత్ములు లిహ్న దుండిరే?
 విక్రమార్కుఁ డున్న వెలుగుఁ గనుఁ గాక!
 భోజుఁ డున్నఁ దెలిసి పోల్చుఁ గాక!
 కృష్ణరాయఁ డున్నఁ గేసి పట్టును గాక!
 వారు నేడు చూడ లేరు గాక!

నన్నియచోడరాజు నల
 నన్నయ యేలిక రాజరాజుఁ, ది
 క్కన్నను మెచ్చికొన్న మను
 మావనిపాలుని శంభుదాసు నె
 ట్టిన్నను గొన్న వేమవను
 ధాధిపచంద్రునిఁ జేమకూర మె
 కన్నను బ్రోచికొన్న నృపు
 నా కఘనాధునిఁ గాన నేర్తుమే?
 దేవదూతః

వారు మహానుభావులు ధ్రు
 వప్రతిమూర్తులు, వారలెల్లరుక

భారతి యింటఁ పద్మధవు
పల్కులఁ బొటల రాజహంసలై
గౌరి గృహంబునకొ శివుని
క్షైతల రీతుల జ్ఞానమూర్తులై
సారతరాత్ననత్వగుణ
సంపదఁ జేరి రసంతథామమున్.

వారు లేరు గాక! పననిధివేష్టిత
భూవలయము వట్టి పోయె నయ్య!
చిక్కకుండుఁ గాక! చింతామణులు మఱి
జీవ మణులు లేవె షీర వార్ధి!

ఏ పుట్టనేమి యుండునొ
చూపట్టునఁ టయ్య మనము శోధింపక, ము
న్నా పుట్టఁ బుట్టి యొక ముని
దీపింపఁడె రాముచరితఁ డెలిపి నుకీర్తికొ

తినఁ బోవుచు రుచు లేలా?
యనఘా! యాగాంత మందె యది కనుఁ గొనఁగా
నను వగుఁ గాదా; చనవలె
వినవలసిన దొండు వినుము వేడుకయేనికొ

సవనహయశ్రీముఖమున
వివరించిన యోగయాగవిషయార్థము లీ

సకలమధ్యగము

భవానీకలములు నలలపాపములను

కను:

అనలేమున్నది కన్నులు

మనకలు వాచినవి, చూపు మానె నిది నా

దెసగల యపరాధబో,

మనలెడి గుట్టంబుగూడ మాయంబయ్యెన్

దేవదూత:

మఱచి చేయవుగదా మాతృవిద్రోహంబు

చేసినపాపంబు చెప్పు మన్న!

మించి చేయవుగదా మిత్రవిద్రోహంబు

తొడరిన కీడేమొ సుడువు మన్న!

నలిపియుండవుగదా స్వామివిద్రోహంబు

తెలిసినదోనంబు తెలుపమన్న!

అచరింపవుగదా యాత్మవిద్రోహంబు

కలిగిన వాదేమొ పలుకు మన్న!

లేక యుండినఁ గను గానరాక యున్నె!

కాక యుండినఁ జూపులు గప్పు కొన్నె!

అట్టవే కానిచో దృష్టు లాఁకఁ గన్నె!

అది జరుగకున్నఁ బొర లేటికొదవు నన్నె!

చేసినది యనుభవించక

మాసి పనుసటయ్య! ముందుమా టుంచుమునే
బోసెద సమృతం బిదిగో!

గాసి విడిచి, కన్ను దుడిచి, కనుగొను మన్నా!
కవి:

చేసిన తప్పులు పెక్కులు

క్రోశితివి కృపాంతరంగ! తొలఁచితి కన్నుల్

భానురహాయముఖపద్య

వ్యాసంబును గంటి, విందువా పఠియింతున్.

“గురుఁడు:

యోగాశ్వ మాత్మవిద్యా

యాగాశ్వము, సర్వమంగళాధారగుణా

భోగాశ్వము, చంద్రకృత

త్యాగాశ్వము దానవీరదర్పాశ్వంబే!—”

“శుక్రఁడు:

భోగులురారు దుష్కులుష

పూరితదేహులు వారు, ప్రాభవా

వేగులు రారు సిశ్చలవి

వేకవిహీనులు వారు, సద్గుణ

త్యాగులు రారు తామసవి

దారితచిత్తులు వారు, బ్రహ్మవి

నియోగములొ గాజయోగము
లో సేవమును నెస నెసమునా?

“మహాద్ముడు:

దివ్యయాగభాగధేయ మీ యశ్శరణు
దివ్యయోగభాగధేయు లై న
రాజయోగు లున్న రాజుల్లు కొరవచ్చు
జనమయోగు లున్న జన్మ వచ్చు”

“స్వస్తి:

“శ్రీముఖయు, నక్షరాశ్రుతి, సిద్ధపదయు
సుగతియు, సుస్మృత్యయును, సుధలక్షణయును
భావవేగయు, జరమాన్యభరితగుణ సగు
హయము యును సోపానం గల్యాణచయము”

నే ను

అక్షరమ! నీ పదంబున నైకమగుదు
పదమ! నీ యర్థసంపద బ్రవర్తించు
అర్థమా! నీ ప్రభావంబు నధిగమింతు
అద్యుడనో? కవిసో? లోక పరయుగాక!

*

*

గురుపదధ్యానమే నాకు గుబ్బుగొడుగు
ఆత్మభావరక్షణమే నా శంగబలము
ప్రకృతిసోషణమే నాకుఁ బరమధర్మ
మధిపుడనో? కవినో? లోక మరయుఁగాక!

*

*

నా మనోరథ గతికి మాంద్యంబు లేదు
నా ప్రకాశవిస్తృతికి హైన్యంబు లేదు
నా ప్రబోధాకృతికి దుర్దినంబు లేదు
ఇరుడనో? కవినో? లోక మెఱుంగుఁ గాక!

*

*

తమము విరియింతు, నాశలఁ దభుకు లుంతు,
కలఁక పెడలింతు లలీతనత్కళల నిఁతు,
దోషము లడఁతుఁ గువలయ తోష మెంతు
నిందుడనో? కవినో? లోక మెఱుంగుఁ గాక!

*

*

పలుకులా నత్యవశ్య సంభావనములు
తలఁపులా నిత్యధర్మ సందర్శనములు
చేతలా కృత్యభిమత సంజీవనములు
అజుడనో? కవినో? లోక మరయుఁ గాక!

శ్రీ ముఖము

శ్రీముఖమా! విశేషములు?

శ్రీకృష్ణజూడవె?

యతేనాత్రానే శ్రీముఖ మైతివా?

కృతులు నెప్పుడు

చేతలొ?

తొంటి పెద్దలే నేముము బెట్టి నాలు

మటి నీ వెటు తప్పుదు?

కాలకంతమున్ బాములు తప్పునే?

ప్రితిబాధ మహాత్ములు సైవకుందురే?

వ సంత శ్రీ ముఖము

పట్టు దప్పిన బీర్ణవ్రతంబు లూడ్చి

పల్లవింఁడెడు వనస్పతులనుజూచి

పొగమంచు ముసుగు దూబూచులఁ ద్రోచి

నెఱుంగు నించు వెన్నెలనీటఁ జూచి

కట్టి గొంతుబిగించు కాలంబుఁ గడపి

గాన మాలాపించు కలకంఠిఁ జూచి

నవన ప్రౌఞ్జలతరాసంద తేజమున

విలసిల్లి కళదేలు విశ్వరంబుఁజూచి

మరల నార్యా ర్తమంగళాస్థాని
 శాంతిసౌభాగ మల్ సవరింపఁ జూచి
 ఘనవసంతశ్రీఃపూఖము తీరుఁ జూచి
 సాధసంబును జూచి సమయంబుఁ జూచి
 మడమ ద్రిప్పక స్వధర్మపథంబుఁ బట్టి
 నడువుడీ! కవగూడి నా యన్నలార!

—

కొలఁది గొప్పతనాలు కొఱకొఱ వెట్టఁ
 బడవుల యదవద బ్రమసిపోయితిరి
 బొట్టులు, జట్లు, తప్పులు కుప్ప వెట్ట
 నంటుముట్టుల గోల నదరి పోయితిరి.
 లోవెలివాడలు లోపాలు రేవ
 వెలివిడు గడలలో విసిఁగి పోయితిరి
 సౌభ్రాత్ర సౌహార్ద సహనముగ్ దొలఁగ
 నన్యోన్యవైరాల నలసి పోయితిరి
 నిలిచిన స్వర్గంబు నిరయంబుఁ జేసి
 పడరాని పాటుల బడలి పోయితిరి
 చేసిన పాపాలు చెప్పుచు నోట
 నికనైన నన్యోన్య హితమతులగుచు
 మడమ ద్రిప్పక స్వధర్మపథంబుఁ బట్టి
 నడువుడీ! కవగూడి నా యన్నలార!

3

పరమార్థనిధి యైన భారతభూమి
 పై నను గొఱగాక పాడిగుచుండ
 పరమస్వయమైన భారతభూమి
 పలుగాకీ మూలకల పాలగుచుండ
 పరమపావన మైన భారతభూమి
 పాపతాపంబుల భారమాచుండ
 పరమధామం బైన భారతభూమి
 బానిసతనములొ బడి క్రుంగుచుండ
 సత్యదయాధర్మశాంతపీఠికల
 దీనభారతమాతఁ దేలింపకుండ
 నార్యసంతతివార మనుకొను మనము
 కనుమూసి కాలంబు గడపుట తగునె?
 మడమ ద్రిప్పక స్వధర్మవధంబుఁ బట్టి
 నడువుడి కవగూడి నాయన్నలార!

వ స ం తా ం త శ్రీ ము ఖ యు

శమ్మతావి గడల గమ్ముగ మ్మనిపించి
 తేనెపానకములఁ దేంట్లఁ దనిపి,
 సత్ఫలప్రకృతికి సర్వస్వమర్పింప
 నలరులెల్ల సిద్ధమగుచు నుండె.
 చివురుల నవకంబు చెదరుచున్న కొలందిఁ
 గోకిలకంతంబు గొణగఁ దొడగె,
 విరిదేనఁ బుప్పాడి పొరమించిన కొలందిఁ
 దేటి నాలుక బీటదేటఁ దొడగె,
 కరువళ్ళు పడమరఁ దిరుగుచున్న కొలంది
 నెలగీళ్ళు నులివెచ్చ మలయఁ దొడగె,
 పట్టుగొమ్మల దోరపండ్లు డైన కొలందిఁ
 బేదతీగల గొంతు బిగియఁ దొడగె
 ఇనుఁడు రోహిణివగలఁ బెల్లెగయు కొలంది
 భువనగర్భాంతరాళంబు పొగయఁ దొడగె
 శశి విశాఖాంతరస్థుడై జరుగు కొలంది
 మధువనోపవనశ్రీలు మాయఁ దొడగె
 ఆకలి దీరఁగాఁ జిగురు
 టాకులు మేయుచు నేడె మోహన
 శ్రీ కల పంచమశ్రుతుల
 చే జగమెల్ల సుధామధుద్రవౌ

సేనవిముక్తహదా నలుల
 చేసి ప్రమోదననాగ్ని దేల్పుచో
 కోకిలలార! వల్కుబడి
 కోరిన రాదిక మీకు మీదటకా.
 చీలికలైన వేణికలు, చిక్కి
 నితంబములాని నూలి కై
 వ్రాలగఁ దల్లడ్లి నిను
 వాలుగ వాలుగనల్ చలింపఁగా
 నేల పరిభ్రమింతు వున
 ధీశది నేను లుడాపరిస్థలు
 జేలిచి మేరమీరకయె
 తీసుతు రోడకు మో వయస్వసి!
 అమగక పెట్టుకుండఁగ ను
 ఖానుభవంబులు నేయ సర్వముకొ
 విడిచి విహంగసంతతికి
 విందులమందిర మైన నావయికొ
 బడితల మోదిమోది ఫల
 భంగము చేసిరి క్రూరులంచు బె
 గ్గడిలకు త్యాగశీలి కడ
 గండకు జంకునటమ్మ చూతమా!
 సరసఫలోన్నమద్దసర
 సాలవనంబులఁ జేరి సౌమ్యవా

నరముల నాకలోకభవ
 సౌఖ్యము లందితి రెల్లకాలము
 ర్వర నొకరీతి సాగ దుప
 వాసము నేయుడు గాని వేపలం
 దిరిసి కులంబుగౌరవము
 తేలిక చేయకుఁ డమ్మ కీరముల్!
 వడకబడలి, యాడలిమంట నుడికి చిలుక
 కొట్టని తినంగఫలముఁ గైకొంటి గాని
 పాంథుడా! సంశయం బయ్యెఁ బట్టి తిప్పి
 చూచుకొను మోయి! త్రాచు మూచూచెనేమొ,
 నిన్న నిలిచెనె నేటిలో నిండకుండ?
 పగలు మిగిలినె రాత్రిలోఁ బడకయుండ?
 అట్లె యీ వసంతము గ్రీష్మ మైన దాఁకఁ
 గూరుచుండుదు మన కిది శ్రొత్తగాదు.

వ ర్షా శ్రీ ము ఖి ము

ఒరులసుఖదుఃఖయోగవియోగములకు
 సాధకము బాధకం బయ్యు సమతః గనుచు
 నిత్యనూత్న సనాతననియతి నెగడు
 ప్రకృతిపరిణామ వితతికిఁ బ్రణతిశతము.

2

అ పమునుచే ముచున్న యప్పు గెల్లి
గూర్చుకొని యెక్కచో ఘమల్ గ్రుమ్మించు
కాలమే యొక్కచోఁ బేదకన్న కాళి
సప్తలో యప్పులో యంచు సజ్జా కేయు.

3

నెమ్మికనువించు బాగు.
దమ్మున కెదగుం దటంచుఁ దలకనె నీబా
భ్రమ్మున మెఱుముచు, మెఱుముచు
గమ్ముకొనుంగాన కాలకాలాంబువగుల్

౪

బాతిక్రొవ్విరులకు సకల సస్యములకు
నాణిముశ్యములకు గాఁగలకు
నెమ్మి నటనములకు నేలేడు పండ్లకు
వాట మగు బిడారు వాసకారు.

౫

వనదముల్ కూడనీ వార్ధు లూటాడనీ
మలసి వీవకపోవు మారుతములు,
జీవముల్ దనియనీ చేగటుల్ మొనయనీ
చేరి క్రమ్మకపోవుదునీరదములు,
అమృతంబు సిలుకనీ యగ్గిగుం స్తోలుకనీ
వడిసి నింపకపోవు వానజులు

పైరులు పెరుగనీ పల్లెలు ముఱుగనీ
 నిండి పాతకపోవు నిర యిలు
 దారుణగ్రీష్మసంతాపదగ్ధభూత
 ధాత్రి జీవామృతమ్మునఁ దచియఁ జేసి
 యగణితశరద్విభూతిభీతడఁపకుండ
 నరుగునే నభ మెడలి వర్షాగమంబు.

౬

ఎప్పుడు నమయంబగునో
 యప్పుడె వర్షోపలబ్ధియగుఁ గాక పురుల్
 విప్పిన కేకుల కేకలు
 కప్పల బెకబెకలు మలఁపఁ గలవె ఋతువులకా.

౭

ఉజ్జీమియుఁజీమి పినుగు లురలించు మఘమించి
 మబ్బు లుబ్బరింపఁ బుబ్బ రేఁగి
 చిలికిచిలికి కురియఁ జెలరేఁగి తెరువాఁగు
 కోడె నాగులాగు కొండనాగు.

౮

కడలఁ గ్రక్కదలించి కలగాలి వడఁదూలి
 గిరికాననములఁ జిందరలు నేయ
 కన్ను మిన్నను మూసి కాఱుమబ్బులు గ్రమ్మి
 చిమ్మచీకటులు విశ్వమ్మునింప

అనంతలము ముంచి యాసార మెగిల్చి
 గుఱునూళ్ళను భేద మేక పుట్ట
 పెళ పెళధ్వని మించి పిమగు లే దైత రాలి
 పడి మొత్తి జగతి బీభత్స చేయ
 క్రొత్త రాజధాని గోళర భవనము
 లురలు నంత వాస గుంపెఁ గాని
 పనితనము నెఱపు పచ్చనివర్షుల నూలు
 నొక్కి తుఱుపునైన నట్లు గెనె

బోలు మ్రాస గిట్ట పట్టి పొందు గాని
 పుట్టగొడుగు దాని సడుగి బొత్తి
 చిన్నపైరు నలమి చివ్వింక చిందాడ
 గాని యెంతవేపు దాని యేపు?

౧౦

దినమణి నుస్రసన్నకర
 దీధితిఁ గప్పెడువిష్వసన్ ఘనా
 ఘనము నభయఁ గ్రమ్మి భయ
 గర్జలగింగురు వెట్టుఁగాక ప్రా
 క్తనసుకృతుల్ ఫలింపఁగల్గ
 కాలమునన్ వరణీయజాతికో
 భనసుమనోవిభూతిపరి
 పాకము లోక మెల్లకుండనే

౧౧

ననుఁగాంచి వెక్కిరించిన మల్లశావల్లి
 పల్లవంబులు ముందుపాటుఁ దలచి,
 నన్నీనడించిన నవమాలతీగంధ
 కళికలు రానున్న గతులు దలచి,
 నేనున్న వనవాటికై నఁ గన్గొలుపని
 తేఱు లాగామి దుద్దినముఁ చలచి,
 నాతావు లరయఁ యాతావులనే జొక్కు
 తెమ్మెరల్ భావి దుస్థితులు దలచి
 కలిమిలేములు కాలసంగతము లెఱచి
 నెరచెనే దుర్మదంబె చూపించె నంచుఁ
 బ్రాప్తకాలంబుదాఁక నూఱిడి తపంబు
 దీర్చి ఫలసిద్ధి గాంచె నీతి గల జాతి.

౧౨

మునుపు దుర్భిక్షవేళఁ గైకొనిన విందు
 మాట మధుమదభ్రమరంబు మఱిచుఁ గాక
 మరలఁ దఱిఁజూచి దరిఁజేరు మధుపమునకుఁ
 బ్రీతినే కూర్చు నుత్తమజాతి జాతి!

ఆ ర్చన

జీవమణిమూల్య సిద్ధాంతలార!
 నిఖిలప్రసవమూల్య నిరేతలార!
 అశ్రుబిందువుమూల్య మది యెంత గలదో
 గణియించి గణియించి కనిపట్టగలరే!
 కలికికుత్తుకనిండఁ గై నేయవిచ్చి
 వెలది యెడండపై విశ్రాంతి యిచ్చి
 యారాధనమునకై యవసరం బిచ్చి
 యనుగూఁజులలోఁ నాశ్రయం బిచ్చి
 ముఱచిపోదునె యట్టి మోక్షమాల!
 ముఱచిపోదునె యట్టి సూర్యకృష్ణమాల!
 ముఱచిపోదునె యట్టి మల్లికార్జునమాల!
 ముఱచిపోదునె యట్టి మహితాశ్రమమాల!
 మూల్యుఁబునకు నేని, ముచ్చట కేని,
 యేయక్కఱకు నేని, యెవవుగనేని,
 యితరుల కెన్నఁడు నీరానిదాని,
 ననిమిషులకునైన నందని దాని,
 శోకామృతాబ్ధిలోఁ జూచిన దాని,
 విరహామృతాబ్ధిలో విలించిన దాని,
 బ్రహ్మయామృతాబ్ధిలోఁ బడసిన దాని
 ముఱచిపోదునె యట్టి మహితాశ్రమమాల!

మనసుతోఁ దన కెంత ముత్సర్జితమున్నఁ
 దలఁపుతోఁ దన కెంత డైవత్వమున్న
 సస్యక్తభావామృతాబ్ధినే సృష్టి
 సువ్యక్తమై యది చూపులఁ దోచి
 కంటితారల నిట్టై కరగించుచుండఁ
 గన్నులఁ జిత్రముల్ గల్పించుచుండఁ
 గనుతెప్పఁ గోవయై కాన్పించుచుండ
 మఱచిపోదునె యట్టి మహితాశ్రుమాల!
 మలినమైయున్న నామానసంబునకుఁ
 బరిశుద్ధిఁ జేకూర్చి భద్రంబుఁ గూర్చి,
 సంకుద్ధబిందు ప్రసన్న రూపమునఁ
 గమనీయమాలికగాఁ గానవచ్చి
 కోరిక చుక్కల కోవలువిచ్చి
 కోమలకాంతుల గుణము లందించి
 నాకంటితోడ మంతనమాడుదాని
 మఱచిపోదునె యట్టి మహితాశ్రుమాల!
 అది హృదయాకాశమైమతారకము,
 అది భావసంధానితాత్పరసమరభి,
 అది యంతరంగచిత్రాంశుబింబంబు,
 అది మానససుధార్ణవాంతరహంస,
 అది పాంచభౌతికంబైన చిత్రంబు,
 అది ప్రేమరాజ్యరహస్యసూత్రంబు,

అంజనోదయమే, అంజనోదయమే,
 ముదిరిపోదునె యట్టి మహితాశ్రమమాల!
 గ్రహచారవామలు కంఠోద్ధిగాఁగ
 నుమడి యత్నమాల సూత్రేణు లంఘు;
 సహచారవామలు చతురోద్ధిగాఁగ
 సయన్మాశ్రమాల జన్మకేతలు లంఘు;
 నిత్యప్రణయతత్త్వనియతిఁ బోనాడి
 యెవ్వ రేగతి గణియింప నాకేమి!
 యూహ కందినచాఁక యుగములచాఁక
 ముదిరిపోదునె యట్టి మహితాశ్రమమాల!

వే మ గా య కుఁ డు

౧

మాన్యుడగు రాముచరిత రామాయణముగ
 మానవతీతచరిత రామాయణముగ
 మానవప్రేమచరిత రామాయణముగ
 మాని వెలయుంచే దన ప్రేమగాన మందు.

౨

సీతపూతచరిత్ర ప్రసిద్ధమయ్యె
 గుళలవసురూపవిభవంబు విశేషమయ్యె

జానకీపతి మది సుస్రసన్నమయ్యె
వశానిరత్న దివ్యప్రేమగాన మందు.

3

లలితనుకలాభ్యుదయమూర్తి లవుని యందు
కుశులమంత్రాభ్యుదయమూర్తి కుశుని యందు
చిరపవిత్రాభ్యుదయమూర్తి సీత యందు
వశాని వెలయించె దన ప్రేమగాన మందు.

౪

ఇతఁడె-ఆప్రేమగాయకుఁడు-ఇతఁడె యితఁడు
యీతఁడె యితఁడని పంచభూతములును
దశదిశ లనంతభువనముల్ నిశేలు బవలు
పాడి చెప్పుచు నున్నవినాఁడు-నేఁడు.

ప్రేరాధా రామమోహన స్మృతి

నిర్మలానందచంద్రికా శ్యామల జామీ
 నీ దివ్యతేజంబు నేడు గూడ
 శీతలామృతపయస్వినుల నింపుచు . . . మో
 నీ శృపారనవృష్టి నేడు గూడ
 మరవిహంగకలారనినుల మ్రోగుచు జామీ
 నీ సుధామధురోర్తి నేడు గూడ
 నచరాచరప్రపంచమునఁ దోచును జామీ
 నీ శాంతమయమూర్తి నేడుగూడ
 నేడు నీరాదు మాకు నూతేడు లై న
 నెదుట గలయట్టులే తోచు నెల్ల వేళ
 సమరమైనది నీదు దివ్యప్రచార
 మహర్షుడవు నీవు రామమోహన మహాత్మ్య!
 నీవు నాటిన మోక్ష సిఖలార్థసిద్ధమై
 యమృతకల్పకవల్లి సనుకరించె
 నీవు పాడినపాట నిరుపమానందమై
 ప్రణవవీణాతంత్రీ బ్రతిరవించె
 నీవు పట్టిన జ్యోతి నిశ్చలాభోగమై
 పరమతేజంబునఁ బ్రస్ఫురించె
 నీవు తీర్చిన బాట నిష్కంఠకంబయి
 యాగమాంతపథంబు సధిగమించె

సమరమైనది నీ పాననావతార
మమరమైనది నీ ప్రణయప్రపృత్త
మమరమైనది నీ నిశ్చయాత్మబోధ
మమరమైనది నీవు రామమోహన! మహాత్మ!
సరసఫలాభిశోభిత ర

సాల మొకప్పటికైన నెండికా
స్పృగు సవరత్న హేమభును
లంతట నిండు మహాది కాలగ
హ్వరమునఁ గూలుఁ గాని నిర
వద్యభవద్విమలప్రబోధసా
గర మటు గాక తన్ను గల
కాలము లోకము రామమోహనా!

భా వ కీ ర్త న ము

జీవుఁడు దేవుఁడుకొ సకల
చిత్తవికారవికల్పనంబులున్
నీవయి, యర్థస త్త్వములు
నీవయి, వేడుకయున్ స్వభావముకొ
నీవయి, చేష్టయుం గ్రియయు
నీవయి, భావనయుకొ విభూతియుకొ
నీవయి, భావవత్సరమ!
నింపుము మా “కళిలార్థనంపదల్”.

గ్రీష్మ కవి

కోకిల మేఘ గర్జనలు
 సుశ్చంద్రుల కాలము, పేక బయ్యల పై
 రాకలు వాకలుం బగలు
 రాకలు కాలము, పుచ్చ కామకే
 లోకువపెట్టు కాల మఱ
 లోగిళు లూరుపుటాగు కాల, మా
 కాకులు గూండ్లు కట్టుకొను
 కాలము దాపురమయ్యె నేపునన్.
 నీరయిపోయె దీర్ఘ కల
 నిండిననీరు, క్రమక్రమంబుగా
 నేఱు లెడారు లయ్యె, వడ
 నింకిన నూతులఁ జేదెడు ప్రాశ్నకున్
 మూరలు బొరలయ్యె నెల
 ముంజెకర క్లెశసీశ్చే జీవనా
 ధారము లయ్యె నిర్జలప
 థన్నుల నెండల మంచువేనవిన్.
 ఆ కుటీవమ్మల యనుదిన గండమ్ము
 రాచబాటల యంటరాని తెగులు
 పద్మాకరముల తాపజ్వరవేదన
 పసిపూపపిందెల వినపుగోర

కడలు చూపగరాని కడల కన్నుల దుమ్ము
 పచ్చపచ్చిక బీళ్ళు మచ్చచూపు
 పవలింటిపూటల బిమినమ్మెట్టనేటు
 నిదుర చాలని రేల నెత్తికోత
 బోడికొండల చెకుముకి పూలకారు
 బడుగుపనివారల యొడళ్ళ బందకారు
 పాలబాలపాపల యాకురాలు కారు
 విశ్వభీకర మగుచుండె నెట్టకారు.
 పొదను జంతువైన బుట్టలో శామైన
 గలుగులోన నెండ్రకాయ యైన
 బురద బంది యైన సరసిని మీనైన
 వేగె నొక్కలాగె వేనగి బడి.
 గాలి గరళ మయ్యె గనులు కుంపటు లయ్యె
 నలరుదోట లగ్గిచెలమ లయ్యె
 దాస మడచు నీరె దావానలం బయ్యె
 గలదె జనుల కింక నిలువ నీడ.
 అమరులకు హవిస్సు లందిచు నిత్యక్రి
 యాచారు లగు నాహితాగ్నులకును
 అతిధిన త్తపసులకు నాత్మీయులకు వంట
 కముల గూరుచు కులకాంతలకును
 దినవెచ్చము గడించుకొన బాలువడి కొల్లి
 కడ బాటుపడు లోహకారకులకు

పాపమున నాపవ్యము న్నహాభూమియోనము.
 పోననోనోనోననంపాదకులకు
 నగ్గచెరలాట తప్పనిదగును నాక
 యనుకుమరునెట్టి వేసంగి వినుకు వేస
 జిహ్వా లివురుట కై న నోరైదు గాని
 పోవిడువలేమొ పొగచుట్ట భోగిపరులు.
 పెగలు లేయు నొక్క పగిది గ్రీష్మము పూలు
 పెరిగి కడల నిప్పు లొలుకుచుండ
 వేగుకోడి కూత వేళ మాత్రము వ్రాగా
 వాయువుల కొకింత వనము గలిగె.
 పండికొమ్మునై నఁ బగిలించు నెండకు
 లోగి లోకమెల్ల దాగి యుండఁ
 గర్వకునకుఁ బాలికాఁ పొక్కఁడే చావు
 బ్రదుకు నడుమఁ బాటు పడును నుపడి.
 వడివడగాలిదూలి వసి
 వాడిన వేడి చివుళ్ళు మెక్కి పా
 బడిన యెలుంగు నిట్టనురు
 పాటున నించుక సంచలించ మా
 మీడి నడిగుజ్జాగొమ్మ నును
 మెత్తని యాకుల మెత్తనొంటిమై
 నోడుదొడు కాచుఁ గోకిల కు
 హూకుహూహూ యనుచుండఁ బెదగగ్గ.

పలి వినిసిన నధసి గర్భముల లోన
 గమలి వాడిన ద్విగ్రహముల లోన
 గాలి సోలిన జీవసంఘముల లోన
 మాటు మొఱసిన దాస్యచమస్వరంబు
 మిడియెండలు, వడిగాదులు
 సుడిదుమ్ములు గారుచిచ్చు చుఱచుఱలు కగం
 బుడికింపంగ హాహారవ
 సువరః దోడఁగె నంతకంత కగ్గల ముసుమకా.
 ఆరవ మంతటం బెరసి
 మైందవసంఘక్యతానరాధఘో
 షారవమై యధఃకృతజ
 నాభిభవప్రతిఘాతివీరఘం
 షారవమై నిరంతరమ
 హత్మని వేదితసత్యధర్మగీ
 తారవమై లయించెమహి
 తస్రణవారవమం దనంతమై

భవానుభవము

వ్యానభవము, గుణగణనహి
 తానుభవము, విశ్వదర్శనానుభవము, జ్ఞా
 నానుభవము, సత్త్వబ్ర
 హ్మనుభవము గాఁతు గురభవానుభవమిచ్ఛే.
 పరివసి మిన్ను నంజఁ దల
 వాల్చి తపించెద వంతరాత్మనే
 చలిమలపట్టి నినదలచి
 సామయి మేను కృశింపఁ దేయఁగఁ
 దెలియవు, మృచ్ఛాధాన్తలకుఁ
 నియ్యము నెయ్యము నేల? పన్ను వే
 గొలిచెద విభ్రమాత్ముడను,
 కోక తమింపు భుజంగభూషణా!
 తలతిక్క గాకున్నఁ జలువఁ జుట్టుదుర బుఁ
 నవతుల నోదార్పఁ జాలకున్న
 కొవ్వెట్టి గాకున్న కొండ లేక్కుదురయా
 కొడుకుల నవరింపఁ గూడకున్న
 వేదదురు గాకున్న విషము మెక్కుదురయా
 చక్రతులఁ బోషింపఁ బడయకున్న
 మతిపోక గాకున్న మ్రాసుపట్టుదురయా
 లోకముల్ భరియింప రాకయున్న

జ్ఞానఖని వయ్యుఁ బ్రాకృత జనునిఁ బోలి
 యేల విపరీతకార్యంబు ల్లుచ్చె చేసి
 తభవ! యిదిసికు సహజమో యనుకరణమో
 సిజ మెఱింగించి నన్ను మన్నింపుమయ్య!
 బొమ్మకపాల మేమిటికి
 భోజన పాత్రగఁ జేసి కొంటివో
 యెమ్ముల నేల నేమిటికి
 నిష్టగృహమ్ముగఁ జూచికొంటివో
 నెమ్మదిలేక యేమిటికి
 నిత్యతపంబును జేయుచుంటివో
 నమ్మతఁ దెల్పి నా మది వి
 చారముఁ బాఠవె విశ్వనాయకా!
 నెలవంక దరిమించు తలవంక నృపతి పా
 లేసి భాగీరథిఁ జేసినావు
 సామేను దాల్చిన సతి యజ్ఞవాటి పా
 లేసి యహఃర్యజఁ జేసినావు
 తన్ను మించిన యాత్మతనియుని సురల పా
 లేసి నేనానినిఁ జేసినావు
 భక్తి సర్పించు నబ్బులఁ ద్రివిక్రముని పా
 లేసి విశ్వత్యాగిఁ జేసినావు
 పరులు తనపారనెడి భేదభావ మేది
 యింత యభిమానహాస్యండ్ వేటి కైతి

విభవ! నీ చేయు కార్యంబు లుడుగ వలె!
 నీకు నీకె పనుండవు నిశ్చయము!
 హిమవంతునకు రత్న హేమభాగ్యంబు బిడ్చి
 వానిక చేతులు మెడఁ బూసినావు
 అలకాధినాథున కైశ్వర్య ముండవలె
 జోగినై భిక్షుల కేలినావు
 పారికడంబులకున్న యంబుల బిడ్డవలె
 గజచర్మమును గట్టి గట్టిరావు
 విబుధుల కమృతంబు విందు సేయఁగ నిచ్చి
 హాలాహలంబును గ్రోలి నావు
 భోగిహా? విరాగిహా? నిన్నుఁ బోల్పు రామ
 త్యాగిహా? వియోగిహా? నిన్నుఁ దలఁప రామ
 నీ చరిత లవాఙ్మనన గోచరములు
 విశ్వకల్యాణగుణగణ విభవ! విభవ!
 కల్లరిగావు, కర్మఫల
 కాంక్షలు లేవు స్వయంభువుండవై
 తల్లియుఁ దండ్రువై, విభవ
 దక్షుండవై, జగమేలుకోక నీ
 యెల్లధనంబు నిట్లానఁగు
 టీశ్వరా! నీకు వినోదమాత్రమై
 చెల్లె నటించి నిన్ గొలువఁ
 తెల్ల వ జీవుల కర్మబంధమున్

పరుడవు నీనుఁ నేని భరియించుకొను టెట్లు
 లభిమానమునుండ నై న దాఁక
 గుణశూన్యడవు నీను గణితించుకొను టెట్లు
 నేను నీయంతవాఁడై న దాఁక
 అణవును గావు నిన్నర్పించుకొను టెట్లు
 లంతట నేనుండు నంత దాఁక
 రూపముఁ గనవు నీ దాఁపుఁ జేరుట యెట్లు
 నేను నీవొక్కటి యైన దాఁక
 వాదు నేయ నాతోడ నీవల్లఁ గాదు
 చెలిమి నేయ నీతోడ నాచేతఁ గాదు
 శ్రుతుల వినఁబట్ట మాటలే చూచి యిట్లు
 లస్యయించు కొన్నాడ భవానుభవము.

అంధ భూమి

౧

కన్న విప్పనినాఁడు గాచి ప్రోచితివి,
 మే నెఱుంగనినాఁడు మేలుకొల్పితివి,
 పదము తొక్రిలునాఁడు పట్టి నిల్పితివి,
 నే నెఱుంగనటమ్మ! నిన్నాంధ్రభూమి!

సగివాద సగువాకుఁ బాటిచ్చి నుండు,
 అన్నదమ్ములతోడ నాఁడొనరించి,
 నిల చున్నవారితో మాటలాడించి,
 న న్నెఱుంగవలయు! నాయాంధ్రభూమి!
 గంపన్నధవి నాకు, శక్తిని నాకు,
 విమలకీర్తి నాకు, విద్యవు నాకు,
 సౌఖ్యమూర్తిని నాకు, జనని నాకు,
 నే నెఱుంగవలయు! నిన్నాంధ్రభూమి!
 తేలిలివి దెచ్చిననాఁడె డివింది నన్ను
 కామనోరథముపైఁ బ్రేమఁజేరితివి,
 భావనాయంబులు పరువెత్తువేళ
 న న్నెఱుంగవలయు! నాయాంధ్రభూమి!
 గృహదేవతగ నిన్నుఁ గీర్తింపఁ గంటి,
 గులదేవతగ నిన్నుఁ గొలువంగఁ గంటి,
 మాతృదేవతగ నిన్ మన్నింపఁ గంటి,
 నే నెఱుంగవలయు! నిన్నాంధ్రభూమి!
 అంతరంగము పత్ర, మాతృ పుష్పంబు
 భవము ఫలం, భవభవము తోయంబు
 అనువమానందాప్తి సర్చింతు నిట్లు
 న న్నెఱుంగవలయు! నాయాంధ్రభూమి!

9

పీఠమూర్తుల శస్త్రధారి బాణిజీన
 యశాలఁ దేలిన దాంధ్రభూమి
 కవిలెకట్టలఁ గత్తిగంటాలు కంపిన
 యమృతంబుఁ గ్రోలిన దాంధ్రభూమి
 బహుళ స్రవ్యతుల సౌభ్రాత్ర మర్చించిన
 యలరుల నలరిన దాంధ్రభూమి
 అర్థికామముల ధర్మాకృతుల్ మెఱసిన
 యణువులఁ బొదలిన దాంధ్రభూమి
 పరహితార్థ మెలమిఁ బ్రాణముల్ విలిచిన
 యాపణములఁ గన్న దాంధ్రభూమి
 ప్రతి పదార్థమందుఁ బరమార్థసారంబు
 నంది పుచ్చుకొన్న దాంధ్రభూమి.

ఏ ముందు?

ఏముందు

నాతోన మెందుకీ మునుఁగు?

ఈముందు

గని వెన్న కెందుకీ వినుఁగు?

పుట్టి నప్పుడు లేని ముస్తాబు లేల?

పోవు నప్పుడు కాని పోలుపు లింకేల?

నడుమ నాతోనుండు నటనంబు లేల?

కోలఁదిగొప్పలఁ గూర్చు గొడవ లింకేల?

ఏముందు—

తేనె విచ్చినట్లు తేనెచుట్ట తేలె?
 తల్లిదండ్రులట్లు తల్లిదండ్రు నేలె?
 తన చారి కిట్లులు తనకు యెట్లు నేలె?
 తన జీవనమున కీ తలకట్టు తేలె?

పీమందు—

సెువ్వుల మరలలో మూలంబు లేల?
 పువ్వుల మరలలో బోలిక లేల?
 దవ్వుల మరలలో దనుచున్నలేల?
 సవ్వుల మరలలో నాట్యములేల?

పీమందు—

తేలపుగోర బలుకులు తట్టని నాడు
 పలుకులోర దలపులు పట్టని నాడు
 సలుకుల దలపులు బని తేసి నాడు
 రసవాత మునుగులోర దలవాత నాక!

పీమందు—

పంచమాభిసంధానము

పంచమ నామ వేద మయి
 భారత ముత్తమమై పోసంగఁగాఁ
 బంచమ సుస్వరం బడి ప్ర
 పంచమనోహరమై యెసంగఁగాఁ
 బంచమ నామమూర్తి యతి,
 పావన దేవతయై సెలంగఁగాఁ
 బంచముఁకే నికృష్టుఁడని
 పల్కుట పంచన గాదె చూడఁగాక
 శన దేశమాతను దనియింప నొల్లని
 వఃలినాత్ముఁ డొక పెద్దమాల గాక
 శనజాతి నెఱిగియుఁ దప్పంగ నాడిన
 లోలాత్ముఁ డొక పెద్దమాల గాక
 తనబాస మన్నింప కనురోధ మొనరించు
 మదచిత్తుఁ డొక పెద్దమాల గాక
 శనహోదరవృద్ధిఁ దలఁశక యెదురాడు
 మతకరి యొక పెద్దమాల గాక
 మమతఁ దప్పిన యాతఁడు మాల గాక
 మాటఁ ద్రప్పిన యాతఁడు మాల గాక
 లన్నెమును బున్నె మెఱుంగని యట్టిమాల
 మాలయే! దేవుమెడఁ బూలమాల గాక!

శోభింజి తల్లిని ప్రేమించుచున్నాను

నిద్రలోని యంటరాని వాడు

మూలకాక్షయిని మురిచిన మున్నె

మూలకాక్షయిని మురిచిన మున్నె

జాతిశ్రమమైన జాతిని యూరి

జాతిశ్రమమైన జాతిని యూరి

నిష్ఠురాచారము నిల్పిన మూలకా

నిష్ఠురాచారము నిల్పిన మూలకా

కాని, తమలోని సోదరమానవులకు

నెల్లవిధములఁ బరిశ్రేవలే యొసర్చు

దీనజనుల, కమాయకులై నవారి

కంటరాని తనం బున్న దనుట నీతి

౨౨

ప్రబంధము:

మూలకాకి వంటసాలఁ జేరుట లేదె

మూలకాకి వంటసాలఁ జేరుట లేదె

మూలకాకి వంటసాలఁ జేరుట లేదె

మూలకాకి వంటసాలఁ జేరుట లేదె

బూతు లాడక చెంతఁ బోనీయఁ గూడదా

మంచినూతుల నీటిమాట కేమి

గుమ్మల కడకై న రమ్మనఁ గూడదా

గుమ్మల కడకై న రమ్మనఁ గూడదా

గోడి మానవులుగాఁ జూడఁగాఁ గూడఁగా

నియ్యఁపు విందుల వేడ్కఁ కేమి?

నెలి మాన్ని తని బుద్ధులు చెప్పఁ గూడఁగా

చతురాగ నోపదేశముల కేమి?

మనసులోఁ బాదుకొనియున్న మాలతనము

మూల విచ్ఛేదముగఁ జేయఁ జాలు దాఁక

సత్యభారతజాతికి శాంతి లేదు

ధీరమతులార! సంఘసంస్కారులార!

వేడుక కొకసారి వినిదిచ్చి సంతనే

యంటరాని తనంబు గెంటఁబడునె

హాస్యాని కొకసారి యన్న యన్నంతనే

మైలమాలతనంబు మాయ మగునె

గురియాద కొకసారి దరి జేర్చిసంతనే

చేరరానితనంబు దూరమగునె.

ముచ్చట కొకసారి ముట్టు కొన్నంతనే

చెప్పరానితనంబు తప్పి చనునె

మనసులోఁ బాదుకొనియున్న మాలతనము

మూల విచ్ఛేదముగఁ జేయఁ జాలుదాఁక

సత్యభారతజాతికి శాంతి లేదు

ధీరమతులార! సంఘసంస్కారులార!

నడలింది చమురుంది ముడుచు కొందురుగాని

చెడగొరిగింతురే చిక్కుకుదులు?

పోయి పల్లవముగాఁ జొరొంది పొందునాఁడు,
 బుట్టికింతులే ప్రాచీనము?
 అశోచ మెడిలించి యాఁ జొందునాఁడు,
 నివనాదీచెతులే యెడమ చేయి?
 కల్మషం బెడలంగఁ గడులఁ జొందునాఁడు,
 సరకివేయింతులే బురక కాలు?
 విశ్వమానువసంపూర్ణమైననాఁడు,
 సంత్యజుడుగూడ నొక యువకుడగునాఁడు,
 మెలఁ గల్పించి యాతని చూలఁ కేసి
 వెడలఁ ద్రొయింతులే బ్రహ్మవేదబాహు?

అ పూర్వ త్యాగము

(కుంతి)

పుట్టిన నాట నుండియును
 బొమ్మల కుగ్గులు పాలు పోసి జో
 కొట్టుచు జోలల న్నిదురఁ
 గూర్చుచు నాడెడునాడువృత్తువుం
 బుట్టిన బిడ్డలందుఁ గ్రమ
 పూర్ణ వికాసముఁగాంచి సృష్టికిం
 బట్టగు తల్లిప్రేమకు న
 పారసుఖాకృతికిక నమస్కృతున్

తడిసి ముక్కుచు నున్న ధన్యకేదారంబు
 నసిమోకలకె జీవశక్తిఁ గూర్చు
 దునిసి యెంచుచు నున్న ఘనతేరస్కంధంబు
 సెలగొమ్మలకె జీవశలవఁ గూర్చు
 నుడిసి వాసుచున్న సురభిశకుసుమంబు
 పనరుపిందెకె జీవరసముఁ గూర్చు,
 ఒగిలి విచ్చుచు నున్న బహిష్కృతసుఖంబు
 పరువుగింజకె జీవపటిమఁ గూర్చు,
 నాత్మసుఖము చన్న నైశ్వర్య మెడిగన్న
 నిడుమ లెదురుకొన్న నీలుచున్న
 స్వార్థపరత లేక సంతతి కుసురెల్ల
 ధారవోయునమ్మ తల్లిపేమ!
 కులశీలమహత్త్వంబులు
 గలతల్లుల నిన్నుఁ బోలఁ గలవా రెందుం
 గలరే, నీచే గాంతా
 కులమే నుతిఁ గన్న దమ్మ! కుంతీదేవీ!
 బాన పేరిట నాలిపల్కు దాటఁగ లేక
 కొడుకును నవికంపె నొడయఁ డొకఁడు
 ఫర్షము పేరిటఁ దగుఁ దగ దనబోక
 సంతతి వండించె శైవుఁ డొకఁడు
 లేమి పేరిటఁ బొట్ట నోముకో గతిలేక
 పాపనిఁ దెగనమ్మె బాపఁ డొకఁడు

యశముపేరింతు మున్నులి నేయఁ గొనికి
 శనుచని శిక్షించె ననుజు దొనఁడు
 -గో! తలయుల నెట్లున బాటవీడువఁ
 కలుగు జనకు లొక్కపుడైచు గల్గుని కాని
 గన్న బిడ్డల నీటు వంపఁగల్గు నెగ్గి
 గాన మేనాఁడు నీనాఁడె కాన, భవో!
 పాలుమోగఁడ తేనె పంచుచుండు కంఠ
 బాపఁడే తన్నుకే పిచ్చు గావె,
 నాకొములే రితిశాలు నగలు పిరల కంటె
 సూనుడే యమ్మకు నొమ్ము గావె,
 గరిభోగసుఖభాగ్యు నై భవంబుల కంటె
 భవంబుడే మాలకుఁ గొండ గావె,
 అన్యాయహుదేవప్రాణముల కంటె
 విద్యుడే బరహీఁ బ్రియము కావె,
 కాన్తి నీ వెల్లతల్లుల కిరణి గాక
 అఖిలజనయిత్రవగుట నీ కంఠ కంటె
 నార్తరక్షణమే ముఖ్య మయ్యె నమ్మ!
 భువనపావనగుణభస్మ! భోజకస్మ!
 చలువఁ జెల్కుచుఁ గుల్కు నవనవాహిని ప్రాప్త
 దనువఁగాఁ జాలునే తమ్మికోటను?
 కొనలు సాగుచు మూఁగు కుసుమవల్లరి వోలె
 వల్లుకోఁ జాలునే యడవిమాను?

తేనె లొల్కుచుఁ బల్కు చివ్యవల్లకి వోలె
 మదిగూర్చుఁ జాలునే మర్దశంబు?
 తేభుకువాటుచుఁ దేరు లలితకౌముదిపైఁలె
 తెలివీయఁజాలునే వెలుగుబులుగు
 ఎంత కల్పియున్న నెంత గౌరవమున్న
 ఎంత పలుకుమిసిమి యెంతయున్న
 ప్రజల మనుషఁ బెనుషఁ బాలింప లాలింపఁ
 గన్నతల్లి బోలఁ గలఁడె తండ్రీ!

సంజీవనము

(నాంది)

ఎరిముఁడవు నీవు శుచివీవు ప్రభుఁడవీవు
 అజ్ఞఁజుఁడవీవు హరివీవు, హరుఁడవీవు
 కన్యఁడవు నీవు లోకబాంధవుఁడవీవు
 అధిప! నీకృప లోకకల్యాణకరము!
 ఆంజనేయుఁడు :

(సంతోషింపఁ జూపుచు సమయభంగ శంకచే మార్క
 థగవాసు మద్దేశించి)

యనకులతిలకునిభ క్తుఁడ,
 దిననాథతనూజుపచివతిలకుఁడ, లోకా
 వసవపమాన తనూజుఁడ,
 ఘనదీప్తి సహస్రకిరణ! కరుణింపుననున్!

నమోమయై యున్న పాము పుష్పంబును
 పుష్పంబును పీవకానె చేసె!
 అశాంతమై యున్న యఖిలము నెఱుంగును
 కైలాసమతి పీవకానె చేసె!
 నిశ్చేదమై యున్న నఖిలము బోధించును
 కిమవిభుడై పీవ కానె చేసె!
 సర్వంబుమై యున్న సఖిలము బోధించు
 కర్మవాక్కువి పీవకానె చేసె!
 జ్ఞానమూర్తివి నీవాదిశాసనమిచ్చు
 తాలమూర్తివి నీవాదికారముడవు
 ధర్మమూర్తివి నీవాదికై నతనువు
 సూర్యభగవానుడ! నయఃకావ్యమయ్య!
 అవమతిబోధచేతఁ గడ
 లుఁటిచి యూని బోధచేత కా
 ల్యునికటలీలచేత ఫల
 లాభవిరోధముచేతఁ దొల్లవి
 శ్వవిభుడవై ప నీకు నవ
 చారముఁ జేయ నహించి నన్నుగా
 రనమునఁ బ్రోచి వాఙ్మయధు
 రంధరుఁడేయవె నీయుదాతతన్.
 ఏ నోరు తెఱచి నిన్నుగా
 నోనాడఁగ నెగిరిపడితి నో యెఱుంగుమి చే

చానోటి నె యమృతకళా
 ఘనముగాఁ జేసి తెంతఁగిడుడవో ప్రభూ!
 చనవిచ్చితి, చదివించితి,
 వనయము వెనువెంటఁ దిరుగ నానతియిడి నీ
 వనలిచ్చితి, వాదరమున,
 మననిచ్చితి వాత్సవంగమముల కొలుపునకై
 నావిభుడగు శ్రీరఘురా
 మావనివిభునాన్జ్ లక్ష్మణాననమునకై
 పోవలయును సంజీవినిఁ
 దేవలయును దేవ! కరుణఁ దేర్పుమునన్నుకా!
 ఖలుదు కాలనేమిగాఁడు పుకారయుఁ
 బోలె వచ్చి తప్పబోధచేసి
 తప్పదారిఁ బెట్టి తఱియెల్లఁ జెడఁగొట్టఁ
 దలఁచి తానె పాపఫలముఁ గనియె.
 కానీ దేవా! కాలము
 న్యూనంబగుఁ గాదె నీ యనుగ్రహమెడగా
 నే నర్థించెద నిన్నభి
 మానంబునకై త్రిలోకమంగళమునకై
 శ్రీరామచంద్రధాత్రీనాథశేఖర
 సత్ప్రయత్నమునకు జయముఁగోరి
 సంతతజపతపస్సాధ్యాయసంపన్న
 సాధులోకమునకు శాంతిఁ గోరి

భిన్నేభావో భవదేయపరమశే
 ప్రభవోన్నతులకు వన్నె గోరి
 సరిలచరాచర సంభవకారణ
 ప్రభువనలక్ష్మి శుభము గోరి
 సమీపితకార్యభారము గోరి
 గ్రహగణాభివేది యనుగ్రహము గోరి
 మేనలు చుట్టిని రావలె పేరును
 మూర్త్యభివాదనా! నయనామూర్తియ్య!

* * *

రాముడు :

(మహాకాండ గాంధీ, తెల్లవాడ వసు వింగళ)

నకలజేవారొగ్గినదేననము లై న
 నకములే- నాకేమొ భరము లయ్యె!
 నిఖిలలోకారాధనీయ నిర్మల మైన
 మూర్తియే- నాకేమొ యార్తి యయ్యె!
 సుప్రభాత ప్రభాసుప్రసన్నములై
 చూపులే- నాకేమొ తూపు లయ్యె!
 విశ్వహృన్నాగీకవికననం బైన యా
 లోకమే- నాకేమొ శోక మయ్యె!
 ఏమి! యీ వైపరీత్య మిదేమి! దేవ!
 పరద! నీవాడనే పగవాడ గానె-

కంచెయే చేను మేయఁగా నెంచి నపుడు
చూచు వారింక నెవరయ్య! సూర్యదేవ!

జాంబవంతుఁడు :

(రాముని విభ్రాంతినిఁ దొలఁగింప నుద్దేశించి)

ఆత్మచింతనమున నఖిలంబు మఱచిన
యపుడు నెఱుక నిలువ నగును గాని
పరమపూరుషునకు భ్రాంతులు తగునయ్య
రవికులాబ్ధిచంద్ర! రాఘవేంద్ర!
అఖిలకల్యాణదివ్యప్రభుండే కాక
క్షభుఁడు నీ సద్గోత్రవిభవమునకు
త్రిగుణత్రికాలోపదేశకుండే కాక
దేశికుఁడు భవద్వీధేయ భటున
కురుధర్మమయదండధరగురుండే కాక
గురుఁడు తావక సుహృద్వర విభునకు
సద్బోధదీక్షాజగద్బంధుండే కాక
బంధుఁడు నీకు నీ భ్రాతృమణికి
ఆదినారాయణునకు నీ కార్తీ గూర్వ
నభిలషించునె సూర్యనారాయణుండు!
సంశయము వీడు పావని జూడఁ జూడు
మోషధీప్రభ లవి గాని యెందు గావు.

సుగ్రీవుడు :

(అత్మజాభ్యుదయమును భాన్వ-గోదయమును గాంచి
యానందముతో)

సాధుసేవ ఫలించె సంజీవము లభించె
జీవాగౌళం బెల్ల జేతరించె
కమల పూజఫలించె గర్భులు విడిసింఁచె
గమలజాండం బెల్ల గందరించె
విరుల నోముఫలించె జిహ్వ దులకించె
భువనమండల మెల్ల బులకరించె
స్థవగన్తుతి ఫలించె బలుకుడైనయ నించె
బ్రాహ్మజగం బెల్ల బల్లవించె
మిత్రభాగ్యోదయమున సౌమిత్రి నేడు
గురుకటాక్షంబుతో మేలుకొన్న వాడు
ఈ ప్రభాతంబు జగతికి సుప్రభాత
మీ దినం బెంతో సుదినంబు గాదె మనకు.

రాముడు :

(సుపేషణాంజనేయుల సభివంశిండుచు)

పలుకింతు నీనోట వెలునడ్లదో లేదో
ఘోతం డంతలోనె తత్ప్రకీర్తిక బూనె
సుఖమార్గ మీవిత నూదించితో లేదో

భావించి యితఁ డిట్టె పయన మయ్యె
 ఆనవా లీవీంత యనువదించితో లేదో
 ఊణములో నీతఁ డోషధుల నెఱిగె
 కనుపెట్టి త్రుటినీవు గాచి యుంటివో లేదో
 చిటుకలో నితఁడు నంజీవి దెచ్చె
 ఓనుషేణ! అన్న! ఓ సమీరకుమార!
 సుకృతమతులు మీరు శుభులు మీరు
 మమ్ము బ్రోచికొన్న మిమ్ము మాపాలిటి
 యశ్వనీకుమారు లని తలంతు.
 విభీషణుడు :

(అంజనేయు సభిసందిండుడు)

సుమనోననము నందు సుఖదుఃఖఫలముల
 శేక భావముగ నంగీకరించి
 శాంతిసత్పథ మందు శత్రుమిత్రత్వముల్
 సమగౌరవములుగా నమ్మితించి
 పుణ్యాలయము నందుఁ బూజాతిరస్కృతుల్
 తుల్యార్చనములుగా దోయిలించి
 జ్ఞానదర్పణ మందు సర్వభూతంబులు
 నాత్మబింబములుగా నవధరించి
 మెలఁగు నీవఁటి నిరపేక్షకులకు సత్ర
 ధావుల కుదారులకు ధన్యజీవనులకు

నోందఁగారాసి పరమార్థ ముండు నయ్య!
ఆ ర్తసంక్షణోపాయ! అంజనేయ!

అగస్త్యుడు :

(పరమానందముతో ననుగ్రహపూర్వకముగా)

శ్రీరామలక్ష్మణులు తల

పూరెమ్మయు వాడకుండ భూభరహరణా

ఘోరు లయి నిలువఁ గనిరిఁకఁ

దీరని కోరికలు గలవె దివిజావళికిన్.

అఘమర్షణంబు దివ్యప్రభావంతంబు

శుభఫలోపేతంబు సుఖకరంబు

ఆయుష్కరంబు భోగారోగ్యకలితంబు

మహిమాన్వితంబు సంపత్ప్రదంబు

నిఖిలసంసేవ్యంబు నిత్యకల్యాణంబు

సౌభాగ్యసదనంబు నన్ను తంబు

ధర్మసంతానంబు త్రైలోక్యవిజయంబు

నన్మంత్రసారంబు నమ్మతంబు

నైన యాదిత్యహృదయవిద్యారహస్య

మొఱుగ నుపదేశ మొరఁదింతు నీదే గ్రహించి

భువనకంటకు రాక్షసు పాడ వడంచి

జగము లలరితిపుమా రామచంద్రమూర్తి!

రామలక్ష్మణులు :

(అంజలి బద్ధులై యాదిత్యభగవాను సవలోకించి)

నీ మహాభ్యుదయంబు నిత్యకల్యాణమై
నవ్యమై విబుధనందనము గాఁగ
నీ సదాచారంబు నిత్యప్రసిద్ధమై
ధర్మమై సమయోచితంబు గాఁగ
నీ సత్యవృత్తంబు నిత్యాభిరామమై
మహితమై యాలోకమయము గాఁగ
నీ భవ్యతేజంబు నిత్యసంభావ్యమై
ధన్యమై సౌఖ్యవర్ధనము గాఁగ
నిత్యసన్నాగగామి నై నిత్యనూత్న
దర్శనంబువ లోకబాంధవ మెఱంగ
నిత్యమిత్రుండవై కృపానిరతి నిత్య
శుభుడవై మమ్ము బ్రోవుమా! సూర్యదేవ!

సూర్యభగవానుడు :

(జ్యోతిర్బుండలమనుండి సుత్రసన్నుడై)

అనిశోపలాలనాన్యోన్యానురాగనం
హృదయోన్మాదాత్మకంబు గన్న చోట
నత తేజరేతరాప్రతికూలకల్పనా
నిరంజనాకల్యణంబు గన్న చోట

నిరతః సర్వరాదరభావకారవా
 కల్పసౌజన్యంబుఁ గన్న చోట
 అనవరతహితక్రియామిథస్సభాగ్య
 కరణసౌహృద్దంబుఁ గన్న చోట
 రామలక్ష్మణు లనుచు మీ ప్రేమమూర్తిఁ
 దలచి, చూచి, జగంబెల్లఁ బులకరింప
 నమరులై వర్ధిలుండయ్య! అనుభాంశు
 తారకంబుగ రాజకుమారులార!

భరతవాక్యము :

శ్రేయముల కవిఘ్నంబు,
 సమాయకులకు దైవబలము, మహనీయతరో
 పాయులకుఁ గార్య సిద్ధియు,
 సాయ మగుం గాక! లోకసౌభాగ్యముగాఁ.
 ఖరఖరాఘడుష్టకంటకరహితమై
 వరసుమంత్రసుజనభధిత మగుచు
 సకలభోగభాగ్యసంజీవనం బయు
 యవని రామరాజ్య మగును గాక!

పట్టది

నల్లనల్లని వాడె నగుమోము వాడె
 చిన్న వేణువు నూడు చిఱుగొల్ల వాడె
 ప్రణయసంగీతంబు పాడుచున్నాడె
 శ్రీమిమిఱుగ నిన్నె పిల్చుచున్నాడె
 చిన్నారి విరిగొమ్మ సిగ్గేటి కమ్మ!
 కన్నార గనుమమ్మ కదలి రావమ్మ!
 సికిపించియము వాడె సిరులీను వాడె
 పనువుపచ్చని పట్టు పుట్టంబు వాడె
 అలరువాక్ష్మలో నాడుచున్నాడె
 నిన్ను రమ్మన్నాడె నెఱనీటు కాడె
 చిన్నారి విరిగొమ్మ సిగ్గేటి కమ్మ!
 కన్నార గనుమమ్మ కదలి రావమ్మ!

*

*

చల్లచల్లని చూపు సరసాల వాడె
 రాగాల భోగాల రంజించువాడె
 పద్మరాగపు దొట్టె బవళించు వాడె
 శ్రొక్కారు చావపై గూరుచున్నాడె
 చిన్నారి విరిగొమ్మ సిగ్గేటి కమ్మ!
 కన్నార గనుమమ్మ కదలిరావమ్మ!

*

*

వాడవాడలవారి వలపించు వాడె
 వీడువీడని చెప్పవీలైన వాడె
 చూడజూడగ నీడుజోడైన వాడె
 నాడునేడును నీకు నచ్చి యున్నాడె,
 చిన్నారి విరిగొమ్మ సిగ్గేటి కమ్మ!
 కన్నార గనుమమ్మ కదలిరావమ్మ!

*

*

చలవు వడ్డికిబాట వచ్చి యున్నాడె
 చిన్న గానక ఫిల్వనేర నన్నాడె
 పయనాలశ్రమ జాల బడలియున్నాడె
 విందుగాఁ గ్రొందేనె వేడుచున్నాడె
 చిన్నారి విరిగొమ్మ సిగ్గేటి కమ్మ!
 కన్నార గనుమమ్మ కదలి రావమ్మ!

*

*

విశ్వస్వరూపుడై విహరించు వాడె
 ప్రణయస్వరూపుడై పాలించువాడె
 భాగ్యరాశివి గానఁ బుతెంచినాడె
 గుణరాశి నీ ప్రేమఁ గోరుచున్నాడె
 చిన్నారి విరిగొమ్మ సిగ్గేటి కమ్మ!
 కన్నార గనుమమ్మ కదలి రావమ్మ!

ప రా మ ర్భ ము

తనయిల్లే సంసారము,
తన మనికియె మంగళింబు, తానే లోకం
బనకొని యెఱిగియు నెఱుంగని
తనమున వ ర్తించు టేటి ధర్మము నుమతీ!
నుమతివెయ్యుర్చి దీనతర
శోకదవానలఘోరతాపదు
ర్దమతమయాతనావివశ
తనో మతి దప్పి స్వధర్మమంచు స్వా
స్థిమె తలపోసి చేసితి వ
ధర్మము, కాని మదికొ పరార్థభం
గముఘటియిల్లు పెంచ వుప
కారనికారము లార్పు లెంతుశే!
అ ముని శాపము నావఁగ
నీ మనువు న్నిల్పుకొనఁగ నిశ్చలనియమో
ద్దామోద్రేకంబునఁ దే
జోమయు జగదాత్తు నావఁ జూచుట తగవే!
మూఁడు మూర్తుల జోలఁ బాడి నట్టి
యిసుపగుగ్గిళ్ళ నోగిర మిడిన యట్టి
గఠేత లున్నారు గాని నీకరణి ధరణి
సర్వసాక్షిని దాచిన న్నతులు గలరె!

మనమును ద్విప్పలేక, చను
మానము పెంపొనరింపలేక, యే
చెనటినో కోరియు న్నతని
చిత్తముఁ గూర్చుగ సాని కొంపలోఁ
బెనిమిటి దుష్ప్రవర్తనముఁ
బెంపొనరించితి లోకధర్మ వ
ర్తనమును గాదు, నీకు నుచి
తఁబును గాదిది యాఁడుదానికిఁ.

త ర త్కు మూ రి

వెన్నెలచీరఁ గట్టి, నెఱ
విచ్చిన రెల్లుతురాయివెట్టి, మే
లెన్నిన నన్నజాజి పును
పెత్తులఁ గ్రొమ్ముడిఁ జట్టి, యేటివార
తిన్నెల నెచ్చలుల్ వెదకి
తీయఁగ వెన్నెలవత్తు లాడుచున్,
బున్నమరేయిఁ దోచు విరి
బోణి విహంగిని యెట్లు లయ్యెనో!
కొలకుల విచ్చు చెంగలువ
కోవల వెన్నెల తేట నించి, చు

క్కల నిడి, రంగరించి తమ
 కంబున నెత్తి, చకోరశాబకం
 బుల నొడి జేర్చి యుగ్గు లిడి
 పువ్వుల తొట్టెలనుంచి, యంచతో
 య్యలులను నూఁపఁ బంపు జవ
 రాలికి నేలొకొ పక్షపాతముల్.

*

*

ఘనతరు లెల్ల తీర్చవడి
 కన్గొనఁ గంచెలనున్న కేతకీ
 పనముల సౌమనన్యమును
 పర్థిలఁజేయుచు నెండి ఓట లె
 త్తిన నడగట్ల బంగరువు
 తీగలఁ గూర్చి ఘనల్ భ్రమింప, బ
 ల్మి నిటు మెఱుంగుతీగ లెడ
 లించుట యొప్పున, మోహనాంగికిఁ.

*

*

తేటవన్నియమోము తెరవంక కన్నెలఁ
 గలనిన్యసములతోఁ బలుకరించి,
 పలుకవాఁతిన పాలపండ్ల గుత్తులు గూర్చి
 చిలుకచోదలకు విందుల నమర్చి,
 ససదేనఁ గొల్లలాడిన గండుఁ దేంట్లను
 సెదన్న లోఁగిండ్లఁ జెఱలు పెట్టి,

చెదరి తాతాడుచుఁ జెల్లనీడలఁ జేరు
 వీరటికంటిలోఁ జిచ్చ వెట్టి,
 ప్రకృతిలాఱిచి పాలించు బాల యయ్య
 జగతి రక్షించి శిక్షించు శక్తిఁ గాంచి
 విశ్వవిస్మయలీల నివ్వలఁది యెట్లు
 పరిమపురుషప్రభావంబుఁ బడిసి నదియె?

* * *

అర్థప్రధానమోహననన్యలక్ష్మికే
 గొలఁదలంపని తలఁకోత వెట్టి,
 కామానుమాపవీధిమరాజ్యలక్ష్మికే
 నిండఁగూర్చని కలగుండు వెట్టి
 అఖిలైహికార్థభవ్యక్షమాలక్ష్మికే
 బాటెఱుంగని గుండెబీట వెట్టి,
 పరమార్థవిభవశోభనవిశ్వలక్ష్మికే
 డగులుసూపని వెల్ల మొగము వెట్టి
 ఇట్టై వచ్చి తర్జునలక్ష్మి శివదు వెట్టి
 నిజయలక్ష్మిప్రసంగంబు, వీధిఁ జెట్టి
 రచ్చఁ కెక్కించి నట్టి శరత్కుమారి
 శారదేందరి యని యెట్లు పేరు గనెనో?

త య నై కా ద తి

చూచి చూడఁగలేడు-చూపవే, తామర
 పువ్వులో నీ చిటునవ్వు లేవా?
 వినియును వినలేడు- వినుపవే, యెలదేటి
 పాటలో నీ ముద్దుమాట లేవా?
 తెలిసి తెలియలేడు- తెలుపవే కలువపూ
 దోపులో నీ తక్కుఁజూపు లేవా?
 కనియుఁ గానఁగలేడు- కాన్పవే వెన్నెల
 మెఱుఁగులో నీ మేని మెఱుఁగు లేవా?
 శర దుదయవేళఁ గలత నిద్దరల వేళ
 వలపు సొలపుల నడుమ నీ కలలె కనుచు
 బ్రమపడుచు నుండె నాదినారాయణుండు
 విభుఁ గట్కాక్షించి తెలుపవే విజయలక్ష్మి!

*

*

పాటించి నీ వింత పలికితే జాలదే
 పలుకని బంగారు భాగ్యమేల?
 నమ్మించి నీ వింత నవ్వితే జాలదే
 నవ్వనిరతనాల నాణెమేల?
 మురియించి నీ వింత ముట్టితే జాలదే
 ముట్లని ముత్యాల మాటలేల?

శోధించి నీ వింత చూచితే జాలదే
చూడని నీలాల మేడలేల?
పవలురే యిట్లు లాగ్నెలలో పండు కొనుట
వింతగా జూచుచున్నది విజయలక్ష్మి,
భక్తపాలన బిరుద మేప్రక్క బడెనొ
తేజుకొని తెల్పు మి కనైన దేవదేవ!

న మా లో చ న ము

ప్ర భ వ:

అటువ దేండ్లకు మొదటి యేడైన ప్రభవ
అటువదవ యేట బుట్టిన యట్టి క్షయకు
వెనుక నుదయించె నదియేమి వింత యనుచు
నవ్వుచున్నది తొలుకారు పువ్వుగుత్తి!
పోయినది క్షయ నిన్నటి ప్రాద్దుతోనె;
ప్రభవ వచ్చిన దీనాటి పగటి పూట;
ప్రళయసగ్గక్రియావరంవరలె కాని
కానబడ దేమి తుది మొదల్ కాలమునకు?
నిన్న జిన్నవాడు చిన్నవాడై, నేడు
కన్నవాడు వాని కన్నయగుట

కన్న విన్న వారలున్నారో “కో” యంచు
కొసరి కూయుచుండెఁ గోకిలంబు.

నకల మెడసి చన్న, క్షయ నవ్యలికిఁ (దోసి,
సహజవిభవు ప్రభవు సరసఁ జేరి

కులుకుచుండెఁ దీగవెలబోడి యని చిల్క
పండ్లు కొఱికి కొనుచుఁ బలుకు చుండె.

మాటుపేరె కాని మఱి క్షయప్రభవఁ
గతుల భేద మేమి కల దటంచు

మల్లెతీవ లందు మాధవీలత లందు
తేటి యొక్కలాగె చాటుచుండె.

ప్రేమించి చుక్కలపేరు లొక్కని కిచ్చి
వికచప్రసవహార మొకని కొనఁగి

మేలెంచి నీలాలచేల లొక్కని కిచ్చి
కన్దకాంబరంబు లొక్కని కొనఁగి

మన్నించి యొకనికి మాపుఁ దోడుగ నంపి
యొకొక్కనికి రేపు నెమరు కొలిపి

దీవించి వడమటితెర యొక్కనికిఁ దీసి
ప్రాగ్ధ్వార మొకనికి బయలు పఱచి

క్షయని సాగనంప స్వాగతంబును దెల్పి
ప్రభవు నాదరింపఁ బాలుగొన్న

సుప్రభాతసంధ్య సోలుచుఁ దూలుచుఁ
బొడుపు మలలఁ దేలిపోవు చుండె.

నిగహ్వరముల నిర్మరులు పొంగెడి చోటఁ
 గెలకుల దరు లొడ్డగిలెడి చోటఁ
 గజకుతానేలలు కందళించెడి చోట
 నడవులు దావాగ్ని మడఁగు చోట
 సలరులఁ దేలి పిందెలు క్రమ్మకొను చోట
 వాలుఁగొమ్మలఁ బండ్లు రాలు చోటఁ
 బ్రాజ్మఖంబున మణిప్రభలు దోచెడి చోటఁ
 గడలఁ జీకటితెరల్ నడలు చోట
 జగతిఁ బ్రభవక్షయక్రియల్ జరుగు చుండఁ
 గనియు, క్షయహోయఁ బ్రభవ వచ్చిన దటంచుఁ
 దలచి యాకాశపంచాంగములు గుణించి
 పలుకు చుండుట వట్టి విభ్రాంతి కాదె!
 అలరుఁ దెమ్మెరల రవ్వంతైన నిట్టూర్పు
 పొగరు చేరక యుండఁ బోయినదియొ,
 అమలవాహినుల గోరంతైనఁ గన్నీటి
 బొట్టు జాఱక యుండఁబోయినదియు
 అలమువెన్నెలలఁ గాసంతైనఁ జీకటి
 చాయ దేఱక యుండఁబోయినదియొ,
 అచ్చలగర్భములఁ బూసంతైన మిణుగురు
 పొరక దూరక యుండఁబోయినదియొ
 ప్రాతనంవత్సరము కంటె నూతనముగ
 నిపుడు వచ్చిన దేమి? పోయినది యేమి?

యింతలోఁ బేరుమాటిన దంతె కాని
 నిన్న నేటికి భేద మే మున్నదయ్య!
 ఆకాశసరసీసమంచితావర్తముల్.
 కన్నుంచి లెక్కింపఁ గలుగు వారు,
 రోదసీప్రాసాదరుచిరసోపానముల్
 కాన్పించి యెక్కింపఁ గల్గువారు,
 పవమానసాగరాభ్రవిమానమార్గముల్
 తిలకించి వెలయింపఁ గలుగు వారు,
 జలపటాంచల సముజ్జ్వలసుశ్లాఘ్యతుల్
 గ్రహియించి చదివింపఁ గలుగు వారు,
 శూన్యమున నంకములఁ దేర్చి చూపు వారు
 ఘటకులై గంటములఁ దీర్చి కవితఁ గూర్చి
 వ్రాసి చూపించిరేకాని, వాస్తవముగఁ
 గాలమునకును బరిణామ గతులు గలవే!
 ఒక వసంతంబు గడచి వేటొక వసంత
 ముదయ మగు నంతనే వత్సరోదయంబు
 నుపవనాంతరములఁ బ్రమోదోదయంబు
 నఖిలజీవశుభోదయ మగుట నిజము.

వర్తమానము:

ప్రభవ విలసనంబు, విభవ విన్యాసంబుఁ
దెలిపి కొనుచుఁ దన్నుఁ గలిపి కొనుచు
నన్ను విడువ కెప్పుడు నాతోడనే యుండు
వర్తమానమునకు వందనములు.

దేవుడు

శ్రీమదనందకొటిసర
నీజభవాండములన్ సృజింపగాఁ
బ్రేమపదంబున న్నిలువ
రింపహరింపఁగఁజాలి నిత్యశు
ద్ధామృతమూర్తి యై వెలుఁగు
నట్టి యనంత, ననాది, దైవత
గ్రామణి నెవ్వరేపిధము
గా భజించిన నేమి నన్మతిన్!
నెలరేకగుఱుతుంచి నిలిచి 'అల్లా' యన్న
మరమేకుఁగని "యేసుదొర" యటన్న
వెలిబూది మెయిఁబూసి "విశ్వేశ్వరా" యన్నఁ
దినునామములువెట్టి "హరి"యటన్నఁ

బనువుగుంకుమ వోసి “భద్రకాళీ” యన్నఁ
 గుమము లర్పించి “కొక్కుదొర” యన్నఁ
 జలికుండఁ దలఁదాల్చి “సామలమ్మా” యన్న
 నవతారములు పాడి “యవ్వ” డన్న
 నెవ్వ రెల్లునిలిచి యెవ రెల్లుపిలిచిన
 నెవ్వ రెల్లుకొలిచి యెంచుకొన్నఁ
 దేర్చి తీర్చునట్టి దేవుఁడొక్కఁడే కాఁడె .

ప్రాజ్ఞులైన పరమభక్తులార!
 తలయెత్తి కొండకేసలఁ బెట్టిననుగాని
 కనుమూసి గొణగొణ యనినఁగాని
 కరతాళములఁ గొట్టి గంతు లేసినఁగాని
 యునులు బిగియించి యున్నఁగాని
 మునిప్రార్థు గంగల మునిగి తేలినఁగాని
 నిట్టుపాసములఁ గుందినను గాని
 తాళిబొమ్మలఁ గొల్చిజోత లొగ్గినఁ గాని
 పెనుమాఁకులకు వలగొనినఁగాని
 యెవరి భక్తి వారిదే యని మన్నింప
 వలయుఁ గాని తప్పు దలఁప రాదు
 దేవునకుఁ బ్రియంబు ధృఢభక్తియే కాదె
 ప్రాజ్ఞులైన పరమభక్తులార!

భార్య వుండు

సంపదఁ లొసఁగి విశ్వము నేలఁ జాలిన
యాదిలక్ష్మిని గన్న యనఘఁ డొకఁడు,
న్వాత్రితకోటిని సంజీవకరణిచే
మనుషంగఁ జాలిన మాన్యఁ డొకఁడు,
సృష్టుల వెచ్చని నెత్తుటఁ దనతండ్రి
ఁగ దగఁ దీర్చి ప్రాధుఁ డొకఁడు,
ప్రతిహింసకై పూనఁబట్టిన కోపాగ్ని
జలనిధిఁ బెట్టిన బలియ్యఁ డొకఁడు,
కాంచి, గ్రహించి, మడుగులు గట్టి, మనసుఁ
బెట్టి, బాస నిల్పి కొనిరి పృథ్వియందు
భార్గవులువారు- సీవును భార్గవుడవు;
గోత్రమర్యాద నుడి నిల్పుకొందు గాక!

జ నా ర్ద నా !

మేలికవిత్వనఁపదల
మేకొని, చేకొని భుక్తిముక్తులీ.
జాలిన నీ పదాబ్జముల
సమ్మతిఁ గొల్పేగలేక, మోహమా
యాలసవృత్తిఁ జిక్కి, పర
మార్థముదక్కి పరిభ్రమించి, నే
జాలఁగఁ దప్పు చేసితిని
పైరణ సేయఁగదే జనార్దనా!

*

*

నీ కరుణావిశేషమున
నెమ్మది గూరిచి, భక్తకోటిలో
నా కొక తావు లేదను
మనః పరితాపముఁ దీర్చి, నిత్యసౌ
ఖ్యకరమైన నీ పద
యుగార్చన మిచ్చి, భవాబ్ధి నింక నా
నొక మునుంగకుండఁ గను
నావికుఁ డీవెనుమీ జనార్దనా!

చా టూ క్తు లు

తెల్లని పద్మవల్లిఁ గళ
దేఱఁ జెలిం బలికించు జాణయై
తెల్లని పాలవెల్లిఁ జవి
దేఱఁ జెలిం దొలఁకించు ప్రోడయై
తెల్లని కొండపల్లి వడ
దేఱఁ జెలిం గులికించు దిట్టయై
తెల్లని వెల్ల నేలికొను
దేవుఁడు మాకుఁ బ్రసన్నుఁ డయ్యెడిన్.

*

*

నాలుగు మాట లాడ నొక
నాటక మాయెనె? పట్టి యేడ్పులో,
మూలుగులో, ముసాఫరుల
ముచ్చటలో, మగమోటుపాటలో,
వాలుగకంటిగోటు వలె
వాటులు నేర్పని కన్ను గీటులో,
జీలుగు బెండులై నటనఁ
జేసిన, వ్రాసినఁ గీర్తి వచ్చునే.

పగటి పూటలకును బద్ధమిత్రుడు వెల్లు
 మాపులకును జందమామ వెలుగు
 తల్లిదండ్రులకును బిల్లపాపాలు వెల్లు
 జానమే వెలుంగు సాధువులకు.

*

*

వరకరీంద్రములకు వంకర తుండంబు
 దొడ్డ కుక్కలకును దోశ వంక
 అడ్డగాడిదలకు నడుగులు వంకర
 శ్రోవ లెల్ల వంక దుష్టనులకు.

*

*

పన్నగములకు వీనులు గన్ను లొకటె
 కుంజరములకు దంతముల్ కొమ్ము లొకటె
 కోటిబాటకీ గాభ్యునుజేతు లొకటె
 ఒక్కటే మండుకమునకు ముగ్గు నోరు.

*

*

జగతి జనున కెందు నద్విద్య యొక కన్ను
 చక్కనైన బోధ యొక్క కన్ను
 విశ్వవిభుని యందు విశ్వాస మొక కన్ను
 గాని తోలుకనులు కనులు గావు.

*

*

లంచగొండి కాత్మీయులు లాతు లొకటె
 బిడ్డలును మేక లొక్కటె పెద్దపులికి
 పగలు రేయొక్కటె పిల్లిపాపలకును
 ఎడ్డెనగపాలునకు మంచి చెడ్డ యొకటె.

గంధకంబు లోతుగల మహానదియును
హిమగంబు కంటె నెత్తు కొండ
కొమ్మటేను కంటె గొప్ప మృగంబును
కానడదు భరితఖండమందు.

* *

ఉత్తమాంగమునకు నొత్తుకురుల్ రక్ష
వ్రేళ్లకొనల కెందు గోళ్ళు రక్ష
సస్త్రధాతువులకుఁ జర్మాంశుకము రక్ష
యొల్లరికిని రక్ష యీశ్వరకృప.

*

కాకి గొడ్డువీగు కాను పొక్కటి గాంచి
చూలు విడిచి యడగు సాలెవురుగు
కాన్పుతోడఁ గదలి ఖండితంబగుఁ, బులి
కాన్పు మ్రొంగి బ్రదుకుఁ గానలొన.

* *

బల్లిపాటునకు దొండ ప్రాకుటకును
దార తిరుగుటకును లేక దేరుటకును
తప్పఫలములు చెప్పు కార్తాతికునకు
నప్పడో యెప్పడో తిట్లు తప్పబోవు.

* *

ఏనుగు దాహమో, యెలుగు వట్టో, లొబ్బె
వాలకమో, గూబ వర్తనంబో?
గాడిదకంతమో, కాకిచూపో, మేక
పోతుగాంభీర్యమో, పీతనడయో,

కొక్కిరధ్యానమో, నక్కజిహ్వో, గంగి
రెద్దు సంఘారమో, యెలుక దొలుపొ,
కప్పదాటో, పిల్లికప్పొ, కోతిగుణంబో,
జిగిలంపు హుషారో, డేగ యొడువో,
తెలుకుట్టో, కోడి కాలుబంటుతనంబో
పందిమఱపొ, త్రాచుపాము పగయొ
తఱచి చూడఁజూడఁ దలతల కొకటైన
లేకపోదు మనుజులొక మందు.

*

*

కూరుడ నంగరాదు రిపు
కోటుల యాయువు మట్టుపెట్టినక
జూరుడ నంగరా దహిత
శూరుల మాసము కొల్లవెట్టినక
జూరుడ నంగరాదు పర
జాయల యీలువు భంగపెట్టినక
శూరుడు నీరుఁ జాతఁడె
యశోనిధి ధీనిధి యెల్లభంగులక.

కామవిభూతి:

రతిమాంగల్యవిభూతియు
సతనుభవవిభూతి, శైలజానుల సేవా
రతిజయవిభూతి, గౌరీ
పతి కామవిభూతి భువనభద్రము లొసగున్.

శ్రీ రామరాజనీతి

ఆశీర్వాదము:

శీషమలస్పృహఁడు, ప
 నిస్సృటసత్యతపఃప్రశాంతతే
 జోవిలనత్స్పృహాపుడు, వి
 శుద్ధమహామహిమానుభావుడు,
 దేవుఁడు ప్రేమభావుఁడు ను
 ధీయుతు, శ్రీయుతు, నున్నతం జరం
 జీవిని జేయు సూర్యుల
 శేఖరు, శ్రీకరు, రామరాయనిక .
 సత్యవ్రతంబుతో సరసమూలముఁ గాంచి
 మహితధర్మంబుతో మాను గట్టి
 శాంతపద్ధతులతో శాఖల వెలయించి
 శుచివర్తనంబుతో సాబగుఁ జూపి
 సుగుణరత్నములతోఁ జిగురుటాకులు నెట్టి
 కరుణారనంబుతోఁ గళికలెత్తి
 సుప్రభోధంబుతో నూనముల్ విరియించి
 పావనప్రేమతోఁ బండ్లు పండి
 ప్రజలపాలి భూలోకకల్పకమ వగుచు
 లలితనిత్యవసంతవిలాసకలన
 దినదినాభ్యుదయమున వర్ధిల్లు మయ్య
 రావు సూర్యగంగాధరరామరాయ!

మంగళమయుఁ డగుజేవుని
 మంగళ ఁ కుఁగొకటాక్షమహితపథాతికా
 మంగళమయుఁ డగుసిక్కున్
 మంగళము లెనఁగు సూర్యమహిపకుమారా!

కా న్నక :

మూరాజుకొమరుండు మన్నింపకుండునే
 పలవుల నీనుచెంగలువదండ
 మానిభుసూతి సమ్మతి నందకుండునే
 కమనీయసవమ్లకొనజంబు
 నూయినతనయుండు మదిమెచ్చకుండునే
 సరువంపుఁగెండమ్మి విరిసరంబు
 మూమహీంద్రసుతుండు వేమింపకుండునే
 సురభిశకల్పప్రసూనమాల
 యనుచుభావించి యామోద మతిశయించి
 రామచంద్రునిసీతి సూత్రము గ్రహించి
 రమ్య కావ్యప్రసూనహారము రచించి
 చిన్నియువరాజునకుఁ గాన్క- చేసినాము.

: శ్రీరామరాజనీతి

శ్రీరామరాజనీతి ను

ధారస మఖిలేప్పిత్యాదాయకమై చె

కూరగ గంగాధరరా

మారాయా! మనుము మనుసహాచప్రతిభా

బంగారము నెత్తావి నె

సంగినక్రియ నీదు లేత జవ్వనము చుఛి

సంగతి నెలకుంగావుత

గంగాధరరామరాయ! కవిజుగేయా!

నెయ్యముఁ దియ్యముం గదుర

నేరువు నోరువు నుల్లసిల్లఁగా

నెయ్యలు మెచ్చ సాధువు ల

హా! యన నెమ్మది నమ్మనంబుతో

వియ్యముసేయ రేకు ల

విచ్చినపువ్వుల కమ్మదావితోఁ

బయ్యెర వీచినట్టు లొక

పాఠము సెప్పెద మాలకింపుమా!

రాముఁడు శుభకాముండై

సౌమిత్రికి రాజనీతిసారము దెలుప

గా మొదలిడి ప్రేమమయసు

ధామధురామలక్ష్మనూక్తిఁ దానిట్లనియెన్.

అనయము సెందకుండు గతి
 సర్థసమాక్షనముం, దదర్థవ
 ర్థనమును, రక్షణక్రియయు
 దత్పరతం బొసరించుచుంట న్యా
 యనియతిఁ జేసి పాత్రముల
 నారసి దానము సేతయున్ జగ
 ద్వినుతములై యశోధనముఁ
 దెచ్చుచతుర్విధరాజవృత్తమున్.
 వినయము నయమూలం బగు
 వినయము శాస్త్రార్థనియతి నెలయుంపబడున్
 వినయము జితేంద్రియత్వమే
 వినయి యగుచు నేలవలయు విభుఁడుధరిత్రిన్.
 శాస్త్రుంబుఁ బ్రజ్ఞయు సమధికధైర్యంబుఁ
 గార్మదక్షతయుఁ బ్రగల్భతయును
 నుచితభావణమును సుతాహశక్తియు
 నవధానతయు మహిమాదారగుణము,
 నావత్సహిష్ణుత యమలప్రభావంబు
 నిత్యశుచిత్వంబు నత్యరక్ష
 చారుణీలము మనోజ్ఞత యాభిజాత్యంబు
 త్యాగంబు మైత్రియు దమము ననఁగఁ
 బరగు నుత్తమగుణములు పార్థివ్రసకు
 నభ్యుదయకారణంబులై యవనిప్రజకు

నిత్యకల్యాణకరములై నెగడుచుండు

సండు నయతత్త్వవిజ్ఞానులైన యునులు.

కూరవిషమ విషయాటవి

బారెడునిందియమదేభపంచకము మహా

ధీరుడు జ్ఞానాంతుశమున

వారించి తెమల్చి తేర్ప వలయుఁగుమారా!

నరపతి కామక్రోధా

ద్యరివడ్వరము జయించి యభ్యుదయపరం

పరలం గాంచుచు ధరణీ

భరణక్షముడై వెలుంగ వలయుఁ గుమారా!

నరున నన్వీక్షకీత్రయా వార్తలందు

దండసితిని గుశలులై తత్త్రియాన

మధు లగువారిచెంతచే పార్థివుండు

చేరి యాలోచనంబులు సేయవలయు.

జ్ఞానము లభించు నన్వీక్షకీనియుక్తిఁ;

ద్రయిని దోచు ధర్మాధర్మతత్త్వభేద;

మర్థము, ననర్థమును వార్త యందుఁ దెలియా;

దండసితి సయానయాధ్వములఁ జూపు.

హింసతెరువునఁ బోక సూన్యతము విడక

సత్యశౌచదయాక్షమాశాలి యగుచు

జగతి నన్మార్గగామియై చనుచు సుంటి

యెల్లర కవశ్యధర్మమై యెసఁగుచుండు.

సారమతిఁ భజింపుము ప్ర
 జం గరుణించి, పురాతనోత్తమా
 చారము నిల్వరింపు మని
 శప్రియభాషణ మాచరింపుమీ
 దూరమునేయుమీ పరుల
 దుఃఖము, దీనుల కాశితాళి కా
 ధారముఁజూపు మర్థములఁ
 దన్పుము పేదల సాధుమూర్తివై
 ఇది సత్పురుషులవృత్తం
 బిది సాధుజనానుమోదహితనువ్రత మి
 య్యది సర్వభావశస్త్రం
 బిది యుపకారము ధర్మ మిది రాజునకున్.
 కాయకంబులు మానసికంబులైన
 బాధలకు సాధమై క్షణభంగుర మగు
 మేనిపై నానల వృథాభిమాని యగుచుఁ
 బాపగతిఁ బోవఁగారాదు పార్థివునకు.
 బాధితం డై నక్ష్మపణుండు ప్రబలకోప
 కలుషితుండయి ప్రభుఁజంపఁ గడఁగుఁగానఁ
 దనసుఖంబున కాసించి మనుజునాథుఁ
 డెపుడుఁ బీడింపఁగారాదు కృపణజనుని.
 పూజ్యులగు సజ్జనుల నెట్లు పూజనేయు
 నంతకంటెను సధికప్రియంబు సూపి

యాత్యక్తల్యాణముచగోరు నట్టి విభుడని
చేరి కుజనులఁగూడఁ బూజింపవలయు.

ప్రియవాదులు దేవత ల

ప్రియవాదులు పశువులగుటఁ బృథ్వీపతి ని

శ్చయముగ విత్తుల శత్రులఁ

బ్రియభాషలఁదనుపవలయుఁ బ్రియసాధకుడై.

అస్తికుండు నిశ్చలామలహృదయుండు

ధర్మరతుండు భక్తితత్పరుండు

నగుచు నిత్యమిశ్వరారాధనము నేయు

నట్టి విభుని శుభము లందుచుండు.

నరపాలుండు నయగుణత

త్పరుడై గురువులను దేవతామూర్తులుగాఁ

బరమనుహృత్తులఁ దనన్

సరివారలుగాఁగ జూడఁ జను నెయ్యెడలన్.

సతిచే గురుతతి, సత్యని

యతిచే సాధుతతి, సత్క్రియల దేవతతిన్

రతిచే నిజసతి, దానని

రతిచే భృత్యతతి నృపతి రంజింపఁదగున్.

పరమమిత్రుల నిత్యసంభాషనమున

సౌత్మబంధుల నిత్యసంప్రార్థనమున

నన్యజనముల నిత్యకటాక్షకృత

జనపతి వశీకృతులఁజేసి కొనఁగవలయు.

పరుల సేతలఁగాంచి పరిభ్రమింపఁగఁబోక
 నిజధర్మపాలన నియతి నలరి
 కృపణజనంబులఁ గృపఁజూచి యెల్లెడ
 నమృతభాషణముల ననువదించి
 ఉసురిచ్చియే నాపు నుపకృతిఁ దనియించి
 శరణాగతునకు నాశ్రయ మొసంగి
 తనయోపనకొలంది దానంబుసేయుచు
 నున్నతి కినుమంత యుబ్బఁబోక
 సహనియై పరోన్నతికి మత్సరముఁ గనక
 పరుల నొవ్వనాడక నితభాషియగుచు
 బంధుపరిజనావనుఁడయి పరమధర్మ
 నిరతుఁడగురాజు మహాసీయచరితుఁ డగును.
 స్వామ్యమాత్యులు దుర్గరాష్ట్రములు బలము
 నర్థము సుహృత్తు ననెడి సప్తాంగములును
 నొకట నితరేతరోపకారకనియుక్తి
 నమరియుండినచో రాజ్య మగును వత్స!
 అట్టిసప్తాంగకంబుల యందు సుప్ర
 శస్త్రమగుసాధనంబు రాష్ట్రంబె కాన
 సావధానంబుగా సదసద్వివేక
 కలన రాష్ట్రంబుఁ బాలింపఁ గడఁగవలయు.
 కులమును శీలంబుఁ జెలువంబు వయసును
 సిద్ధసత్త్వము వృద్ధ సేవనంబు

దాక్షిణ్యమును నాడి తప్పమి, నత్యంబు
 చుఱుకుదనంబు మేల్కొలువకునికి
 దైవబలంబు నుత్తమబుద్ధి దృఢభక్తి
 యక్షుద్రసుపరివారాభియుక్తి
 శక్యసామంతత సమధికశౌచంబు
 ధార్మికత్వంబు నుత్సాహశక్తి
 దంభరాహిత్యమును దీర్ఘదర్శితయును
 వినయమును స్థూలలక్ష్మిత్వ మసంగ నొప్పు
 మేలిగుణముల సాధుభూపాలకుండు
 నిత్యసుశ్రీకుడై కీర్తనీయుఁ డగును.
 సరనాయకుఁ డక్రూరులఁ
 బరోపకారులఁ బ్రశస్త వంశ్యుల శుచితా
 నిరతుల నాత్మహేతులఁ దన
 పరివారమునందుఁ జేర్చ వలయుఁ గడంకన్.
 వాక్పటుత్వము ప్రగల్భతయు నుదగ్రత
 స్మృతియును విజితేంద్రియతయు బలము
 నిపుణత్వమును దండనేతృత్వమును గళా
 జ్ఞతయుఁ బాత్రజ్ఞత సత్యశీల
 మన్యేంగితజ్ఞాన మభియోగసహ్యు
 దుష్టప్రతిక్రియ దూరదృష్టి
 యర్థసంకలనసమర్థత యక్రోధ
 మద్రోహ మవిలోభ మచలవృత్తి

సంధివిగ్రహతత్త్వప్రశస్తి దేశ
 కాలభేదజ్ఞత పరోపకారబుద్ధి
 సారమంత్రప్రచారదక్షత పరోప
 తాపవై ముఖ్యమునుబ్రశాంతతయు మఱియు.
 వినయమృదునూక్తి, నిర్భీతి నృద్ధనడువ
 దేశసంపత్తి, యనసూయ దివ్యశక్తి
 రమ్యశీలత, సుగుణాను రాగ మనఃగఁ
 బరగునియ్యవి యాత్మసంపద్గుణములు.
 కులముగలవారు, శౌర్యంబు గలుగు వారు
 అమలు లగువారు, విశ్రుతులైన వారు
 ఆపులగువారు, సీతిజ్ఞులైనవారు
 ధరణివిభునకు మంత్రిగాఁ దగినవారు.
 పలుకుపొందికవాఁడు ప్రతిభ గల్గిన వాఁడు
 వేయికన్నులజూచు విద్య వాఁడు
 ధైర్యంబు స్థైర్య ముత్సాహంబుగలవాఁడు
 గౌరవకీర్తులఁ గన్న వాఁడు
 సత్యశీలమువాఁడు సాత్త్వికుండగువాఁడు
 నఖిలకళాపూర్ణుఁ డైనవాఁడు
 శుచిమంత్రుండగువాఁడు సుసిరుండగువాఁడు
 ప్రజ్ఞాప్రభావ సంపత్తి వాఁడు
 తిరుగుండగువాఁ డనామయుఁ డైనవాఁడు
 ఓర్పుగలవాఁడు, పగవారి నోర్పువాఁడు

అత్మవిశ్వాసియై దక్షుడై నవాఁడు
 ధరణిపతిమంత్రిగాఁజేయఁ దగిలవాఁడు.
 అర్థపరత, స్మృతియు, నన్యచిత్తజ్ఞత
 నిబ్బరంబు, జ్ఞాన సిశ్చయంబు
 మంత్రగుప్తియనెడి మహాసీమగుణములు
 సంపద లగు మంత్రి న త్తమఃలకు.
 వేదపేక్ష, ధర్మాధర్మవిమూ, డధర్మ
 పథనిరూపితశాంతిక పౌష్టికాది
 బంధురక్రియాఞ్చరణధురంధరుండు
 నగుపురోహితుఁ డుండఁగాఁ దగును బతికి.
 హితు లగుతద్జ్ఞులవలన
 మతిమంతం డైనరాజు మంత్రులశిల్ప
 జ్ఞతయును, సూక్ష్మాలోక
 స్థితియును నిరతముఁ బరీక్ష నేయఁగ వలయున్
 అన్వయంబు, నివాసంబు, నాదశంబు
 ధారయష్టత్వమున, గార్యదక్షిణతయును
 సంతసంబు, బ్రాగల్భ్యంబు జ్ఞానగతియు
 జనవిభుఁ డెఱుంగఁదగు నాత్మజనుల వలన.
 మంత్రివరులఁ గలసి మాట లాడెడి వేళ
 వారినత్యవచన గౌరవంబు
 పాటవంబు, మధురభంగి, యొప్పిదమును
 జనవిభుండు తెలిసి కొనఁగవలయు.

సమధికధైర్యము, క్షేత్ర
 క్షమితయు, నుత్సాహగరిమ, స్థైర్యము, ప్రభా
 వము, ననురాగము నాప
 త్సమయంబులతోఁ బరీక్ష సలుపఁగ వలయున్.
 వ్యవహార విశేషంబుల
 వివరించెడివేళలందు విశ్వాసంబున్
 బ్రవిమలచరితము, మైశ్రీయు
 నవధారణ నేయవలయు నవనిపుఁ డాత్మకా.
 మంత్రిసహచరులం జీతీ మంత్రివరుల
 సత్వము, బలము, శీల, మస్తబ్ధతయును
 శౌర్య, మారోగ్య, మరితిరస్కరణదీక్ష
 యును యథాస్థితఁ దెలియుట యొప్పుఁ బఠికి.
 సరవతి ప్రత్యక్షంబున
 సరయవలయు జనులభద్ర తాభద్రతలన్
 బరగుణవృత్తంబులు ఫల
 పరిణామంబులనె తెలియఁ బడు నెయ్యెడలకా.
 ప్రభుఁడు ధర్మార్థకామశాస్త్రంబులందు
 సస్త్రశాస్త్రంబులందు, శిల్పాది కళలఁ
 గోవిదులు, సత్తములు నైన గురులయొద్దఁ
 బ్రయితనూజులచేఁ జదివింపవలయు.
 కోపశీలురు, లోభులు, క్రూరమతులు
 విమతులు, విమానితులు, దుష్ప్రవృత్తు లల్లు

లాతతాయులు, గుణహీనులై నవారి
 చెంతఁ దనయుల నెన్నఁచుఁ జేర్పరాకు.
 జనశ్రీ నేర్పు మీఱఁ దను
 జన్మల విద్యలసత్కమాభివృ
 ద్ధిని గనుఁగొంచు నిర్మలను
 ధీకలనంబు, విశుద్ధసత్యన
 త్తనమును బ్రోదిసేయుచును
 దత్త్వము, ప్రాయము, శక్తియుం గనుం
 గొని యధికార పద్ధతులఁ
 గూర్చుచు ధీరులఁ జేయఁగాఁ దగున్.
 ప్రజలఁ దెలియ నెఱిఁగి పలుకులపొందిక
 వారిఁ దనుప నెఱిఁగి వారికొఱకుఁ
 జిత్రభేదనములఁ జేకూర్చుట యెఱిఁగి
 మేదిసీశ్వరుండు మెలఁగవలయు.
 అధికపరిచయమున నగు లాఘవము గానఁ
 బరిజనంబుతోడఁ బలుకునపుడు
 సేవకాళి దన్ను సేవించునప్పుడు
 నవనివిభుఁడు నవ్వు లాడ రాదు.
 కాలాకాలము లెఱుఁగక
 వాలాయము నొక్కరీతి వనుధాపతి దీ
 ర్థాలోచనపరుడై నక
 గాలము, శీలంబు, గౌర్యగతియు గతిండున్.

కోపము, వ్రేముము, దర్పము
 పాపకృతియు, ద్రోహవృత్తి, పరుషక్రూరా
 లాపము ధరణీపాలుడు
 చూపవలయునెడల దీర్ఘనూత్రత వలయున్.
 నుప్రధానమైన, నప్రధానం బైనఁ
 గొలఁదిపాటి దైన గొప్పదైన
 భూపరుండు నేయఁ బూనిన కార్యంబు
 ఫలముననె యెఱుంగఁ బడఁగ వలయు.
 పార్థుఁడొంటినైన న్న బలుపురతో నైనఁ
 జేరి మంత్రచర్చఁ జేయరాదు
 పెక్కుమందితోడ వేర్వేరు చర్చింప
 వలయు నొకరి దొకరు తెలియకుండ.
 పలు తెఱంగులయచ్చపచ్చపైరులు గల్గి
 బహుమూల్యరత్నగర్భములు గలిగి
 ప్రవిమలరసమయప్రచురాంబువులు గల్గి
 పరువమై తగినంత విరివి గలిగి
 పసిఁ పెంపఁగలపచ్చికనవుపట్టులు గల్గి
 యాహోగ్యభోగభాగ్యములు గలిగి
 సాధుజనాకీర్ణజనపదంబులు గల్గి
 యేలెడ వలసిన వెల్లఁ గలిగి
 స్థలపథంబులు, జలపథంబులును గలిగి
 భద్రమాతంగసంతాన బలము గలిగి

మహితమై, రమ్యమైనభూమండలంబు

జనపతికి భూరిభూతిసాధనము వత్స!

శిల్పులచే వణిగ్వరుల

చేఁ గృషికావళిచే హితక్రియా

కల్పులచే సమస్తవిధ

కష్టనహిష్ణులచే స్వధర్మసం

కల్పులచే సుధీజనని

కాయముచే బలగోసమృద్ధిచేఁ

బాల్పగునూల్లె వర్ణతమ

ముల్ గమనాగమసప్రజాళిచేఁ.

సరిద్రదిమరువనాశిత

మురుతరపరిభాగభీర మున్నతవరణ

స్ఫురదగ్రతోరణము, వి

స్తర మగుపురమున వసింపఁ దగుభూపతికిఁ.

పితృపితౄతామహాజననం

చితము, స్వధర్మార్జితంబు, చింతితనకలే

ప్రీతవస్తుయుతము, వ్యయన

మృత మగుకోశంబు వెలయు మహితార్థదమై.

పితృపితౄతామహాసమాగతమును, బౌరుష

విఖ్యాతమును, దత్తవేతనమును

దృఢయోజితంబును దీప్తంబు, నాహవ

దక్షంబు, శుభగుణ లక్ష్మితంబు

సంతర్పిరోధశూన్యము, ఘోత్రవంతంబుఁ
 గరితురగానీకపరివృతంబు
 బహుయోధభరితంబు బహుశస్త్రకలితంబు
 వశ్యంబు, విజయసంవర్ధనంబు
 దుర్భరప్రవాసదుఃఖిక్షుచంబును
 దారుణాధ్వగమసభారవహముఁ
 గదనరంగవిపులకవ్వసహంబును
 నైన బలమె నుబల మవనిపతికి.
 యోగవిజ్ఞానసత్త్వండు నురుసహాయుఁ
 డాయతిక్షమాశాలి, ప్రియంబదుండు
 సత్కులీనుఁ, డద్వైధప్రచారుడైన
 గుణమయుని మిత్రుఁగాఁజేసి కొనఁగ వలయు.
 ఎలమి దవుదవులనె చూచి యెదురుకొనుట
 మనసు విచ్చి మాటాడుట మన్ననమెయి
 సభిమతబహుకృతులు సేత యనెడునివియె
 సాధునన్నిత్రాసంగ్రహ సాధనములు.
 అమలధర్మఫలము సర్థఫలంబును
 బ్రేమరసవిశిష్ట కామఫలము
 ననెడి త్రిఫలసిద్ధి యగుచుండు సన్నిత్రా
 మూలమున నె భూమిపాలకునకు.
 బౌరనుఁడును, సన్నద్ధుఁ డు
 దారఁవిత్తాన్వయక్రమాగతుఁడును దు

స్వారవ్యసనవిదూరుడు
 నా రంజలు మిత్రవగుడు నలుదెఱుగులచేక.
 నిత్యప్రియవాదిత్వము
 'నత్యంతాశపటవృత్త మగు చిత్తంబున్
 సత్యవ్రతనిరతియు, సౌ
 భ్యాత్యయసమగతియు మిత్రు నందలి గుణముల్.
 దార్ధ్యమును, భద్రతయు, గార్యదక్షతయును
 గష్టసహనంబు, క్షమయును గౌతుకంబు
 చారుశీల, ముత్సాహంబు స్వామిభక్తి
 గలుగుభృత్యులఁ జేర్పఁగా వలయు బతికి.
 క్రౌర్యకలనమును, బరస్థానగమనంబు
 శుదనముద్ధతియును మత్సరంబు
 సశుచత్వర్విధంబు లై నదోషగములఁ
 జోవరాదు రాజసేవకులకు.
 ఘనులకు ద్వేషింపక యే
 లినవానిరహస్యముల వెలిం బెట్టక, య
 త్యనురక్తుని విడక, విర
 క్తుని గొలువంబోక సేవకుడు మెలఁగఁజగన్.
 భృత్యులెప్పుడు సవిధేయ కృత్యములను
 దలఁపఁగాఁబోక నిత్యకర్తవ్య కార్య
 దక్షులై స్వామిసేవాప్రధాను లగుచు
 సధిపుకడ వృత్తితాభంబు లందవలయు.

పతియాకా రేంగితముల

గతిచేష్టల నేత్రవక్త్రగతులను మృదు భా
షితముల నాతనియంత

ర్గతభావము పరిజనంబు గనిపట్టఁ దగున్.
దేవునిచే నానావిధ

జీవావనమునకుఁ దా సృజింపఁబడుట వ
ర్ణావిభుపోలిక నేలిక
జీవుల కుపజీవ్యుఁ డగుచు జీవింపవలెన్.

న్యాయజ్ఞుల బహుకార్యో
పాయజ్ఞులఁ జేర్చి యగ్రపదరూఢులుగాఁ
జేయుచు నాయమ్ముల నా
దాయము వర్ధిల్లఁజేయఁ దగు భూపతికిన్.
కోట, పొలిమేర, సేద్యంబు, బాట, శూన్య
వేశనము, గజబంధంబు, వివణివృత్తి

ఖనినిధానబలాదాన మనెడు నిట్టి
యష్టవర్గంబు భూనాథుఁ డరయ వలయు.
రాజహితులచేత, రాజలోభముచేత
ఖలులచేత, దొడ్డకార్య చేత

నాతతాయులైన యాయతికాండ్రచే
బ్రజకు భయము గలుగుఁ బంచ గతుల.
కానఁ బ్రజకు భయము గలుగంగనీయక
చనవు నెఱిప నెఱిగి సమయమెఱిగి

కనికరింప నెఱిగి మనసు ద్రిప్పనెఱింగి
 మనుజవిభుఁడు కరము గొనఁగ వలయు.
 నృపతి జితేంద్రియుం డయి శ
 రీరము రాజ్యము రక్ష సేయుచున్
 గపటుల దుష్టులన్ వ్యసన
 కారుల నారసి శిక్ష సేయుచున్
 స్వపరిజనాళి నాశ్రితుల
 బంధులఁ బుత్రకళత్రమిత్రులన్
 గృహ నలరించుచున్ బగఱ
 నెమ్మది నమ్మక యుండఁగాఁదగున్.
 బలవంతునితో వైరము
 కలిగిన యవసరమునందుఁ గల్యాణమహా
 ఫలకాముఁడైన భూపతి
 చెలిమికలిమి నెఱిపి సంధి చేసికొనఁ దగున్.
 అరసి, కపాళోపహారంబులనఁగను,
 బురుషాంతరాదృష్టనరము లనఁగ,
 రిపుతిరస్కరణపరిక్రమంబు లనఁగ,
 స్కంధోపసేయనంగతము లనఁగ,
 బ్రతికారమనఁగ నుపన్యాస మనఁగను,
 సంయోగ మనఁగను సంధి యనఁగ,
 సంతాన మనఁగను సంఘిన్న మనఁగను,
 నాదిషము నుపగ్రహంబు ననఁగ,

నెలయుపదియాలు సంధుల విధుల నెఱిగి
 దేశకాల పాత్రంబుల తెఱఁగు లెఱిగి
 చతురుపాయంబుల నెఱింగి శక్తు లెఱిగి
 నృపతి మెలఁగంగవలయుఁ దన్నెదిరి నెఱిగి.
 బాలునితో, జరాభరునితో సిరదీర్ఘ
 రోగితో బంధువిద్రోహితోడ
 భీరునితో మహాభీరునంగతునితో
 లుబ్ధునితో లుబ్ధులొకుతోడ
 బహుమంత్రగతునితో బహుశత్రుయుతునితో
 నబలుతో దైవోపహతునితోడ
 ముక్తభాగ్యునితో విరక్తుతో నతిసఖా
 నక్తుతో బ్రహ్మదూషకునితోడ
 నత్యవస్థితుతో స్వదేశస్థుతోడఁ
 బ్రబల దుర్భిక్షదుర్భరవ్యసనితోడ
 దైవనిందకుతో నంధి ధరణిపతికి
 నమ్మతముగాదు నమరంబె సంగతంబు.
 ఘనతర విగ్రహంబు లప
 కారకృతంబులు గాన రాజ్యవ
 ర్ధనమును గోరి శోభన ప
 రంవరఁ గోరి పరోపతాపభం
 జనమును గోరి దుష్టరిపు
 సత్త్వ మిడంపఁగఁగోరి భీదుఁడై

జనపతి దేశకాలబల

సంగతి విగ్రహ మూసగదగుక.

జానము బలంబు పదము దేశంబు రాజ్య

మండలము రమణీయమండలంబు

నవహరించుటచేత మదాభిమాన

కలనచే విధిచేత విగ్రహము గలుగు.

దేశద్రోహము బంధువి

నాశం బాప్తాత్మశక్తి నాశ మధర్మా

వేశము నేకార్థాభిని

వేశము దూషణము ప్రబల విగ్రహకరముల్.

వరుస నవరాధజనితంబు వాదజంబు

వాస్తుజంబు స్త్రీజంబు నవత్నజంబు

ననగ నేనుదెలుంగుల నడరుపగల

నణివదగు సాధనసహాయుడై నప్రభుడు.

సందిగ్ధఫల మతిస్వల్పఫలంబును

విఫలంబు పరిణామ వికృతఫలము

వర్తమానాపద్వివర్ధనంబును భవి

ష్యత్కాలదుర్దోష సంగతంబు

ప్రకృతనిష్ఫలమును బరనిమి త్తకమును

స్త్రీనిమి త్తకమును దీర్ఘ తమము

అవిదితశత్రుబలాహోషము సకాల

భాగ్యబహోదత్తవై రియతము

భావిఫలదంబు పరిణామ ఫలరహితము
 ప్రకృతఫలము నాపాతవిపత్కరంబు
 ననంగఁ బదియాఱువిధములఁ దనరునట్టి
 విగ్రహంబుల భూపతి విడువవలయు.
 తత్కాలమునందు భవి
 వ్యత్కాలమునందు శుభములై నఫలములౌ
 నత్కార్యంబులనే నం
 పత్కాముండ్లై నరాజు పచరింపఁదగున్.
 తనబలంబు సహాయసాధననమ్మి
 కలితమై, పరబల మట్లు గానియపు డ
 హీనశక్తిత్రయోపేతుఁ డై నవిభుఁడు
 మెలవుతో శత్రువుల నాక్రమింపవలయు.
 మిత్రాక్రందాసారులు
 శత్రుద్యేషులయి తనకు జయసాధకులై
 మిత్రులయి భక్తు లగుచో
 ధాత్రిపతి విగ్రహంబు తలపెట్టఁదగున్.
 యానము విగ్రహపూర్వక
 యానము సంధానపూర్వయాన ఘుపేక్షా
 యానము ప్రసంగపూర్వక
 యానము సంభావన మన నైదు తెఱంగుల్.
 ఘను లగు రాజు లిరువొకరు
 గయ్యము కల్గినవేళ ద్వైధవ

ర్తనుఁ డయి కాక నేత్రగతిఁ
 దా నవిలక్షితుఁడౌచు నెయ్యముం
 జనవును సాయముం బలుకు
 జాడనె చూపుచు వారు హీనతం
 గనునెడ నం దుదారబల
 గౌరవుపక్షముఁ జేరఁగాఁ దగున్.
 బలవంతులు బాధింపఁగ
 నలయుచు మాటొడ్డలేని యతఁ డుచితగతిన్
 గులగుణయుతుఁ డగునుజియొక
 బలవంతుని నాశ్రయించి పగ నీగఁదగున్.
 దర్శనంబు నేత దగ్గట మెలఁగుట
 మనసు ననుసరించి మనలుచుంట
 చెప్పినట్టిపనులు చేయుచు నుండుట
 యాశ్రితునిగుణంబు లండు బుధులు.
 ప్రభుసముత్సాహశక్తుఁడౌ భర్తవుండు
 విబుధగురుమంత్రశక్తిచే నీగె గాన
 సనుపమంబై నశక్తిత్రయంబునందు
 దీప్త మగుమంత్రశక్తియే దివ్యతమము.
 పతి యనాప్తునితో నపండితునితోడఁ
 గార్యగతుల విచారింపఁ గాదు గాన
 నాప్తుఁ డగువాని విజ్ఞాని సరయవలయు.
 గట్టపడక లభించునే యిష్టఫలము.

ఎఱుంగనివిషయము లెఱుంగుట

యెఱిగినవిషయముల నిశ్చయించుట నంది

గగహస్పార్థము లెఱుంగుట

పరిణామముఁ గనుట మంత్ర ఫక్కికి ఫలముల్.

చతురోపాయము నాప

త్ప్రతికారము దేశకాలపాత్రవిభాగ

జ్ఞతయును సాహాయ్యము నభి

మతసాధన మనఁగ నివియె మంత్రాంగంబుల్.

కరణపాటవంబు ఘనసహాయోత్థాన

సంపదయును సుప్రసన్నతయును

బనులయందు శ్రద్ధఁ గనుటయు ననునివి

సూలభ కార్యసిద్ధి సూచకములు.

కామవికారముచే ను

ద్దామమదముచేత ననవధానతచే ని

ద్రామోహితప్రలాపము

చే 'మంత్రబలంబు చెదరి చేటు ఘటిల్లుకా.

నకలకర్మవేది శస్త్రశాస్త్రజ్ఞాని

స్మృతియుతప్రధాని చతురవాణి

నంతతప్రగల్భశాలియు నగువాడె

రాజునకును దగిన రాయబారి.

శ్రమమ గా నిస్మృష్టార్థి నాఁ గను మితార్థి

నాఁగ శాసనహారి యనంగఁ దనరి

కృత్యముల సేకపాదనికృష్ట లగుచు
 వెలయుచుందురు నృపునిదూతలు త్రిభంగి.
 తన్నుఁ దెలిసికొనక మున్నరినర పాలు
 పురిని నభను జేరఁ బోవరాదు
 కాలమునకు పేచి కార్యార్థి యగునాతఁ
 డనుమతంబుఁ బడసి చనుట యొప్పు.
 రూపవిచేష్టితములచే
 జూపులచే నరినృపాలు సుముఖత్వంబున్
 గోపము మైత్రియుఁ గోశము
 లోపంబు బలంబు మది విశోకింపఁదగున్.
 సభఁ బ్రవేశించి యుభయ పక్షములవారి
 సభినుతించుచుఁ దా సమయజ్ఞుఁ డగుచుఁ
 దపసులును బ్రహ్మచారులు నుపవసించు
 నట్టిచో నుండఁదగు దూత యైనవాఁడు.
 స్వప్రకాశు లనంగ నప్రకాశు లనంగఁ
 జరులు దోచుచుందు రిరుదైత్యులు;
 చారుఁ డేగవలయు సాధువణిక్కార్
 భిక్షుకాదివివిధ వేషకలన.
 రాయబారంబు వమ్మయి పోయినపుడు
 ప్రకృతిదుర్వ్యసనంబుచే బలవిహీనుఁ
 డై నశత్రుభూపాలకు నాశ్రమించి
 బలము వెలయించి విజయంబుఁ బడయవలయు.

పౌరుషము నాఁగ మఱియు దైవంబునాఁగ
 నిరుదైటంగుల వ్యసనంబు లెసఁగుచుండు
 నందు దుర్భిక్షజలమారికామయాగ్ని
 జవ్యసనసంచకము దైవజంబు వత్స!
 పడఁతిపొందు, పానపరత, ద్యూతాపత్తి,
 వేటనంబరంబు విత్తనింద,
 పలుకువాడి, దండపారుష్యమనెడు నీ
 వ్యసనసంచకంబు పౌరుషంబు.
 శాంతికాదులచే బౌరుషంబు చేత
 నణఁపగాఁ దగు దైవజవ్యసనములను;
 నయసముద్ధాపనమున నణఁపవలయుఁ
 బౌరుషవ్యసనంబులఁ బార్శివుండు.
 అరిజనభంజనంబు, వ్యయ
 మాయము, మంత్రము, దండసీతియున్
 నరపతిరక్షణంబు, వ్యన
 సప్రతికారము, కార్యదీక్ష, బం
 ధురతరమంత్రసిద్ధియు, న
 నూనఫలాన్వితరాజ్యరక్షయున్
 వరపరిణామవిజ్ఞతయు
 నాఁజను నియ్యవి మంత్రీకృత్యముల్.
 అఖిలకార్య నిర్వాహకుం డగుప్రధాని
 యాధిక దుర్వ్యవహార క్తుఁ డయ్యెనేని

మంత్రశక్తులతోడ సామ్రాజ్యలక్ష్మీ సే
 క్షీణతం గాంచు నసితేసి శిశువువోలి.
 ధనకనకవస్త్రధాన్యవాహనచయము
 ప్రజలమూలంబుననే యలవడును గాన
 ప్రజలు దారుణవ్యసన విపన్నులై స,
 వారివృత్తులతోడ నర్హము నశించు.
 సామంతవ్యసనంబున
 భూమిజనరక్షణంబు భూరిరణము, మి
 త్రామిత్రపరిగ్రహ మపి
 రామోదాసీనభావరతియు నశించున్
 పరిజనభరణము, దానము
 నరిమిత్రపరిగ్రహంబు నర్థవిభాగం
 బురుదుగ్గనంస్క్రియాలం
 కరణములునశించుఁ గోశగతలోపమునన్
 దండవ్యసనంబున రిపు
 ఖండనమును దూరకార్యకరణంబు మహృ
 న్మండల రిపుమండల భూ
 మండలధనభృతియునాశుమత్కృతియుఁజెడున్
 పతిదుర్వ్యసనానక్తిన్
 బతితుండగునేనిఁ జెడును బటుతర రాష్ట్ర
 చ్యుతికిన్ రాజ్యాంగవిని
 ర్గతికినధోగతిగి మూలకాతణుడగుచున్

ద్వైధకారితయుచు దర్పాతిరేకంబు
ననవధానతయును నలసతయును
స్తంభభావమనఁగ సచివవ్యసనపంచ
కంబువొలుచు విబుధ కథితమగుచు.

ప్రాకారయంత్రపరిభా
సీకవిశీరత్వశస్త్రనిచయాభావా
సీకక్షీణత్వము నన
హ్మకాంతకుమార! దుర్లభవ్యసనంబుల్.
దూరదేశసంస్థితమును దూషితమును
నప్రజితముఁ బ్రక్షిప్త మనాగ్నితమును
దుర్వ్యయిక్యత మనఁగను దొడరువ్యసన
షట్కమును గోశజంబు నాఁ జనుఁ గుమార!
అవమాన ముపరోధము విమానమునువ్యాధి
శూన్యమూలత స్వామి శూన్యతయును?
బ్రక్షేప మన్యతంబు నిక్షిప్తతయు, శ్రాంతి
యాశాసమానక్తి యగ్రతరత
భరణశూన్యతయును బ్రక్షీణతయు దూర
గమనంబును గళత్రగర్భతయును
నంతర్విరోధంబు నభినవాగమనంబు
బ్రహ్మతయు నిర్వేదభారయుక్తి
కున్యపపారి త్వమును భిన్న కూటతయును
పూర్ణహానినత ప్రతిఘాతయునియు ననఁగ

నిరవయియవల్లుచ్యుంబు లెఱు గవలయు
 సైన్యజము లుచు ధారుణీశ్వరుఁడు వత్స!
 దండ మసిద్ధసాధ్య మని
 దండకరోరతఁజూపెనేని దా
 సంహదొఱంగి భూపతి భ
 యంబున శత్రున్మహిమ కేరు శ
 త్రుండిటు లున్నతిఁ గనినఁ
 దోన వినాశము గల్గుఁగావునకా
 దండము యుక్తి సంగత ప
 థంబున భూపతి దీర్ఘగాదగున్.
 మాననివాక్పాఠ్యము
 చే నొచ్చినప్రపలవలనఁ జేటుఘటిల్లుకా
 బానవశంబునఁ గార్య
 జ్ఞానవినాశముగలుగు జననాథునకున్.
 అనియతమ్మగయారతిచే
 ననర్థమగు నరిస్తపాల హతి; ద్యూతరతికా
 ధనధర్మనాశనము జీ
 వననాశము నగుటెకాక వైరముగలుగుకా.
 స్త్రీలొలత్యము చేత స్త
 పాలమణికి నర్థధర్మభంగంబును మో
 టాలోకభావహూన్యత
 కాలాతిక్రమణివోవగతియు ఘటిల్లున్.

ధారుణినాథుఁడు స్కంధా
 వారనివేశజ్ఞుఁడగుచు వరసమయనిమి
 త్రారంభజ్ఞుఁ డగుచో
 వైరుల నిర్జించి విజయ వర్షిష్టుఁడగున్.
 స్కంధాచారము సుధ్యభూమిని సకా
 శక్షోణిభృదేహనం
 బంధంబేర్పడఁ జేసి దానికిఁ జతు
 ర్భాగంబులక నేనలన్
 సంధానింపఁగ నొప్పు; దానికి నమం
 త్రశ్రేణి నేనాన్యువ
 స్కంధంబై యొకసేన రేలఁ దిరుగు
 గానొప్పు భద్రాప్తికిన్.
 దూరప్రదేశచరులగు
 చారుల మూలమున నృపుఁడు సర్వమెఱిగి ని
 ర్ధారణమునఁ జేయందగు
 నేకపు మెఱయన్ బ్రవేశనిర్గమనంబుల్.
 దానసామభేదదండజాలంబు లు
 పేక్ష మాయ యనెడు నీయుపాయ
 సప్తకంబు నెఱవఁ జను రాజున కసాధ్య
 సాధనార్థమందు సమేచితముగ.
 నాఁడునాఁటికిఁ గనుచు నీ వాఁడననుట,
 మేలుదలసింది పలుకుట మె తనై న

పలుకుబడిఁ దేర్చు టొండొరుఁ గలిపికొనుట
 యనెడునివి సామభేదంబు లండుబుధులు.
 తనసర్వస్వము నొనఁగుట
 యును, దెచ్చికొనంగనూరకుండుట, ఋణము
 క్తినిగను, టొరుఁజూపుట, నూ
 తనవస్తువు ల్చచ్చుటయును దానవిధంబుల్.
 ఒండొరులచెలిమిఁ జెఱుచుట
 యొండొరువులలోన భేద మొదవించుటయున్
 దండితనంబున నొరులం
 బెండువడంజేయుటయును భేదవిధంబుల్.
 వధ మొనర్చుటనఁగ వ్యధనుగూర్చుటనంగ
 ధనము బలిమిఁజేసి కొనుట యనఁగఁ
 దనరుమూఁడుగతుల దండక్రమంబుల
 నెఱుఁగవలయుఁ బార్థివేశ్వరుండు.
 ఉపనిషద్యోగమునఁ జేసి యుద్ధతాస్త్ర
 శస్త్రములఁజేసి పైకొని శాస్త్రపులను
 జంపదగు; సాధువులనెందుఁ జంపరాదు
 వారి సామోక్తులనె తేర్ప వలయుఁ బతికి.
 లలితకటాక్షుంబులచే
 నలరించి మనోధనంబు హరియించుచు ని
 ర్మలవచనంబుల సమృతం
 బొలికించుచు సామమును టొప్పను బతికిన్.

శృతవైరి క్రుద్ధుండు హృతధనదారుండు
 భూపాలవైరి యాశాపరుండు
 అతికరుండు విమాని స్తుతిపరాయణుండును
 నవగతధర్మకామార్థయుతుండు
 అభిమానకలితం డనర్థాభిశంతుండు
 పూజనార్హప్రతి పూజితుండు
 ఘనపరిభావి నిష్కారణత్యక్తుండు
 శత్రుస్థితుండు నిత్యశంకితుండు
 ననగదగువారి భేదింప జనుటయొప్పు;
 మానము, బ్రధానదానం, బహుసభీప్ర
 దర్శనము సామదృష్టి సంధాన మనగ
 నలుదెఱంగుల భేదంబు వెలయుచుండు.
 కలితశక్తిత్రయుండు దేశకాలవిదుండు
 నగునృపతిదండమున నొంప నగును రిపుల,
 హితనహాయుండుగాని భూపతి నశించు
 జెడలుగొట్టివృక్షంబు చెడిన యిల్లు.
 అన్నంబుగొనుట, పాన్సన
 బన్నుండుట, వాహనములపై నెక్కుటయుకొ
 మున్నగ బరిశీలింపక
 యెన్నుండును దగను భారుణీంద్రున కెందుకొ.
 దీనజనుల సనాథల మానవతుల
 స్త్రీపణులను వృద్ధులను దగు వృత్తులిచ్చి

వారిసేమంబు గనుచు సనారతంబు
 రక్షణము నేయవలయు ధరావరుండు.
 అని వెనుదిరుగమి, యుత్తమ
 జనముల దానాదివిధుల సంతృప్తులుగా
 నొనరించుట, భూజనరం
 జనమును జనపతికి ముక్తి సౌపానంబుల్.
 ప్రభుఁడు మూలబలము భూతబలము శ్రోణి
 బలము, మిత్రబలము, శత్రుబలము వస్య
 బలము, ననునాఱుబలముల వరుసఁ దీర్చి
 దైవమును గొల్చి పోరికొరల వలయు.
 భేదింపరానిబలముల
 భేదింపం గనుట శత్రువృద్ధిపాలో
 త్సాదనరతహితబల సం
 పాదన మనునివియరధికబలకృత్యంబుల్.
 వనతలద్దుర్గవేశశ మ
 వంధ్యపురోగమనంబు భీషద
 ర్శనమును భిన్నసైన్యగణ
 సంగ్రహణంబు నభిన్నసైన్యభే
 దనమును గోశరక్షణము
 దర్పితశాత్రవసైన్యవక్త్ర భం
 జనము ననంగనొప్పు నిని
 శమ్మదసామజయూధకృత్యముల్.

అపసరంబుచేత సనుగమనంబుచే

శీఘ్రకార్యవిజయసిద్ధి గనుట

దీనజనుల నంటి తిరుగుట మొన సొచ్చి

కలఁచుటయునుదురగబలము పనులు.

నిరతాస్త్రధారణం బే

మఱియుండక పోవఁదగిన మార్గంబుల ని

బ్బరముగఁ బరిశీలించుచు

నరుగఁదగుఁ బదప్రచారులగు వీరభటుల్

చతురంగబలంబుల నే

గతి నెత్తటి నెందు నడుపఁగూఁ దగునో త

ద్గతు లెల్ల నెఱిఁగి యాహవ

చతురుండై మెలఁగవలయు జనపతి వత్సా!

పూహంబుల కెల్లఁ బ్రతి

పూహంబులఁబన్ను టెఱిఁగి యురుతరధైర్యో

త్సహంబుల నాహవ స

న్నాహంబులన్యపుడు మార్కొనందగు రిపునిఁ.

అస్త్రవిధుల నెఱిఁగి శస్త్రరీతు లెఱింగి

పరప నెఱిఁగి మరలుపఁగ నెఱింగి

పరునిసేత లెఱిఁగి ప్రతికరించు టెఱింగి

జోర నెఱుఁగవలయు వీరవరుడు.

తేటి చూడఁగరాని, తేజుచే దినరాజు

దండనయంబుచే ధర్మరాజు

చూపులఁ దనియించు నూఁచే రేరాజు
 ప్రచురధనంబుచే రాజరాజు
 కదిసి మార్పుర నొంచు కడిమిచే మృగరాజు
 నచలభావంబుచే సద్రాజు
 నెఱిమించువలుకుల నేర్పుచే ఫణిరాజు
 దివ్యభోగంబుచే దివిజరాజు
 నై ప్రజాభరణంబుచే నవనిఁ బోలి
 శక్తిసంపత్తిచే నాదిశక్తిఁ బోలి
 విశ్వజనరక్షచే మహావిష్ణుఁ బోలి
 వసుధఁ దోచు ప్రత్యక్షుడై వందె రాజు.
 జనులకు ననుకూలము లగు
 పనుల నొనర్చుచును గానిపనుల నుడుగుచున్
 జనపతి శ్రీ భూమండల
 జనానురాగములఁ బడయఁజను భద్రతకుకొ.
 దానముచేఁ బ్రలోభులను
 దండనయంబున దుష్టులన్, స్వసం
 తానము సామమార్గమున,
 దండభయంబులచే విరక్త భూ
 జనుల యోధులన్ గహన
 చారులఁ జోరుల దుర్విచారులన్
 మానవనాథ శేఖరుఁడు
 మానుగవశ్యులఁ జేసివోడగుటఁ

శమము, దమ, మహింస, శాంతివిజ్ఞానము
దయయు, శ్రుతము నాఁగఁ దసరుచుండు
పూవులెసిమిదింట దేవదేవుని భూమి

నాయకుండు పూజసేయవలయు.

ధ్యానముచేత సంస్తుతివి
ధానముచేతఁ బవిత్రచిత్తనం
ధానముచేత శ్రీచరణ
తామరసామృతమాధురీఘరీ
స్నానముచేతఁ బ్రేమసుయ
సంస్మరణోదిత సమ్మదాశ్రు సం
తానముచేత మంగళని

ధానుని దేవునిఁ గొల్వఁగాఁదగున్.

ఈదృశరాజనీతిని ది

నేశ్వరవంశవిభూషణుండు సం

పాదితకీర్తిశాలి జన

పాలశిరోమణి రామచంద్రుఁ డ

త్యాదర మొప్ప లక్ష్మణున

కానతి యీయ నుమిత్రనూతియున్.

మోదము నొంది యభ్యుదయ

మున్ గనియెన్ సుగుణాభిరాముఁడై.

రాముని గుణసంతానా

రాముని నయ మధురవచనరచనలెఱిగి శ్రీ

రామి డ్వై శుభఃగదభి

రామిఁడవై మెలగుమయ్య! రాజకుమారా!

*

*

అంకితమిచ్చె నీతికృతి

యయ్యకుఁ జిన్న పు డ్ధవద్ధతుల్

సంకలనంబు నేసి యొక

సత్కవి; యయ్యకుఁబోలె నీకు నీ

వేంకటపార్వతీశ్వరక

విద్యయ మిప్పు డొసంగె శారదా

కంకణకింకిణీమధుర

గాసనుధారససూక్తి మత్కృతిన్,

పుష్పనాటకము

క్షణములోనే సుఖముఁ గృష్ణముఁ గూర్చి
క్షణములోనే భవము నాశముఁగూర్చి .
క్షణములో నెన్నియో నాటకములఁ గూర్చు
కపటనటరాజునకు నమస్కారశతము.

*

*

ప్రదేశము—పుష్పద్యానము

ప్రదేశము—పుష్పగుండరులు—వర్ష బిందువు.

యూధికః— రమ్మ రమ్మ! ప్రాణేశ్వరా! రమ్మ!
సా హృదయ మధ్యమునఁ బ్రవేశింపుము! నా
హృదయమును బరిపూర్ణముగఁ జేయుము! ఎంత
కాలమునుండి నేను నీయందలి యాశచే నుత్కంఠ
నై యెదురు చూచుచుంటినో నీ వెఱుగవా?
నేను మొగ్గనై యున్నప్పు డీమహాగ్నిచక్రము—
ఈభవనసంతాపక మహాపాపము—పూర్వాతా
శమునం దెచ్చటనో యొకచోటఁ బడియుండెను.
అప్పటి కది యింతటి విశ్వవిధ్వంసమూర్తియై
యుండలేదు. అప్పటి దాని తేజమంతటి జ్వాలా
భీలమై యుండలేదు. అయ్యో! అది యెంతకా
లము! చూడుము! శ్రమముగా నామహాపాపతాప
మూర్తి గగనమండలచుభ్యస్థలమునఁ బ్రవేశించి
బ్రహ్మాండమంతయును బ్రజ్వలితముగఁ జేయుచుఁ

బచ్చిమాకాశమున కొరగియొరగి తుద కాయ
సంతసాగరమున విలీనమైపోయెను! పోనిమ్ము!
దూరమై పోనిమ్ము!—కాని ప్రాణనాథా! ఇన్నా
శృవతికు నీ వెచ్చట నుంటివి? అయ్యో! నేలపైఁ
గాలుంచెదవు సుమా! నీవు నాహృదయమున
నిలిచినచో నాజ్వాలాక్షయతపనమూర్తి యిశ
నన్ను డికింపఁ జాలఁడు! వఱియు నిన్నుఁ గూడ
బాగుగ నలంకరించును. ఆ రాద్రక్షిణప్రపంచ
మున మనోజ్ఞరత్నభూషణాలంకృతమూర్తిబోలి
యున్న నీతోఁగలసి నేనను మనోజ్ఞమూర్తి
నయ్యెదను. రమ్మరమ్మ! నా యల్లమును జల్లగఁ
జేయుము. నాహృదయ మధ్యమునందే ప్రవేశిం
పుము. క్రిందఁ గాలుంపవలదు!

నందివర్ధని:— (జనాంతికముగాఁ గృష్ణకళికంగాంచి)
సోదరీ! ఈబిడ్డ యవస్థం జూడుము!

కృష్ణ:—ఏబిడ్డ?

నంది:—ఈమన యూధిక. ఇంతవఱకు నీమె మొగ
ముబిగించుకొని, తలవంచుకొని యంగడిలోని
మూటవలె బడియుండెను. ఇంతలో నాకాశము
నుండి వర్ష బిందువు యువరాజువలె గాలిగుఱ్ఱము
పై నెక్కి వచ్చి యామె తలవాకిటఁ బ్రవేశిం
చెను. తోడనే యాకస్యక హాసవికసితవదనము

తో నాతని నాక్రమించినది. ఏమి దాని పశుచుఁ
దనము! పశుచువాండ్ర పద్ధతియే స్వతంత్ర
మైనది!

కృష్ణః—సిగ్గు సిగ్గు!

నందిః—కాని, సోదరీ! మనము మాత్రము వికసిం
చుట యెఱుఁగమా? సంసారమును జేసికొనవలసి
వచ్చినప్పుడు దినదినమును, మధ్యాహ్నమునను,
దీప్రాతపమునను, శిశిరముననుగూడ వికసింప
వలసియే యుండును! వికసింపకున్నచో సంసా
రము సాగుట యెట్లు? మనకుమాత్రము వయసు
లేదా? వాంఛ లేదా? కాని, యంతటి యహం
కారగర్వము మన మెఱుఁగుదుమా?

కృష్ణః—ఆమాట నిజమే!

యూధిః—ప్రాణపియా! ఇతకాలమెచ్చట నుంటివి?
నీవు లేకుండ నేనొక సిమిషమైన నిలువఁ జాల
నని యెఱుఁగవా?

వర్ష బిందువుః—ప్రాణేశ్వరీ! విచారింపకుము! చాల
కాలమునుండి రావలయుననియే ప్రయత్నింతు
చుంటిని. సమయము దొరక లేదు. ఆకాశము
నుండి భూమి మీఁదికి వచ్చుట సామాన్యమా?
నడమ నెక్కి యంతరాయములుండునో నీవు
మాత్ర మెఱుఁగవా? ఒంటిగా వచ్చుట కవ

కాశము లేదు. గుంపులతోఁ గలసి రావలయును. అన్ని సమయముల యందు నందఱి స్థితిగతులు నొక్కరీతిగా నుండవు గదా! కొందఱు తాసి గొప్పవారమనకొని యాకాశమునందలి యున్న తాంతరము నందదృశ్యులై యుండుటకై బాష్ప రూపమునఁ గోరుకొనుచుందురు. వాయునిమ్న స్థర మిప్పుడు తాపముగా నున్నది గావున నచ్చటికిఁ బోయినచో శుష్కించి పోవుదుమని కొందఱు హిమాశ్మతిని వాంఛించు చుందురు. అవనికి దిగుట యధఃపతన మగునుగావున మన మట్లెల పోవలయునని కొందఱు అనుచుందురు. క్రిందికిఁ జోవుటవలన లాభములేదనియు, నాక సమునఁ గాలాంబుదములమై చిరకాల ముండ మనియుఁ గొందఱు అనుచుందురు. నదీన్దిర్విరిణు లమై లవణశుద్ధమునఁ బడిపోవుటకంటెఁ బ్రచండతాపమున విహరించుచు నందఱ మొక్కటియై యింద్ర ధనుర్మూర్తిం దాల్చినచో భూచ రులును, ఖేచరులును మనలను గాంచి మోహి తులై పోవుచుందురని కొందఱు అనుచుందురు. మన మిచ్చటనే యుండి కాళిమామయ కరాళ కాదం బీసీమూర్తిం దాల్చి, విద్యున్నాలికలఁ గంతవళి ములుగఁ జేసికొని మన సౌందర్యమును బ్రకా

శిలవఁ జేసికొంద మసికొంద అనుచుందురు. జల
వంశజుల మగు మనము భూలోక సముద్ధరణ
మునకై యూరక శత్రురపడిపోవుటయేల? ఆహ్వా
నము రానిండని కొంద అనుచుందురు. కొందఱు
విద్యుల్లిలలం గాంచుచు, నీ మేఘము నొడిలోఁ
గొంత సేపును, ఆమేఘము నొడిలోఁ గొంత
సేపును, ఆకాశప్రాంతమునం దొకప్పుడును,
ఆకాశమధ్య భాగమునం దొకప్పుడును గ్రీడిం
చుచు—

యూధిః— ఆ విద్యుల్లతయందే నీకంతటి ప్రేమ
యున్నచో నిచ్చటి కేలవచ్చితివి? అచ్చటనే
యుండఁగూడదా? ఆమె యెదుట నే నెంతటి
దానను?

వర్షః— సరి సరి! అంతకోపమేల? నే నట్టి వాఁడ
ననుకొంటివా? చిన్న వాండ్రగునట్టి యల్పు
లెవ్వరు నిచ్చటికి రానే లేదు. మే మెంతగొప్ప
వార మనుకొన్నావు! అటనుండఁ జాలక దిగి
వచ్చితిమీ. చాలదినములనుండి నిన్ను జూడవల
యునని యున్నది.

పద్మినిః—(పుష్కరిణి యందుండి) ఓహోహో! నీవు
గొప్పవాడవా? ఎంతవాడవు? నీవంటి వారినిఁ
బది లక్షల మందిని, ఒక్క నావత్రమునందు
నిలిపి యుంచఁగలను. రారాదా?

పిమ్మ :—వలెస్సె! అడలు సంగి? మఱిచివోయితివా
యేమి? ఈ పుష్కరిణిని బూచించువా రెవ్వరు?
ఓపంకజా! వర్ష మే లేకున్నచో సగంబునఁ బంక
మెక్కడ నుండును? జల మెక్కడ నుండును?
ఇంక నీ వీడుట యెక్కడ? నవ్వుట యెక్కడ?
ఓ జలజా! నీవు మా యింటి యాడుబిడ్డవు కావు
ననే నిన్ను మేమొడిసి జేర్చుకొని పాలించుచు
న్నామి—కాకున్నచో నీకీ రూపమెక్కడిది
ఈ నివాసనుఖ మెక్కడిది? ఇంతటి గర్వ మెక్క
డిది? పాపాత్మురాలా! నీ పితృకుల విరోధియగు
నయ్యాగ్నేయ స్వరూపుని బ్రేమించుచున్నావు!
నీకు బుద్ధిలేదా?

యూధి:—ప్రాణేశ్వరా! సిగ్గు సిగ్గు! ఆ యవ్వతో
నన్ని మాట లేల? ఆమె ప్రాద్దుటినుండియు
మొగమెత్తి యగ్ని మయుండగు నాయకుని వంశ
నే తదేకదృష్టిం గంచుచు సిగ్గులేకుండ నాతఁడే
వంశకుఁ డొగిన నావంశకు నోరు తెఱచుకొని
నిరీక్షించు చున్నది. ఎంత పరాకు! ఈనడుమ
నెన్నియో కణదురీగలు, తుమ్మెదలు, తేనె
టీగలు—ఎన్నెన్ని వచ్చిపోవుచున్నను దీనికి
సిగ్గులే కున్నది!

శృష్ణః—అదియేమీ యూధికా! అట్లనుచున్నావు!

తుమ్మెదలగొడఁ యిటింట నున్నదియేకాదట!

యూధిః—సోదరి! మాయింటి మాట చెప్పుము!

నేనిప్పుడే కన్ను దెఱచితిని. నే నీతుమ్మెదల

బాధయెఱుంగ సమ్మా!

వర్షః—యూధీ! లజ్జావిహీనులగు వారిశో నీ కీ

సంభాషణ ఊల! ఆ కళంకినులు నీవిమలధవళ

శోభి సౌరభములం గాంచి నహింపఁగలరా?

పద్మిః—ఓరి త్సుద్రుడా! నీకు దగినట్లు మాటాడు

చున్నావు! అదిగో-మహాబలుఁడు వచ్చుచున్నాఁ

డతే!

యూధిః—అయ్యో! అదియేమి?

వర్షః—ఔను. ఇంక నేనుండుట కవకాశము లేదు.

యూధిః—ఉండవా?

వర్షః—ఉండఁజాలను. ఆ మహాబలుఁడు నన్నుండ

నీయఁడు! నేనాతని నెదిరింపఁజాలను.

యూధిః—అయ్యో! జీవితేశా! ఇంచుకనేపాఁగఁ

జాలవా?

(వాయువు ప్రవేశించును.)

వాయుః—(వర్ష బిందువులం గాంచి) దిగూ!

వర్షః—నీమి మహాత్యా!

వాయు:— నేనీయగులకమలనుకీలనువాసితప్రస్థుల్ల
యూధికాకళింగైకొని వినోదించెదను. నీవల్పు
డవు; అధిపతితుండవు; నీచగామివి; నీచ పంశ
జుండవు; నీవా యీసుఖానీనమునం దుండుట?
దిగు!

వర్ష:—నేనాకాశమునుండి వచ్చితిని!

వాయు:— నీ వల్పుపాపార్థి వజీవిని! నీచగామివి!
పోయి యే నెరియలోనో, యే భరియలోనో
దాగికొనుము. దిగు!

వర్ష:—యూధికా! ప్రేయసీ! ఇంక నేను పోవుదునా?

యూధి:—ప్రాణేశ్వరా! ఉండవా?

వర్ష:—ఉండ నిచ్చుట లేదు.

యూధి:—ఉండవా? ఉండవా? ఉండవా?

వాయు:—యూధీ! నీ కంత తలత్రిప్పెందులకు?

యూధి:—మహాబలా! దయయుంచి నీవు పొమ్ము.

వాయు:—సుందరీ! నేను నీకొఱకే వచ్చితిని.

(యూధిక వణకుచు బారిపోవఁ బ్రయత్నించును)

వర్ష:—ఈ గందరగోళములో నే నీక నిలువఁ
జాలను.

యూధి:—రాధా! అట్లయినచో నాకున్న యీ
యించుక సంపత్తిని నీకే సమర్పించెదను. తీసి
కొని పొమ్ము!

వర్ష :—సీయొక్క నేమున్నది?

యూధి :—ఇంక మధు వున్నది. కొంచెము పరి
మళ మున్నది.

వాయు :—పరిమళమును నేను కైకొందును- అందు
కొఱకే నేను వచ్చితిని!

(అని వాయువు బలవంత పెట్టును.)

యూధి :—(వర్ష బిందువుల గాంచి) ప్రాణేశ్వరా! నీవు
పొమ్ము- ఈ దస్యునిఁ జూచుట లేదా?

వర్ష :—హృదయేశ్వరీ! నిన్ను విడిచి వేస్తే పోగ
లను! కాని యీతని బలప్రయోగమున నిలువఁ
జాలకున్నాను పోవుచున్నాను-పోయెదను.-

(వర్ష బిందువు భూమిపైఁ బడును.)

నంది, శృంగ :—అయ్యవని యైనది! ఆకాశమునుండి
యూడి పడినాఁడుగా! ఆ! ఇప్పుడేమైనది! అధో
లోక గతియైనది! కథావశేష మయినది!

యూధి :—(వాయువుతో) వదలుము- వదలుము.

వాయు :—వదలుట యేల! తెమ్ము-పరిమళమును
నాకిమ్ము!

యూధి :—అయ్యో! ప్రాణేశ్వరా! నీవెక్కడ నున్నా
వు! అమలుఁ డవును, కోమలుఁ డవును, వృక్ష
స్వరూపుఁడవును, సుందరుఁడవును, సూర్యప్రతి
ఘాతుఁడవు నగు నో రసమయ! జలకణ మూర్తి!

నీ నెక్కడకుఁ బోయితివి? ఏ జంతువురా! ఈహృ
దయమును నేను హృదయముగఁ జేసి మరల
నేల శూన్యముగఁ జేసివై చితివి? ఒకసారి దర్శన
మిచ్చి యానందముం గూర్చి మరల నెక్కడ
దాగితివి? ఎందు గొగితివి? ప్రాణాధికా! నేను
నీతోఁగూడ నేలఁగ జాలనై తిసి? నీతోనేల మర
ణింప నై తిసి? - నాధంబును, పన్నిద్ధంబును నగు
నీపుష్పదేహముం దాల్చి యీశూన్య ప్రదేశ
మున నేనేల జీవించి యుంటిని?

వాయు:—ఈ యేడుపులు గట్టిపెట్టుము! పరిమళ
మిమ్ము.

యూధి:—వదలుము! వదలుకున్నచో నేను నా
ప్రాణేశ్వరుని మార్గమునే పట్టిపోయెదను.

వాయు:—పోయిన బొమ్మ - పరిమళ మిమ్ము
హుం.

యూధి:—హా! చచ్చితిని! చచ్చితిని!

వాయు:—హుం!

(యూధికి వృంతచ్యుతయై కిందఁబడును.)

వాయు:—హుం-అహా! అహా!

(తెరపడును.)

ఉపసంహారము:

[ప్రథమశ్లోత:—ఈనాటకము యుద్ధేన మేను?

ద్వితీయుడు:—ఇది యాభిసంకల్పమునకు వచ్చితిమి.

..దువ్వు నాయకుడు! ఓహో! ఏమిచాటకము!

తృతీయ:—అయినఁ గావచ్చును. ఇందొక నీతి

యుండుటచే నీతికథయని చెప్పవచ్చును!

చతుర్థ:—అట్లు కాదు-ఇది యొక విధమగు విషా

దాంత నాటకము.

పంచమ:—కాదు-ఇది యొక ప్రహసనము.

షష్ఠ:—ప్రహసనమును గాదు-అన్యవిధేయ రూప

ణము. ఎవ్వరినో మనసునందుంచుకొని యాక్షే

పించి నట్లున్నది.

సప్తమ:—అదికాదు-దీనికి గూఢార్థమున్నది. ఇది

పరమార్థవిషయిక కావ్యమని నాకుఁ దోచు

చున్నది. “కాంక్ష”యని గాని, “తృష్ణ”యని

గాని దీనికిఁ బేరుంచినచో బాగుగనుండును.

[గంధకారుఁ డంతవఱ కాలించిపలేడు.

అష్టమ:—ఇది యొక రూపక మనుట సత్యము.

దీనికి నేనర్థము చెప్పుదునా?

[ప్రథ:—దీని యభిప్రాయము గ్రంథకర్త యేల

జెప్పురాడు?

(గంధకర్త:—ఇది మీగు చెప్పినదానిలో నేదియును
 నదు. ఈ సంఘటన పై నున్న యాంగ్లేయభాషా
 విమర్శనమును చదివెదలవలెను.

“A true and faithful account of a
 lamentable Tragedy which occurred in
 a flowerpot on the evening of the 19th
 July, 1885, Sunday, and of which the
 writer was an eye-witness.”

ప్రణయ పత్రికలు

(వీనికి జీవనూత్రములు పదునెనిమిది)

౧. ప్రణయపత్రిక లన్న నొకరు వ్రాసిన పని గాని, ఒకరి కొకరు వ్రాసికొన్న పని గాని భావించుకోరాదు.

2. ప్రణయపత్రిక యన్న ప్రేయసీ ప్రేమభావ పత్రిక యనియు, ప్రేమికప్రేమభావ పత్రిక యనియు గ్రహించిన జాలును.

3. పత్రికలన్న వారపత్రికలును, పక్షపత్రికలును గావు. ప్రేమభావపత్రికలును వహించినవత్తు లని మనవి.

౪. పూర్వము మన ప్రబంధములలో నాయికా నాయకుల నడుమఁ బ్రణయపత్రికలు మోసిన పక్షుల వంటి వీ పక్షులు కావని తెలిసికో వలెను.

5. ప్రేయసి పేరు సారి; ఆమెభావనలు పేరు శారి; సారి కిష్టముగా శారి. మాటాడుచుండును. శారి మాటలలో సారి నడుచుచుండును.

౬. ప్రేమకుని పేరు హారి; ఆతని భావనలు పేరు కీరి; హారికిఁ దోచినదే కీరి పలుకుచుండును.

౭. పూర్వ మెప్పుడో కలిసికొని యున్నారు గాని, మనకథలో సారి, హారి కలిసి కోరు. శారి, కిరిమా

త్రము కలిసికొని వారిలాగు తలపోసికొనుచుందురు.

౮. సారి హరి పక్షమున, శారి కీరి మాటాడు
కొనుచు వచ్చినవే ప్రణయపత్రిక లై నవి.

౯. సారి రాజకుమారియుఁ గాదు; హరి రాజ
కుమారుఁడును గాఁడు.

౧౦. దేవరాజు వారి నొకప్పుడు చేరఁదీసి పెం
చను లేదు; ఇప్పుడు విడఁ దీయను లేదు.

౧౧. పూర్వజన్మము నందు వారు ప్రేమికులై
యిప్పుడు దంపతులు కాఁదలఁచు కొన్నారో-అప్పుడు
దంపతులై యిప్పుడు ప్రేమికులై యుండఁదలఁచుకొ
న్నారో యింకను నిశ్చయింపఁ బడలేదు.

౧౨. కీరికి-గాలు, మీఁగడ, పండ్లు, పంచదార
యిష్టము.

౧౩. శారికి పకోడీలు, పులి(యా)హరిము,
మసాశాకూరలు ఇష్టము.

౧౪. కీరి తియ్యని మాటలలోఁ గార మున్నది-
శారి కారపుఁ బలుకులలోఁ గమ్మఁ దన మున్నది.

౧౫. అందువల్ల, తీపిలో మొగము మొత్తుటగాని,
కారములో వికార మెత్తుటగాని లేదనుకొ
వల్లఁగాదు.

౧౬. కీరికి కారమన్నచో, గల్లవెంట నీళ్ళువ
చ్చును. శారికి పాలన్నచో పిడలు నీరగుచుండును.

అవి ఆనందనూచకములనియు-ఇవి సాత్త్విక భావ
చిహ్నములనియు గ్రహించుచుండవలెను.

౧౭. కీరికి శానికి దేశకాలపాత్ర వివక్షతలేదు.
ఇష్టపడి నప్పుడని యెరుక గలవు; ఇష్టమైన పదార్థ
ములు గ్రహింపఁ గలవు; కామరూపములెత్తఁ గలవు;
కావలసిన చోటికిఁ బోఁగలవు; ప్రణయములోఁ బ్రపం
చమంతయుఁ బాడఁ గలవు.

౧౮. అట్టి శారి కీరికి, సారి హారికి జీవనూత్ర
ములు. సారి హారి అట్టి భావపక్షులను (తిర్యగ్జంతు
వులను) పెట్టుకొని మాటలాడుకొనుటయు, తమ
తమ ప్రేమలు వెల్లడించుకొనుటయు వివేకశూన్య
తయో, 'విజ్ఞానధన్యతయో - యనుభవజ్ఞులగువారే
నిర్ణయించుకోవలెను.

(గున్న మామిడికొమ్మమీఁద కీరి, గూఁటి గుమ్మ
ములో శారి కూర్చుండి, కొనరికొనరి మాటాడుకొను
చున్నవి-సారి హారిమాటలుగ)

౧

కీరి:—సారీ! అప్పటికి-నీగూఁటి మొట్టపై నిన్ను
మొదట చూచునప్పటికి-నాకుఁ బ్రేమ యన్న
నేమియో తెలియదు. తరుకుతరుకు మని మెఱసి
పోవుచున్న నీకున్నలలో నది నిండి యున్నది

కాబోలు! అప్పుడు నీచూపులతో నాకు “ఇంజక్షను” ఇచ్చినావు. నాచూపులు నీచూపులతోఁ గలసికోఁగలిగినవైతే లేదో నేనెఱుంగను. అప్పుడు నీ కన్నుల నిండియున్న ప్రేమరసము నాచూపులతో నిండిపోయినది-నా హృదయములో పొంగి పోయినది-నా శరీరమంతయు విరిసిపోయినది. అది అమృతమో, విషమో, యిప్పటికిని నేను గ్రహింపలేకుండ నున్నాను. ఎందుకన-అమృతమైన-చో నాహృదయములో అంత బాధ యెందుకు? అమృతమయమైన యాహార మమితమైనప్పుడు విషవకా నని విని యున్నాను. నా కది యెక్కువై విషమైనదో-నిజముగా నది విషమో యిప్పటికి గ్రహింప లేకుండ బాధపడుచున్నాను. విషమునకు విషమే విఱుగుడు కావున నీచూపులతో నీవుమరల ‘ఇంజక్షను’ ఇచ్చి యీబాధ తగ్గింతువని నాయాశ. అట్టి యాశమీడనే జీవులందఱును జీవించుచున్నారనియును, ప్రపంచమంతయు నడుచుచున్నదనియును ఆనాఁడు నీచూపుల వల్ల నేను గ్రహింపఁగలిగితిని. అది-నా ఆశ-ఏమందువు సారీ!

శారీ:—(నిట్టూర్పు విడిచి) నామనోహరీ! నా మొదటిసారి, నా తుదిసారి-ఆనాఁడు నిన్నుఁజూచి

నప్పుడే నాకన్నులలో ఆజీవకళలు-అప్రణయ
కళలు-అప్రయత్నముగా స్ఫురించినవి. వానిని,
అనాఁడే పరశురాముని శక్తిసంతను ధనుస్సుతోఁ
గూడ లాగివేసిన శ్రీరామునివలె నీమోహన
కటాక్షమాలికలతో లాగివేసినావు-ప్రాణము
లతో పాటు-ఇంక నాలో నేమున్నది? ఒంటి
ప్రాణముతో ఆహూపు కన్నులలోఁ బెట్టుకొని
యున్నాను. కాని, ఇంక నీజన్మమున మఱల నం
తటి సౌభాగ్యనిముషము వచ్చునా? ఆ యాశ
లేదు. ఈ నిర్బంధజీవితమునకు, నీవు సుఖముగా
నుండుటయే నామొదటి యాశ-తుది యాశ
కూడను.

కీర్తి:—ఆశ లంతరించుట చేతనే యంధకారము ఘనీ
భవించినది. కన్నులకే కామ-సునసునకును ముబ్బు
గ్రమ్మినది. నన్ను నేనెఱుంగు-కాని నీతోనమే
నాప్రాణములు చీకటిలోఁ బడిపోయినవి. అప్పు
డు నీవెక్కడ నున్నావు? నాతోడ నున్నావా?
నాలో నేనే వెదకికొంటిని. నిజముగా నాయొద్ద
నీవు లేవని, నాదాసవు కావని, నేననుకొనఁ గలి
గినచో, నా పాదములక్రింది భూమి జాళిపోవు
చున్న దేమి? ఆకాశవీధిలో నాయొడలు తిరిగి
పోవుచున్న దేమి?

శారీ:—అఁగు మాఁగుము-అఁగుము. అంతఃకంఠఁ
బైకి గాని, క్రిందకిఁగాని తిరిగిపోకుము. కన్నులు
మూసికొని నాము క్కలోని వెలుఁగును బట్టు
కొనుము. నేను నీదాననే-ఎప్పటికిని నీదాననే-
నేను నీదానను గాక నాదాన నైనప్పుడు నీకీ
త్రిప్పలతోఁ బని లేదు. నీవు నావాడ వానో
కాదో ఆ క శఘ్న కెరిపోకుండ నిల్చియున్నచో,
నేను నామనసుగానే ఉన్నఁ జూచుకోఁ గలుగు
దును. నీవు నావాడవు కానిచో-అంతమాట
నే ననఁ జాలను-నేనిక లేచిదానననే-ఈ జగదం
తరాశములో నేనులేని దాననే.

శీరి:—లేని దానవా? నీవు లేని దానవా శారీ!
ఈజగత్తులో నేను నీకోసమేనీ మూర్తికోసమే
వెదకికొను చున్నాను గదా! నీవున్నట్టుగానే
వెదకికొనుచున్నాను గదా! నీమూర్తిని, నీసుందర
మూర్తిచివువ్వులతోఁ జూచికొనుటకై, నీ నీట్టూ
ర్వులను నెత్తావులతోఁ గ్రహించుటకై, నీచక్కెర
పల్కులను తరుపత్రమర్మధ్వనులలో వినుటకై
తిరిగిపోవు చున్నాను గదా! నీవు లేని దానవా
శారీ! నీవు నేను చూచిన చోటనే, నేను
చూచినట్టుగనే యుంటివని వెదకికొనుచున్నానే!

నీవు లేని దాననా? ఇంక నేనెవరికై వెదకుదును?
ఎవరికై జీవించును?

శారి:—హరి! నీవు నీకై జీవింపుము. సీనుఖమునకై
నేను జీవించియుంటి ననుకొని జీవింపుము. నీ తలం
పులలో నేను జీవించియుండుటయే కోరుకొందును.
జన్మ జన్మములకు నాకంతయే చాలును. అప్పుడు
నేనున్నాను. అప్పుడు నేను నీచెంత నేయున్నాను.
అట్లు కానిచో-నా కోసము నీవు కష్టపడుచున్న
చో నేను లేనట్లే-ముమ్మాటికిని లేనట్లే.

శీరి:—సారీ! నాప్రాణపియా! నీవు లేనట్లేనా? నేను
నిన్నుఁ బ్రేమించుచున్నా నే! లేని నిన్ను నే నెట్లు
ప్రేమింపఁ గలుగుచున్నాను! నీవున్నావు, నిజ
ముగానాకోరికు-నా ప్రేమకోరికు నీవున్నావు. కాని
నీ ప్రేమకోరికు-నన్ను నీవు ప్రేమించుటకోరికు
నీవున్నావో లేదో-అందుకనియే నిన్ను నేను
ఈజగత్తులో వెదకికొనుచున్నాను.

శారి:—ప్రభూ! నన్ను నీవు ప్రేమించుచున్నావా?
ఎంత సుఖము! నేనెంత సుఖము ననుభవించు
చున్నాను!-ఈమాట వినుటకోరికే నేనుజీవించి
యున్నాను. ఇప్పుడు నిన్ను నేను నీయింటనే
కాదు-నాయింటను, నీకంటనే కాదు-నాకంటను,
నీభావమునందే కాదు-నాభావమునందును, నాక

మునందే కాదు-నక్షత్రము లందును, అవసీ
తలమునందే కాదు-అపగావళుల యందును, అని
లమునందే కాదు-అణ్వంతరాళముల యందును,
అన్నిటి యందును చూడఁగలను. సుఖపడఁ
గలను. ఎంత సుఖము!-నే నెంత సుఖము ననుభ
వించుచున్నాను. ప్రేమించుటలో నెంత సుఖ
మున్నది! ప్రేమలోనెంత నిత్యత్వమున్నది!
ప్రభూ! నేనున్నాను. నీతోనమే నేనున్నాను. నీ
ప్రేమతోనమే నేనున్నాను.

కీరి:—నాప్రాణసఖి! అవును నీ వున్నావు. నాప్రేమ
జగత్తులో నీవున్నావు-జడజగత్తులో నీ సుందర
ముఖము నాకుఁ గానఁబడకున్నచో, చంద్రును
పాలంభించి యుపాలంభించి ముద్దుపెట్టుకొనఁ
జూచుట యెందులకు? నీ మనోహరాక్షులు నా
కగపడకున్నచో, పద్మములను పట్టి పల్లార్చిపల్లార్చి
అల్లారుముద్దుగాఁ జూచికొనఁ జూచుట యెందు
లకు? నీమధురసంభాషణము వీనులవిందుగా వినఁ
బడకున్నచో, విహంగకలకలారావములను విమ
ర్శించి విమర్శించి, విమలామృతవీచికలుగా ఛినో
దింపఁ జూచుట యెందులకు?-నీమనోజ్ఞమూర్తి
కానఁబడుకున్నచో, కమనీయకుసుమవల్లికలను

కొగిలించి, గారవింప జూచుట యెందులకు?

సఖి! అవును నా ప్రేమజగత్తులో నీవున్నావు.

శారీ:—నా మనోహరీ! అవును. నీ ప్రేమ ప్రబంధ జగత్తులో నేనున్నా నని యిప్పటికి దెలిసికొన్నాను. నీ సుఖమయ ప్రేమ ప్రబంధజగత్తులో నేనున్నా నని తెలిసికొన్నాను. నిజముగా నీ ప్రేమమందిరము లో నేనున్నాను. నా ప్రేమమందిరములో నీవు న్నావు. మన ప్రేమమయ ననాజగత్తులో మన మున్నాము. కాని—కాని... పరితాపమింకను మిగులుచున్న దెందు? ఔను-పరితాపమునం దే-ఈ ప్రణయవిరహపరితాపమునందే పరమానందముకలదని స్వానుభవముచే బోధ యగుచు న్నది. ప్రణయమయజీవితమునకు బరమాధారము పరితాపమే కాబోలు!

శీరి:—సారీ! అందుకనియే యీ పరితాపము. ఈబడ్డ మూర్తులు జడజగత్తులో గలిసిపోవుదాక, పవిత్ర ప్రేమమయప్రణయములు పవిత్ర ప్రేమలో గలిసి పోవుదాక, బహిరంతరజగత్తులలో బ్రత్యక్షమవు నందును చిన్న వెదకికొనుచు వెదకికొనుచు యుగయుగంతరము లిట్లే పరితపించుచు నన్ను దిరుగనిమ్మ!

శారి:—అంతే! అంతే! అంతేనా? అట్లయినచో
నేనీ జగత్తులో లేను-లేను.

౨

శారి:—హరీ! నేన నిన్ను విడిచిపోయినను, నీ స్మృతిమాత్రము నన్ను విడుచుటలేదే-నేను లేనంత మాత్రమున నీవు నన్ను మఱచిపోగలవా?

కీర్తి:—ప్రియా! మంచిద్రక్షయే వేసితివి. వినుము, ఈ మానవప్రపంచము మఱపుతో నిర్మింపఁబడియున్నది. వెనుకఁ బడిపోయినది. స్మృతివధమున నిలువఁబోదు. ముందు రానున్నదియును స్మృతికి రాదు. తా నున్నా నన్న స్మృతి మాత్రము తనకు స్పష్టముగా గోచరించు చుండును. మఱపుమానవుని జస్కంపు హక్కు. స్మృతి దైవసంబంధమైనది. దైవవరప్రభావమువలనఁ గలిగిన ప్రేమయొక్కటియే మర్త్యత్వసంబంధమైన మానవుని మఱపుతెరను ద్రోసివైచి, దివ్యస్మృతిరంగమున జీవని చిరంజీవిగాఁ జేయుచున్నది. ఆ ప్రేమజీవుల యన్యోన్యనుబంధము వలననే జాగరిత మగుచున్నది. అట్టి దివ్యప్రేమకథిష్ఠాత్మీవైన నిన్ను నేనెట్లు మఱవఁగలను? అట్టి పాపనప్రేమను బ్రసాదించిన నిన్ను.

శారి:—హృదయాధినాథ! ఎదుకీ గాథ! నన్ను
మఱచి సుఖపడరాదా?

కీరి:—హృదయేశ్వరీ! నా మఱచే నీస్మృతియగు
చున్నప్పుడు నేను నిన్ను మఱచుటయెట్లు? మఱ
చుటయందే సుఖమున్న దన్న మాట మనో
దౌర్బల్యముచే నన్నదే కాని-నిజముగా నీవే
చెప్పుము!-తనంతనే కలుగవలసిన మఱపు ప్రయ
త్న సాధ్యమగునా? కాదు-సర్వమును మఱచుటకై
యత్నించుట యనిన సుఖస్మృతికి సుస్థిరత్వముం
గల్పించుట యన్నమాటే-ఁను-నీవు బోధించి
నట్లు నేనందుకే ప్రయత్నించుచున్నాను. నీవ
న్నట్లు నాకందే సుఖానుభవ మగుచున్నది. అం
దుచేతనే-ఆ సుఖస్మృతి సకలమును మఱపించుట
చేతనే-నేను నిన్ను నిత్యమును నాహృదయసిం
హాసనమున నిలుపుకొని-పూజించుకొని సుఖించు
చున్నాను.

శారి:—నే ననవలసినది నీవు ముందుగనే చెప్పుకొను
చున్నావా? పూజించుకొనుచున్నది నేను-ఆరా
ధించుకొనుచున్నది నేను.

కీరి:—(ఆనందముతో) అది కాదనఁ జాలను. ప్రేమిం
చుట తెలిసిని వారికే-పూజించుకొనుట, ఆరా

ధించుకొనుట, ధ్యానించుకొనుట, మొదలగునవి
తెలియునని నే నొప్పుకొనుచున్నాను.

శారి:—ప్రాణాధికా! నేనే ప్రేమించుచున్నాను. నిజ
ముగ నేనే నిన్నుఁ బ్రేమించుచున్నాను. ఎందుకు
ప్రేమించుచున్నానో చెప్పలేను. అదికష్టమో,
సుఖమో, కష్టసుఖములకు వెలియైనదో కూడఁ
జెప్పలేను. కాని, నీవు నన్నుఁ బ్రేమించుచున్నా
వని తెలిసికొన్నప్పుడు మాత్రము అనిర్వచనీయ
మైన సుఖమే యనుభవమునకు వచ్చుచున్నది.
సీమాలమునఁగాక ప్రేమించుటలో నింతటి సుఖ
మున్నదని నాకెట్లు తెలియును?

శీరి:—ఔను. ఇప్పుడు నీవు గ్రహింపఁగలిగినదియు,
నే ననుభవింపఁగలిగినదియు నొక్కటే-స్నేహము
బంధరూపమైన యొత్తిడిచే హృదయము నందలి
మఱిపుతేర జాతిపోయినప్పుడు సుఖానందసుగు
చిరమైన ప్రేమమూర్తియే ప్రత్యక్షమగును.

శారి:—అట్లే యైనది. ఏమిచ్చిన నా దివ్యసుందర
మూర్తి నాహృదయసింహాసన మందు శాశ్వత
ముగ నెలకొనియుండునో నెలవిచ్చి నన్నుఁగ్ర
హింపుము.

శీరి:—నే ననుగ్రహించుటయు, నీవు గ్రహించుట
యునా? ప్రేమార్ధిహృదయములకుఁ బరస్పరాభిజ్ఞే
యము లేమున్నవి.

శారి:—హృదయేశ్వరా! లేవు. ఐనను 'నాకీ' వర
మిమ్ము. ఈ హస్తములతో అపాదపద్మసేవ
జేయుదును. ఈ యానందబాష్పములతో అర్ఘ్య
మొసంగుదును. ఈ చిన్నిహృదయముతో నా
ప్రేమఫలము సర్పించుకొందును. ఇంకే మీయ
వలయునో చెప్పుము. ఇంకేమి విగిలి యున్నదో
సెలవిమ్ము!—

కీరి:—(ఆనందబాష్పములతో) హృదయేశ్వరీ! నీకీ
యరానిది లేదు. నాకుఁ గోరఁదగినదియు లేదు.

3

శారి:—నా వెఱ్ఱిహారీ! మగధీరుఁడ వగునీకా కన్నీటి
బిందువులు?—

కీరి:—ఆ ముత్యాలహారముతో నా బంగారుబొమ్మ
నలంకరించుకొందమని—

శారి:—నా కన్నులలోని వెలుఁగా! జ్ఞానస్వరూపుఁడ
వగు నీకా-శోక బహుళపక్షాంధకారము?—

కీరి:—నా మాణిక్యకిరీటము నా కటికచీకటి! మునుఁ
గులో దస్యులకంటఁ బడకుండ దాచుకొంద
మని—

శారి:— నా మనోహరమూర్తి! గభీరహృదయుండ
వగు నీకా కరుణగీతములు?

కీరి:—నా ప్రణయవిభ్యాధి దేవతను ప్రస్తుతించుకొంద
మని—

శారి:—నముద్రగామనియై పోవుచున్న యాసరస్వతీ
స్రవంతిలోఁ బడి నీవును గొట్టుకొనిపోవుట
యెందుకు?

కీరి:—అనంతమగు నా ప్రేమసముద్రములోఁ గలిసి
పోవుదమని—

శారి:—కలిసిపోవుదువా? ఎవ్వరితోఁ గలిసిపోవు
దువు? ఎంతటి స్వార్థపరుడవు? ఇక నామాట
యేమి?

కీరి:—వెట్టిదానా ఎంతటి బేలవు! నా ప్రేమసుధా
సాగరము నీలోనిదేకాదా?

శారి:—నిజమేనా? అది నాలోనిదేనా? నాలో నే
మున్నదో నేనింకను బరిక్షించుకోనే లేదు. నాకా
పరీక్షయే యక్కఱలేదు. నాకు నీకంటె సన్యమే
దియును దలపునకుఁ దట్టకుండవలయుననియే
నాదీక్ష.

కీరి:—సఖి! సంకల్పసిద్ధురాలవగు నీవు నీయాత్మీయ
తను నాకుఁ బ్రసాదించుటచే నేను ధన్యుడ
నైతిని. ఇట్టి వరవర్ణనీవరప్రసాదముంగాంచి నేను
నిన్నేమని వినుతింపవలయునో నాకట్టి పదములు
స్ఫురించుటయే లేదు. అన్యచింతలేని యీ నా

హృదయచలనశబ్దములలో నెట్టియర్థము గోచరించుచున్నదో నీవే గ్రహియింపవలయునని యీ మూఁగకన్నులు నిశ్చలకటాక్షములతో నిన్నుఁ బ్రార్థించుచున్నవి. ఇంతకంటెఁ బ్రేమహృదయములకుఁ బ్రతిఫలాపేక్ష యేమున్నది?

శారిః—(అనందబాష్పములతో) హృదయాధినాథా! నేను నిలువున నీరై పోవుచున్నాను. కరఁగి పోకుండ-కాలవాహినికి లోఁబడిపోకుండ-ఎన్ని జన్మములకై న నీపాదపద్మముల నాశ్రయించి యుండునట్లు నన్నాశీర్వాదింపుము!

కీరిః—హృదయేశ్వరీ! కాలవాహినులు కదలిపోవుఁ గాక! లోకములు ప్రళయవిలీనములై పోవుఁ గాక! నా భావాంతరాళమోహనజ్యోతి స్వరూపిణివగు నీకును నాకును విపర్యయము లేదు-విచ్ఛేదము లేదు- వినాశము లేదు.